



UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

Surrogati og retten til respekt for privatlivet og familielivet

Gir retten til respekt for privatlivet og familielivet rettslig grunnlag for å legalisere surrogati i Norge?

Vivian Brilliantes Bye

Masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3901, Mai 2024

Innhold

1	Innledning.....	5
1.1	Tema og problemstilling.....	5
1.2	Kort om surrogati.....	6
1.3	Temaet og problemstillingens aktualitet.....	7
1.4	Begrepsavklaringer.....	10
1.5	Metode og materiale.....	12
1.6	Disposisjon og veien videre.....	14
2	Gjeldende rett – Hvordan er surrogati regulert i Norge?	15
2.1	Innledning.....	15
2.2	Barnets foreldre etter norsk lovgivning.....	16
2.3	Avtalefrihet, men kun til en viss grad?.....	16
2.4	Barnets mor og avtaler om å overlate et barn til noen andre.....	17
2.5	Befruktede egg.....	19
2.6	Surrogati og Adopsjonsloven.....	21
2.6.1	Innledning.....	21
2.6.2	Stebarnsadopsjon i surrogatiforhold.....	22
2.6.3	Forbud og straff etter adopsjonsloven.....	23
2.7	Barnets beste.....	25
2.8	Nasjonale og internasjonale domstolars avgjørelser om surrogati.....	27
2.8.1	Innledning.....	27
2.8.2	RG. 2009 s. 348.....	27
2.8.3	LB-2015-171953.....	28
2.8.4	A.M v. Norge.....	29
2.8.5	Hva kan man utlede av domstolenes avgjørelser?.....	31
2.9	Den midlertidige forskriften og loven om surrogati.....	32
2.9.1	Innledning.....	32

2.9.2	Anerkjennelse av farskap (midlertidig forskrift).....	32
2.9.3	Etablering av foreldreskap for den andre intenderte forelderen.....	33
2.10	Oppsummering.....	35
3	Retten til respekt for privatlivet og familielivet.....	36
3.1	Innledning.....	36
3.2	Hvor er retten regulert?.....	36
3.3	Retten til respekt.....	37
3.4	Privatliv	38
3.5	Familieliv.....	39
3.6	«no interference»	40
3.7	«Privacy» og «family».....	43
3.8	Oppsummering	44
4	Retten til respekt for privatlivet og familielivet sett i sammenheng med surrogatiavtaler 45	
4.1	Innledning.....	45
4.2	Gir retten til respekt for privatlivet og familielivet individer en rett til å benytte seg av surrogati (for å bli foreldre)?	46
4.3	Innebærer retten til respekt for privatlivet og familielivet en rett til å være genetisk tilknyttet barnet sitt?.....	48
4.4	Innebærer retten til respekt for privatlivet og familielivet en rett til å bli anerkjent som barnets forelder som følge av en surrogatiavtale?	50
4.5	Oppsummering	56
5	Et komparativt perspektiv: Surrogati i land der behandlingen er lovlig	57
5.1	Innledning.....	57
5.2	Ukraina	58
5.2.1	Ukrainas regulering av surrogati.....	58
5.2.2	Hvorfor er surrogati lovlig i Ukraina?.....	59
5.3	Storbritannia	60

5.3.1	Reguleringen av surrogati i Storbritannia	60
5.3.2	Hvorfor er surrogati lov i Storbritannia?	61
5.4	India	62
5.4.1	Reguleringen av surrogati i India	62
5.4.2	Hvorfor er surrogati lovlig i India	65
5.5	Mexico	66
5.5.1	Reguleringen av surrogati Mexico	66
5.5.2	Hvorfor er surrogati lovlig i Mexico	67
5.6	Washington, USA	68
5.6.1	Reguleringen av surrogati i Washington	68
5.6.2	Hvorfor er surrogati lovlig i Washington?	69
5.7	Oppsummering	70
6	Er det rettslig grunnlag for å legalisere surrogati i Norge?	71
6.1	Innledning	71
6.2	Hjemmelen for norske myndigheters inngrep	71
6.3	Er forbudet mot innenlands surrogati «nødvendig» i et «demokratisk samfunn».....	72
6.3.1	Innledning.....	72
6.3.2	Forbudet forhindrer «disorder or crime».....	72
6.3.3	Inngrepet gjennomføres av hensyn til «protection of health».....	74
6.3.4	Moralske og verdibaserte grunner taler for at surrogati ikke bør legaliseres.....	76
6.3.5	Konklusjon	78
7	Avslutning	79
7.1	Oppsummering	79
7.2	Avsluttende tanker om legalisering av surrogati i Norge	81
8	Referanseliste	83
8.1	Norsk rettspraksis	83
8.2	Norsk lovregister	83

8.3	Norske forskrifter	84
8.4	Norske forarbeider	84
8.5	Internasjonal rettspraksis	84
8.6	Internasjonale konvensjoner og traktater.....	85
8.7	Andre internasjonale rettskilder og dokumenter	86
8.8	Utenlandske lover	87
8.9	Norske lovkommentarer	88
8.10	Litteraturliste.....	89
8.11	Tidligere masteravhandlinger	91
8.12	Andre internettkilder	91
8.13	Video.....	99

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

For mange er det å starte egen familie et mål i livet, men dessverre er det ikke alle som klarer det uten hjelp.¹ Heldigvis for de det gjelder har bioteknologien kommet langt i dag. Det norske helsesystemet tilbyr ulike former for assistert befruktning, og personer som ønsker det kan også donere sine egne egg- eller sædceller for å hjelpe de som trenger det. I noen land er det til og med lov å bruke en annen kvinnes livmor slik at hun går gravid og føder for noen som ønsker å bli foreldre – dette kalles for surrogati.

Surrogati er et gammelt konsept som daterer flere århundrer tilbake. Det finnes historier om tjenestekvinner som har båret frem barn for konger når dronningen selv ikke klarte.² Selv om konseptet ikke er nytt, vekker surrogati fortsatt debatt og det oppstår spørsmål om metoden, blant annet om det er rettslig og etisk riktig. Det foreligger ingen konsensus, verken i Europa eller i verden ellers på hvordan surrogati skal reguleres. Noen stater har valgt å tillatte bruken av surrogati, mens andre har valgt å avstå fra å gjøre det. De statene som har legalisert surrogati har blant annet satt rammer for hvem som kan benytte seg av tilbudet. Mens noen land og stater gjør behandlingen tilgjengelig for alle uavhengig av sivilstatus og seksuell legning, er andre land mindre inkluderende. Som følge av de rettslige hindrene i norsk lovgivning er surrogati som behandlingsmetode for å løse ufrivillig barnløshet ikke mulig å praktisere.

Denne masteravhandlingen omhandler surrogati og retten til respekt for privatlivet og familielivet, og hovedproblemstillingen som reises i denne oppgaven er:

«Gir retten til respekt for privatlivet og familielivet rettslig grunnlag for å legalisere surrogati i Norge?»

¹ Men selv ved hjelp er det ikke garantert at man vil klare å unnfange, se Pernille Filippa Pettersen, «Assistert befruktning», <https://www.babyverden.no/prover/utredning/assistert-befruktning/> (Lest: 13.03.2024)

² Worldwide Surrogacy – Specialists LLC, «The History of Surrogacy: A Legal Timeline», 12.04.2021., <https://www.worldwidesurrogacy.org/blog/the-history-of-surrogacy-a-legal-timeline> (Lest: 19.01.2024)

Herunder vil det også bli drøftet om retten til respekt for privatlivet og familielivet innebærer en rett til å bli foreldre, om det er en rett å benytte seg av surrogati for å bli foreldre, om det foreligger en rett til å være genetisk tilknyttet barnet sitt og om det foreligger en rett til at foreldreskapet skal anerkjennes som følge av en surrogatiavtale.

Avhandlingen vil i størst grad ha intenderte foreldres rettighet i fokus. Like fullt vil det også være relevant å nevne både surrogaten og barnets stilling i en surrogatiavtale, ettersom surrogatiavtaler er nok så komplekse avtaler som ikke bare berører de intenderte foreldrene.

1.2 Kort om surrogati

Surrogati er en form for assistert befruktning som innebærer at man bruker en tredjeperson som bærer barnet frem for de som ønsker å bli foreldre. Den som går gravid kalles for «surrogatmor» eller bare «surrogat». Det finnes to former for surrogati som kan anvendes: tradisjonell surrogati og gestasjonell surrogati.

Det som skiller *tradisjonell surrogati* og *gestasjonell surrogati* fra hverandre er det genetiske opphavet. Ved tradisjonell surrogati er det surrogatens egne egg som blir fertilisert av sperm enten fra intendert far eller fra en sæddonor.³ Når denne metoden anvendes, blir surrogaten også barnets genetiske mor. Ved gestasjonell surrogati vil surrogaten derimot ikke ha noen genetisk tilknytning til barnet ved gestasjonell surrogati, da brukes enten egg fra intendert mor eller fra en eggdonor som blir fertilisert av sæd enten fra intendert far eller en sæddonor. Ved begge metoder skjer fertiliseringen utenfor kroppen ved hjelp av enten prøverørsbehandling IVF eller ICSI, før det befruktete egget deretter settes inn i surrogaten.

IVF er en forkortelse for *in vitro-fertilisering*, og er en form for assistert befruktning der man tar ut eggceller fra eggstokken til en kvinne og fører de sammen med spermier enten fra kvinnens mannlige partner eller fra en donor. Befruktningen skjer altså i et laboratorium. Med spermier menes at det brukes flere enn ett sperm. ICSI er forkortelsen for *intracytoplasmatic sperm injeksjon*, og dette er en annen form for assistert befruktning som til en viss grad er lik IVF metoden. Slik som ved IVF hentes eggceller ut fra eggstokken til

³ Nayan Hitesh Patel, m.fl. «Insight into Different Aspects of Surrogacy Practise», (september 2018), <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6262674/> (lest: 14.09.2023)

kvinnen, men istedenfor at de føres sammen med spermier, vil den kun bli tilført en sædcelle som blir direkte injisert i eggcellen.⁴

Surrogati er en avtale mellom en surrogat og de intenderte foreldrene. Avtale om surrogati kan deles inn i to avtaletyper. For det første kan intenderte foreldre og surrogat inngå en altruistisk avtale om surrogati, eller så kan de velge å inngå en kommersiell avtale om surrogati.⁵

Altruistisk surrogati innebærer at surrogaten ikke får økonomisk støtte utover det som er nødvendig under svangerskapet og fødselen, som f.eks. undersøkelser hos legen og mammaklær. Surrogaten tjener altså ikke økonomisk på å være surrogat. Ved *kommersiell surrogati* vil surrogaten tjene på å «leie ut» livmoren sin til de intenderte foreldrene eller den intenderte forelderen. Hvor mye en surrogat kan tjene på kommersiell surrogati varierer fra land til land. Det varierer også fra land til land om begge former for avtale er akseptert, dette kommer jeg nærmere til senere i avhandlingen.

1.3 Temaet og problemstillingens aktualitet

Debatten om surrogati bør eller ikke bør legaliseres i Norge er preget av ulike problemstillinger, samt også verdier og hensyn som taler både for og mot denne behandlingsmetoden for ufrivillig barnløshet.

Selv om surrogati kan hjelpe personer som ønsker å bli foreldre med å oppnå drømmen om å bli mamma eller pappa, medbringer spørsmålet argumenter for, så vel som mot. Hovedsakelig står argumentene mot legaliseringen av surrogati av frykten for tingliggjøring av kvinner og barn og frykten for at terskelen for kommersiell utnyttning av andre kroppslige organer svekkes. På den andre siden består argumentene for hovedsakelig av hensynet om kvinners selvbestemmelsesrett og påstand om at legalisering av surrogati innenlands vil føre til

⁴ Helse Norge, «Behandling av barnløshet (infertilitet), <https://www.helsenorge.no/sykdom/ufrivillig-barnloshet/behandling-av-barnloshet/#assistert-befruktning> (Lest: 06.10.2023)

⁵ Aslak Syse, «Surrogati og foreldreskap» i Tidsskriftet – Den norske legeförening, 30.04.2012, <https://tidsskriftet.no/2012/04/kronikk/surrogati-og-foreldreskap> (Lest: 09.10.2023)

tryggere rammer for de involverte i en surrogatiavtale.⁶ Argumentene for og mot vil bli redegjort og drøftet nærmere senere i avhandlingen.⁷

Det må også bemerkes at selv om surrogati ikke kan praktiseres lovlig i Norge, er det en realitet at det finnes norske barn som blir født ved bruk av utenlandsk surrogati. Det finnes ulike grunner til at noen velger å benytte seg av surrogati som behandlingsmetode for ufrivillig barnløshet til tross for at avtaler om surrogati ikke har rettskraft i Norge.

Grunnen til at noen velger surrogati varierer fra person til person, og par til par. Noen velger surrogati fordi de selv har vanskeligheter med å lage barn selv, f.eks. på grunn av abnormaliteter med livmoren eller andre sykdommer eller syndromer som gjør det enten vanskelig eller umulig å unnfange selv. Biologisk umulighet, f.eks. ved fravær av livmor, særlig i tilfeller for homofile par og enslige (biologiske) menn, er også en grunn til at surrogati velges. Det er også slik at noen mennesker ønsker egne barn, men de ønsker ikke å føde selv.⁸

I debatten om surrogati bør legaliseres i Norge har også norske politikere gitt uttrykk for hva de mener om temaet. Majoriteten av de norske politiske partiene er imot legaliseringen av surrogati i Norge. De partiene i Norge som er imot legalisering av surrogati består av KrF, Høyre, Sosialistisk venstreparti, Senterpartiet og Rødt.

Høyre mener at surrogati ikke bør legaliseres i Norge, men at det likevel ikke skal være et totalt forbud, slik at norske borgere som ønsker å benytte seg av utenlandsk surrogati skal ha mulighet til det.⁹ Rødt og KrF er derimot helt imot surrogati, både innenlands og utenlandsk

⁶ Bioteknologirådet, «Bør surrogati være tillatt i Norge?», 20.05.2015, <https://www.bioteknologiradet.no/filarkiv/2015/06/Uttalelse-om-surrogati.pdf> (03.11.2023), s. 11 flg.

⁷ Se avhandlingens kapittel 6.3.

⁸ Nayan Hitesh Patel, m.fl. «Insight into Different Aspects of Surrogacy Practise», (september 2018), <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6262674/> (lest: 14.09.2023)

⁹ Høyre, «Si nei til surrogati, men ikke straffe personer som får utført surrogati i utlandet» under «Bioteknologi», 04.07.2022, <https://hoyre.no/politikk/var-politikk/helse-og-omsorg/bioteknologi/> (lest: 11.10.2023)

surrogati, blant annet fordi de anser surrogati som menneskehandel.¹⁰ Tidligere fylkesleder i Vestland KrF, Trude Brosvik, har gitt uttrykk for at surrogati bør bli straffbart.¹¹

Senterpartiet mener det er etiske problemstillinger ved å tillate surrogati i Norge, men partiet tar ikke stilling til om det skal være lov eller ikke å reise til utlandet for surrogati.¹² Selv om Sosialistisk venstreparti er imot legaliseringen av surrogati i Norge, ønsker de likevel å gjøre informasjon om surrogati og problematikken rundt behandlingen lett tilgjengelig for borgerne i samfunnet.¹³

Når det gjelder Frp er de per dags dato også imot legaliseringen av innenlands surrogati. Partiet er likevel noe splittet. Innad i partiet er det jevnt på både for og mot siden av legalisering av surrogati.¹⁴ Partileder Sylvi Listhaug har gitt uttrykk for at legalisering av surrogati er ikke noe hun står for, og begrunner det blant annet i familieverdier og barnets beste.¹⁵

Per dags dato er det kun to partier i Norge som ønsker å legalisere surrogati i Norge. Både Venstre og Arbeiderpartiet er positivt innstilt til å legalisere altruistisk surrogati i Norge, men de ønsker ikke en legalisering av kommersiell surrogati.¹⁶ I tillegg ønsker Venstre å styrke det juridiske vernet for barn som er født av surrogat i utlandet, og de vil «sette klare krav til

¹⁰ Rødt, «surrogati», <https://roedt.no/surrogati> (Lest: 11.10.2023); David V. Krekling, «KrF – Surrogati er menneskehandel», 21.04.2010, https://www.nrk.no/norge/krf_---surrogati-er-menneskehandel-1.7048416 (Lest: 16.10.2023)

¹¹ NRK, «Meiner surrogati må straffas», 21.06.2022, <https://www.nrk.no/vestland/meiner-surrogati-ma-straffast-1.16011208> (Lest: 16.10.2023)

¹² Kjersti Toppe (Senterpartiet), «Surrogati i Norge?», 16.03.2017, <https://www.senterpartiet.no/aktuelt/arkiv/surrogati-i-norge> (Lest: 11.10.2023)

¹³ Senterpartiet, «Kapittel 3: Demokrati, deltagelse og feminisme», <https://www.sv.no/blog/arbeidsprogram/kapittel-3/> (Lest: 11.10.2023)

¹⁴ Hans Cosson-Eide, m.fl., «Frp vurderer å åpne for surrogati», 09.01.2017, <https://www.nrk.no/norge/frp-vurderer-a-apne-for-surrogati-1.13312390> (Lest: 16.10.2023)

¹⁵ Hans Cosson-Eide, «Sylvi Listhaug advarer Frp mot surrogati», 06.05.2017, <https://www.nrk.no/norge/sylvi-listhaug-advarer-frp-mot-surrogati-1.13504704> (Lest: 12.10.2023)

¹⁶ Arbeiderpartiet, «Åpner opp for ikke kommersiell innenlands surrogati», 2019, <https://homonettverket.arbeiderpartiet.no/nyheter/apner-opp-for-ikke-kommersiell-innenlands-surrogati/> (Lest: 11.10.2023); Arbeiderpartiet, «Uttalelser – Vedtatt på årsmøtet 2020», <https://homonettverket.arbeiderpartiet.no/politikken/uttalelser/> (Lest: 11.10.2023)

helseforsikring, oppfølging av surrogatmødre og avtaler for nordmenn som ønsker å benytte seg av surrogati i utlandet». ¹⁷

Det eneste partiet som ikke har tatt stilling til surrogati er Miljøpartiet De Grønne.

Selv om det finnes partier i Norge som ønsker å innføre surrogati som et tilbud for personer som ønsker å få barn, er det ingen som ønsker å innføre kommersiell surrogati.

1.4 Begrepsavklaringer

I avhandlingen vil vi møte på ulike begreper. Det er derfor hensiktsmessig å avklare hva som menes med disse begrepene. Dette delkapitlet vil avklare disse begrepene:

surrogatmor/surrogat, surrogatbarn, intendert/bestiller forelder, sosial forelder, juridisk forelder, biologisk, genetisk og assistert befruktning/reproduksjon og infertilitet/ufrivillig barnløshet

Den som går gravid for noen andre kalles «*surrogatmor*». Ordet «surrogat» stammer fra det latinske språket og betyr «erstatningsmiddel» eller «stedfortredende». ¹⁸ Når man bruker begrepet «surrogat» mener man altså noen som er erstatning for det originale eller den ekte varen. Når man bruker begrepet «surrogatmor» kan det virke som at kvinnen skal også være mor til barnet, noe vedkommende ikke skal være. Det kan dermed virke forvirrende å tale om en «surrogatmor», det foretrekkes derfor å benytte begrepet «surrogat».

«*Surrogatbarnet*» er barnet som er et resultat av surrogatvangerskapet. Å omtale barnet som et «surrogatbarn» kan bli feil grunnet betydningen av ordet «surrogat», jf. beskrivelsen over. Erlend Hem (lege) har gitt uttrykk for at det kan være uheldig å bruke begrepet

¹⁷ Venstre, «Frihet og trygghet i nære helsetilbud», 10.08.2023, <https://www.venstre.no/tema/arbeid-velferd/helsetilbud/> (Lest: 11.10.2023); Venstre, «Teknologi: Bioteknologi», 17.04.2018, <https://www.venstre.no/tema/teknologi/teknologi-bioteknologi/> (Lest: 11.10.2023)

¹⁸ Aslak Syse, «Surrogati og foreldreskap» i Tidsskriftet den norske legeföreningen, 30.04.2012, <https://tidsskriftet.no/2012/04/kronikk/surrogati-og-foreldreskap> (Lest: 09.10.2023)

«surrogatbarn» fordi barnet ikke er et «stedfortredende barn» eller en «dårlig erstatning».¹⁹ Det foretrekkes dermed å bare benytte seg av begrepet «barn» eller «barnet født ved surrogati».

De som skal være foreldrene til barnet, eventuelt barna, kalles for «*intenderte foreldre*» eller «*bestiller foreldre*». De intenderte foreldrene vil i mange tilfeller også være barnets genetiske foreldre, ettersom det brukes DNA fra dem for å skape embryoet. Det er de intenderte foreldrene som skal være de juridiske foreldrene og dermed ha foreldreansvar overfor barnet som kommer til ved hjelp av surrogati. Med *juridiske foreldre* menes de som har juridisk rett over barnet enten det er etablert gjennom barnelova²⁰ eller adopsjonsloven²¹. Et barn kan kun ha to juridiske foreldre om gangen. «*Sosiale foreldre*» er de som i det daglige utfører forelderrollen overfor barnet og som barnet anser som mor eller far, men nødvendigvis ikke innehar foreldreansvar etter loven.

Begrepene «*biologisk*» og «*genetisk*» kan virke forvirrende, og derfor vil det være nødvendig å avklare en definisjon på dem. Biologi er læren om organismer og levende vesener, og inneholder en rekke forskjellige underkategorier.²² Genetikk hører under biologiens lære, og handler om hvordan gener oppfører seg og hvordan de går i arv.²³ Når jeg i den oppgaven benytter meg av begrepene «biologisk» og «genetisk» sikter jeg i hovedsak til hvilken form for tilknytning barnet og foreldrene har til hverandre. Begrepene vil i denne forstand bety det samme, og jeg sikter dermed til forhold der barn og foreldre deler DNA.

Som oftest vil biologisk og genetisk mor være sammenfallende, men i surrogati saker kan det hende at surrogatens egg ikke brukes og da vil barnet ha mer enn en mor: intendert/sosial mor, biologisk mor (surrogaten) og genetisk mor (eggdonor eller intendert mor). Forskjellen

¹⁹ Erlend Hem, «Surrogat, surrogati og surrogatibarn» i Tidsskriftet den norske legeförening, 17.11.2015, <https://tidsskriftet.no/2015/11/sprakspalten/surrogat-surrogati-og-surrogatibarn> (Lest: 17.10.2023)

²⁰ Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova, forkortet bl.)

²¹ Lov 5. desember 2003 nr. 100 om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. (bioteknologiloven, forkortet biotl.)

²² UiO, «Biologi», 11.12.2023, <https://www.mn.uio.no/ibv/tjenester/kunnskap/plantefys/leksikon/b/biologi.html> (Lest: 23.01.2024)

²³ UiO, «Genetikk», 01.04.2020, <https://www.mn.uio.no/ibv/tjenester/kunnskap/plantefys/leksikon/g/genetikk.html> (Lest: 23.01.2024)

mellom biologisk og genetisk beror altså på et spørsmål om hvem som har født barnet og hvem har barnet fått arvematerialet sitt fra. Dette var tilfellet i for eksempel A.M. mot Norge, som vil bli redegjort for nærmere senere i avhandlingen.²⁴

«*Assistert befruktning*» er en metode for å hjelpe personer med ufrivillig barnløshet. I Norge tilbys både inseminasjon og befruktning utenfor kropp. Bioteknologiloven definerer assistert befruktning som inseminasjon og befruktning utenfor kropp, jf. § 2-1 bokstav a. Med inseminasjon menes innføring av sæd i kvinnen på en annen måte enn ved samleie, og befruktning utenfor kropp betyr nettopp at egget befruktes utenfor kvinnens kropp, jf. § 2-1 bokstav b og c.

«*Ufrivillig barnløshet*» eller «*infertilitet*» er en tilstand som kan ramme både menn og kvinner. Verdens helseorganisasjon (forkortet WHO) definerer infertilitet som «the failure to achieve a pregnancy after 12 months or more of regular unprotected sexual intercourse».²⁵ Infertilitet hos kvinner kan forekomme på grunn av forstyrrelser i eggøsningen, skader i egglederne, høy alder hos kvinnen. Hos menn kan infertilitet være grunnet redusert sædkvalitet.²⁶

1.5 Metode og materiale

Formålet med avhandlingen er å undersøke hva som er gjeldende rett om surrogati i Norge, hvorfor det er slik, og om det er rettslig grunnlag for å argumentere for at surrogati kan legalisert i Norge. Avhandlingen vil også ta for seg lovverket rundt surrogati i land der behandlingsmetoden er legalisert. Oppgaven vil dermed bruke både en rettsdogmatisk metode og en komparativ rettslig metode.

²⁴ A.M. v. Norway, Application no. 30254/18, ECHR, 24. March 2024

²⁵ World Health Organization, «Infertility», 03.04.2023, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infertility> (18.04.2024)

²⁶ Norsk Helseinformatikk (NHI), «Ufrivillig barnløshet, infertilitet», 25.03.2022, <https://nhi.no/familie/graviditet/svangerskap-og-fodselse/livsstil/planlegger-graviditet/barnlosket-infertilitet> (Lest: 18.04.2024)

Rettskildebildet innenfor det valgte temaet er snevert. Både nasjonalt og internasjonalt. I den norske lovgivningen er surrogati ikke direkte regulert, verken gjennom lover, forskrifter eller gjennom avgjørelser fra domstolene på nasjonalt nivå. Selv om reguleringen av surrogati er sparsommelig på nasjonalt nivå er det likevel indirekte regulert gjennom *barnelova* og *bioteknologiloven*. Ettersom disse lovene bare regulerer surrogati indirekte vil det være nødvendig å se hen til lovens forarbeider ettersom de gir uttrykk for lovgiver tankegang i utviklingen av lovene.

Domstolene har også uttalt seg i noen saker om surrogati, men disse sakene består i hovedsak av etablering av juridisk foreldreskap mellom intendert forelder og barnet, eksempler på dette er blant annet RG 2009 s. og A.M. mot Norge. Disse avgjørelsene vil bli redegjort for i kapittel 2.

På internasjonalt nivå er det heller ikke regulert så detaljert. Det vil være nødvendig å trekke inn internasjonale bestemmelser fra FNs barnekonvensjon, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Herunder vil det også være nødvendig å se på bestemmelser som er inkorporert som norsk lov, både som alminnelig lov og som del av Grunnloven. I tillegg vil også avgjørelser fra det europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) og uttalelser fra Europarådet være sentrale kilder.

De internasjonale organisasjonene, som blant annet Europarådet, har i hovedsak valgt å la det være opp til hver enkel stat å avgjøre om surrogati skal være lovlig eller ikke, dette kommer jeg til nærmere senere i avhandlingen.

Helt til slutt vil også juridisk litteratur og annen litteratur fra blant annet aviser og nettartikler som nødvendigvis ikke er juridisk preget og andre staters lovregulering av surrogati være viktige kilder for å belyse denne masteravhandlingens problemstilling. Dette gjelder særlig under kapittel 5 «Et komparativ perspektiv: Surrogati i land der behandlingsmetoden er lovlig». Andre staters lover er ikke like lett tilgjengelig som den norske lov, og det vil derfor være nødvendig å benytte seg av nettsider og andre typer kilder som formidler de utvalgte landenes lovgivning. Disse formene for kilder havner nederst på rettskilde hierarkiet og kan ikke tillegges særlig vekt i en rettslig oppgave. De kan likevel ha betydning ettersom de kan belyse faktiske forhold som ikke alltid er like klart i de øvrige rettskildene.

Den juridiske analysen i denne masteravhandlingen vil dermed basere seg på de rettskildene og den litteraturen som er tilgjengelig og relevant for å belyse problemstillingen.

1.6 Disposisjon og veien videre

I den videre framstillingen av denne avhandlingen vil jeg først i kapittel 2 gjøre rede for hva som er gjeldende rett i Norge og hvordan surrogati er regulert. Herunder vil det blant annet redegjøres for hvordan foreldreskap etableres etter norsk rett, om prinsippet om avtalefrihet og barnets beste. Det vil også redegjøres for hvilke lover og bestemmelser som hindrer surrogati fra å kunne praktiseres i Norge. Det vil også bli redegjort for noen rettsavgjørelser som sier noe om surrogati i Norge. Til slutt vil det også kort redegjøres for den midlertidige forskriften og loven om surrogati.

I kapittel 3 vil det bli redegjort for hvor retten til respekt for privatlivet og familielivet er nedfelt, samt også hva denne retten innebærer. Det vil også redegjøres for om denne retten har noen begrensninger, og eventuelt når myndighetene kan gripe inn i retten til respekt for privatliv og familieliv.

I kapittel 4 skal jeg se nærmere på forholdet mellom surrogati og retten til respekt for privatliv og familieliv. Herunder vil det blant annet drøftes om retten gir individer en rett til å bruke surrogati, en rett til å være genetisk tilknyttet barnet sitt og om det gir en rett til anerkjennelse av foreldreskap i surrogati saker.

I kapittel 5 skal vi se på surrogati med et komparativt synspunkt og se hvordan denne formen for assistert befruktning er regulert i ulike stater der metoden er lovlig. Det vil også redegjøres for hvorfor andre staters myndigheter finner det mulig å legalisere surrogati.

I kapittel 6 skal det drøftes om det er rettslig grunnlag for å legalisere surrogati i Norge sett i forhold til om forbudet er «nødvendig i et demokratisk samfunn». Herunder vil det redegjøres for både argumenter for og mot legaliseringen av surrogati.

Til slutt i kapittel 7 skal trådene samles, der jeg blant oppsummerer hva jeg har funnet ut i løpet av denne avhandlingen. Her vil jeg også skrive noen avsluttende tanker jeg har etter å ha skrevet og jobbet med dette temaet de siste ni månedene.

2 Gjeldende rett – Hvordan er surrogati regulert i Norge?

2.1 Innledning

Rettsstillingen i Norge er i dag slik at det ikke er mulig å inngå en rettsgyldig avtale om innenlands surrogati. Det innebærer at verken altruistisk eller kommersiell avtale om surrogati som er inngått i Norge kan påberopes. Individuer og par som likevel ønsker å gjennomføre en surrogatiavtale kan fritt reise til et land der behandlingsmetoden er lovlig og inngå en kontrakt der. Lovverket oppstiller ingen regler som taler mot en slik ordning, men de som benytter seg av utenlandsk surrogati må være obs på de juridiske utfordringene som kan oppstå når de skal ta med barnet hjem til Norge.

Som etablert over er i delkapittel 1.5 er ikke surrogati direkte regulert i norsk lovverk. Det rettslige hinderet for praktisering av surrogati i Norge finner man hovedsakelig igjen i barnelova og bioteknologiloven. Barnelova regulerer forhold om hvordan foreldreskap primært fastsettes etter norsk rett, mens bioteknologiloven regulerer hvilke former for assistert befruktning som er lovlig å tilby i Norge. Det må bemerkes at etter norsk rett kan foreldreskap også etableres etter adopsjonsloven.

Surrogatiavtaler er en avtale om å føde for noen andre, og etter norsk rett har vi et prinsipp om avtalefrihet. Det oppstår dermed spørsmål om dette prinsippet dermed taler for at man i utgangspunktet bør kunne inngå en kontrakt om surrogati i Norge.

I dette kapitlet skal det redegjøres for hva som er gjeldende rett om surrogati i Norge. Først vil det redegjøres for hvem som anses som barnets foreldre etter norsk rett og om hvordan foreldreskap kan etableres. Deretter vil det redegjøres kort for hva prinsippet om avtalefrihet innebærer. Videre vil det redegjøres for de viktigste hindrene vi har i norsk rett: Barnelova § 2 og bioteknologiloven. Det vil så redegjøres for stebarnsadopsjon og forbudet mot å gi eller love vederlag for å påvirke noen til å samtykke til adopsjon, og hvordan dette står i forhold til surrogatiavtaler. Deretter skal jeg redegjør for barnets beste, før jeg så redegjør for noen nasjonale og internasjonale rettsavgjørelser om surrogati. Til slutt vil jeg redegjøre for den midlertidige forskriften og loven om surrogati.

2.2 Barnets foreldre etter norsk lovgivning

Etter norsk rett kan foreldreskap kun etableres etter loven. Det finnes ulike måter å fastsette morskap og farskap på i Norge. Hvordan morskap etableres er regulert barnelova § 2. Etter norsk rett er det den kvinnen som føder barnet som skal anses som barnets mor, uavhengig av om barnet er genetisk kvinnens barn eller ikke. Det innebærer dermed at en intendert mor i surrogati forhold blir nødt å adoptere sitt eget barn.

Etter norsk rett kan farskap etableres etter barnelova §§ 4, 7 og kapittel 3 og 4. Farskap kan fastsettes dersom moren har vanlig bosetning i Norge ved barnets fødsel eller etter at barnet ble født, eller dersom far har vanlig bosetning i Norge, jf. barnelova § 81 første ledd bokstav a, b og c. Som hovedregel følger etablering av farskap pater pater-est regelen.

Pater-est regelen går ut på at barnets far er den mannen den fødende kvinnen er gift med, jf. barnelova § 3 første ledd. Det betyr dermed at dersom kvinnen er gift vil hennes ektefelle automatisk anses som barnets forelder. Endring av farskap kan likevel skje. Den som er barnets far kan endre farskapet ved å erkjenne farskap etter barnelova § 7, forutsatt at kvinnen og pater est-faren godtar erkjennelsen. Er kvinnen enslig og farskap ikke kan etableres etter barnelova § 3, kan intendert far erklære farskap etter barnelova § 4.

En kvinne som er enten gift eller samboer med den fødende kvinnen kan etablere medmorskap gjennom ekteskap, erklæring eller dom, jf. barnelova § 4a, jf. bl. § 3 andre ledd og § 4 tredje ledd. Et barn kan ikke ha både en medmor og en far samtidig, jf. barnelova § 4a andre ledd. Foreldreskap i Norge kan også etableres etter reglene om adopsjon.²⁷

2.3 Avtalefrihet, men kun til en viss grad?

Avtalefrihet er et prinsipp i norsk rett som går ut på at den enkelte har autonomi over å bestemme selv om de ønsker å inngå en avtale, med hvem de skal inngå en avtale med og hva avtalen skal inneholde. Prinsippet er forankret i en av de gjenværende lovene fra dansketiden, lov 15. april 1687 Kong Christian Den Femtis Norske Lov (forkortet NL) femte bok kapittel 1 artikkel 2. Det fremgår av NL-1-5-2 at «[a]lle Contracter som frivilligen gjøris af dennem, der

²⁷ Lov 16. juni 2017 nr. 48 om adopsjon (adopsjonsloven).

ere Myndige, og komme til deris Lavalder, være sig Kiøb, Sal, Gave, Mageskifte, Pant, Laan, Leje, Forpligter, Forløfter og andet ved hvad Navn det nævnis kand, som ikke er imod Loven, eller Ærbarhed, skulle holdis i alle deris Ord og Puncter, saasom de indgagne ere».

Avtalefriheten gir uttrykk for at vi i det norske samfunnet har gitt individer selvbestemmelsesrett.²⁸

En viktig del av avtaleinngåelse er at partene må vise vilje til å inngå en avtale, det er altså ikke mulig å tvinge noen inn i en avtale: «ingen vilje, ingen kontrakt».

Selv om det foreligger i grunnen et prinsipp om avtalefrihet, setter loven i spesiallovgivningen begrensninger for hva som kan avtales. Det følger også av NL-1-5-2 at avtaler kan inngås så fremt den «ikke er imod Loven».

2.4 Barnets mor og avtaler om å overlate et barn til noen andre

Et klart juridisk hinder for praktiseringen av surrogati i norsk rett følger av barnelova § 2. Loven setter opp to hindrer som er essensiell for surrogati avtaler. Det første hinderet følger av regelen om hvem som anses som barnets mor etter norsk rett. Etter barnelova § 2 første ledd fremgår det at barnets mor skal «reknast den kvinna som har fødd barnet». Det er altså kvinnen som går gravid og føder, som skal være barnets mor uavhengig av hvordan barnet ble til og om det deler DNA med den fødende kvinnen eller ikke.²⁹ Men hvorfor er dette et hinder for surrogati avtaler?

Regelen om at barnets mor er kvinnen som føder er et hinder for surrogatiavtaler, fordi slike avtaler tar sikte på at det juridiske båndet mellom surrogat og barnet skal brytes. Intenderte foreldre ønsker at foreldreskapet mellom seg og barnet skal gjelde fra barnets fødsel. Som det vil bli gjort rede for i kapittel 5 er et slikt system mulig i noen land. Når barnelova slår fast hvem som skal anses som barnets (juridiske) mor er det ikke mulig for intendert mor å etablere et juridisk bånd direkte til barnet.

²⁸ Johan Giertsen, *Avtaler*, 3. utgave, Universitetsforlaget 2017, side 6

²⁹ Ot.prp.nr.56 (1996-1997) s. 83

Det viktigste hindret for praktiseringen av surrogati i Norge fremgår av barnelova § 2 andre ledd. Av barnelova § 2 andre ledd fremgår det at «[a]vtale om å føde eit barn for ei anna kvinne er ikkje bindande». Med «ikkje bindande» siktes det til at avtaler med slikt innhold ikke vil være rettsgyldig. Det fremgår av forarbeider at slike avtaler gjelder både ved gestasjonell og tradisjonell surrogati.³⁰ Det understrekes i forarbeidet at en avtale om å overlate et barn til en annen kvinne ikke kan påberopes.

Det må bemerkes at barnelova § 2 andre ledd kun sier noe om at avtaler om å føde for en «anna kvinne» er ikke rettsgyldig. Det kan dermed stilles spørsmålstegn ved om det dermed er adgang for homofilepar å inngå en avtale om å føde et barn for de i Norge.

Det fremgår av forarbeider til barnelova § 2 andre ledd at bestemmelsen er ment å omfatte forhold der en kvinne som skal føde inngår en avtale som innebærer å «overlate barnet til en annen».³¹ Videre gis det uttrykk for at slike avtaler ikke er rettsgyldige. At lovgiver har valgt å benytte seg av begrepet «en annen» i forarbeidet fremfor å spesifisere at mottakeren av avtalen er en kvinne kan gi en indikasjon på at de har ment å omfatte enhver overlatelse av barnet.

I forarbeidene til den nye barnelova fremgår det at barnelova § 2 andre ledd «gir et signal om forbudet mot surrogati», og det er lagt frem et forslag til at bestemmelsen må språklig endres slik at den gir uttrykk for at «foreldreskapet ikke kan overføres ved avtale om å føde for en annen person».³² Andre ledd gir altså uttrykk for enhver avtale som innebærer overlatelse av et barn til en annen person, uavhengig av mottakers kjønn.

Dersom et homofilt par hadde inngått en surrogatiavtale hadde bare den ene blitt ansett som barnets far dersom det er genetisk tilknytning mellom ham og barnet. Den andre faren ville ikke kunnet påberopt seg avtalen, ettersom den ikke har rettsvirkning. Men det hadde nok vært mulig med stebarnsadopsjon av barnet, men en direkte etablering av juridisk foreldreskap hadde ikke vært mulig.

³⁰ Ot.prp.nr. 56 (1996-1997) s. 83

³¹ Ot.prp.nr. 56 (1996-1997) s. 82

³² NOU 2020:14 Ny barnelov – Til barnets beste, s. 125

At et barn ikke kan overlates til noen andre ved fødsel innebærer også at endring av foreldreskapet kan kun skje etter reglene som følger av adopsjonsloven³³

Det fremgår ikke av barnelova § 2 at avtaler om surrogati er straffbart. I forarbeidene bekreftes det at barnelova § 2 «gir ikke strafferettslig hjemmel for at inngåelse av slike avtaler er forbudt».³⁴ Spørsmålet blir da hvordan kan noe være forbudt, men ikke straffbart og hva er konsekvensen dersom man inngår en slik avtale? Konsekvensen av å inngå en avtale om surrogati i Norge vil dermed blant annet innebære at avtalen ikke har rettsvern og dermed ikke kan påberopes i Norge. Konsekvensen vil også innebære at kvinnen som føder barnet vil forbli barnets juridiske mor, inntil hun fraskriver seg foreldreansvaret.

2.5 Befruktede egg

Et annet rettslig hinder for praktiseringen av surrogati i Norge finner man i bioteknologiloven. Bioteknologiloven hindrer praktiseringen av surrogati i Norge ved å sette rammer for hvem man kan sette befruktete egg i. Det følger av bioteknologiloven § 2-15 første ledd at et befruktet egg kan kun settes inn i livmoren til «den kvinnen som skal være barnets mor». Her støter man på det samme budskapet som fremgår av barnelova § 2 første ledd: det er den fødende kvinnen som skal anses som barnets mor. Bioteknologiloven stenger dermed for praktiseringen på samme måte som barnelova gjør.

Før lovendringen i 2021 fremgikk det av biotl. § 2-15 at befruktete egg kan kun settes inn i livmoren til den kvinnen som eggcellene stammer fra. Etter 2021 ble eggdonasjon lovlig, og det har dermed gjort det mulig å bli gravid med eggceller fra en annen kvinne. Likevel er det enda ikke mulig for kvinner å føde for andre enn seg selv. Det eneste tilfellet der en kvinne kan føde for en annen kvinne etter norsk rett gjelder i lesbiske forhold. Dette er fordi i disse tilfelle skal begge anses som barnets mor, eller mer korrekt barnets mor og medmor, jf. bioteknologiloven § 2-15 tredje ledd. Som følge av at egg ikke kan føres inn i en annen

³³ NOU 2014:9 s. 117

³⁴ Ot.prp.nr. 56 (1996-1997) s. 83

kvinne en den som skal anses som barnets mor, fremgår det av forarbeider at «bruk av såkalt surrogatmor ved assistert befruktning ikke er tillatt».³⁵

Det fremgår av bioteknologiloven § 1-1 at loven er ment å sikre at medisinsk bruk av bioteknologi utnyttes til det beste for menneske i et samfunn der det er plass til alle, og at dette skal skje i samsvar med prinsippet om respekt for menneskeverd, menneskelige rettigheter og personlig integritet og uten diskriminering på grunnlag av arveanlegg basert på de etiske normer nedfelt i vår vestlige kulturarv. Men hva skjer dersom noen bryter med reglene i loven? Etter bioteknologiloven § 7-5 første ledd følger det at den som overtrer loven eller bestemmelser gitt i medhold av loven «straffes med bøter eller fengsel inntil tre måneder».

Etter forarbeider gjelder straffebestemmelsen kun for handlinger som «finner sted i Norge», og at straffebestemmelsen er ikke ment å omfatte handlinger som «finner sted i utlandet».³⁶ Straffebestemmelsen er ment å omfatte både hovedhandling og straffbare medvirkninger.³⁷ Selv om man kan straffes for medvirkning skal det ikke forstås så strengt at en lege for eksempel ikke skal kunne opplyse sine pasienter om hvilke klinikker som utfører den behandlingen pasienten er ute etter. Grensen for lovstrid er overtrådt på det tidspunktet legen aktivt henviser pasienten til en bestemt klinikk og behandling, blant annet ved å bestille plass og sende nødvendige dokumenter.³⁸

Om en lege i Norge skulle hjelpe et par med å få til en surrogati avtale, fremgår det av lovens forarbeid at «surrogatforbudet i § 2-15, er imidlertid av en slik karakter i utforming og verdigrunnlag at det synes rimelig å holde fast ved utgangspunktet om at medvirkning fra norsk territorium til slike handlinger i utlandet rammes av den generelle straffetrusselen i § 7-5».³⁹

Det fremgår av bioteknologiloven § 7-5 andre ledd bokstav a til og c, at straffetrusselen i første ledd likevel ikke gjelder for privatpersoner som «søker eller benytter tilbud som er i

³⁵ Ot.prp.nr. 64 (2002-2003) s. 130

³⁶ Prop. 95 L (2012-2013) s. 24-25

³⁷ Prop.nr.95 L (2012-2013) s. 24

³⁸ Ot.prp.nr. 64 (2002-2003) s. 123.

³⁹ Prop.nr.95 L (2012-2013) s. 18.

strid med loven, donorer av egg, sæd eller befruktede egg og heller ikke forskningsdeltakere. Hvem er det da som kan straffes for overtredelse av bioteknologiloven?

Forarbeide gir uttrykk for at det har vært en oppfatning om at det er hovedsakelig helsepersonell, forskere, virksomheter og andre «som i sin yrkesutøvelse overtrer eller i strafferettslig forstand medvirker til å overtre bioteknologiloven det har vært ment å straffe».⁴⁰ Bestemmelsen er likevel ikke avgrenset til å bare ramme disse gruppene. Enhver som bryter forbudet om kloning eller bruk av genetiske opplysninger utenfor helsetjenesten vil kunne straffes.⁴¹

Slik det fremgår av bioteknologiloven § 7-15 andre ledd kan ikke privatpersoner straffes, og det er heller ikke ønskelig å straffe denne persongruppen. I forarbeidet til loven ga Helse- og omsorgsdepartementet uttrykk for at en av grunnene til at de ikke ønsker å straffe privatpersoner er fordi de mener at personer som benytter seg av metoder som ikke er tillatt i Norge står i en sårbar situasjon.⁴² Det vil etter Helse- og omsorgsdepartementet særlig gjelde personer som kommer tilbake til Norge med et barn som følge av utenlandsk surrogati. De har også uttalt at hensikten med straffebestemmelsen i bioteknologiloven har i hovedsak ment å ramme helsepersonell og andre i sin yrkesutøvelse som enten selv eller medvirker til å overtre forbudene i loven.

2.6 Surrogati og Adopsjonsloven

2.6.1 Innledning

Barnets juridiske bånd til en forelder kan endres gjennom adopsjonsloven. Loven har til formål å sikre at barnet får en «trygg oppvekst ved at det etableres varige, rettslige bånd som tilsvarer forholdet mellom barn og foreldre», jf. adopsjonsloven § 1 første ledd. I de fleste surrogatitilfeller vil bare den ene intenderte forelderen få etablert et juridisk bånd med barnet. Det utgjør dermed at den andre intenderte forelderen må adoptere barnet. Det fremgår videre i

⁴⁰ Prop.95 L (2012-2013) s. 20

⁴¹ Prop. 95 L (2012-2013) s. 24

⁴² Prop. 95 L (2012-2013) s. 19

loven at hensynet til barnets beste skal alltid stå sentral ved behandling av adopsjonssaker, jf. § 4.

2.6.2 Stebarnsadopsjon i surrogatforhold

I likhet med barnelova, har heller ikke adopsjonsloven egne regler om surrogati. Forholdet mellom intenderte foreldre og barn født ved surrogati var likevel drøftet i forarbeidene til den nye adopsjonsloven som kom i 2017.⁴³ I forbindelse med utarbeidelse av adopsjonsloven ble det drøftet om det skulle være adgang for den andre intenderte forelderen å kunne foreta en stebarnsadopsjon av barnet som var født ved surrogati. Stebarnsadopsjon er regulert i adopsjonsloven § 13. For at stebarnsadopsjon skal kunne gjennomføres må visse vilkår være oppfylt, og kan skje dersom den andre ektefellen eller samboeren samtykker til det, vedkommende har oppfostret barnet i minst 5 år og har et ønske om å oppfostre det videre, jf. første ledd første og andre setning. Ved særlige tilfeller kan det sees bort fra tidsfristen, jf. første ledd siste setning.

Det var drøftet om det var mulig å etablere foreldreskap for den andre intenderte forelderen ved stebarnsadopsjon, i tilfeller der en av de har fått etablert juridisk foreldreskap over barnet etter barnelovas regler. Forarbeidet ga uttrykk for at det var adgang for å etablere foreldreskap for den andre intendere forelderen etter den gamle adopsjonsloven 1986 § 5b.⁴⁴

Adopsjonsutvalget ga uttrykk for at *ordinær stebarnsadopsjon* vil ikke være en egnet ordning for surrogati forhold, fordi de ikke regulerer samme forhold og er ikke sammenlignbar. De begrunnet forskjellen blant annet i at forholdet mellom barnet og «steforelderen» og barnet og intendert forelder er av ulik karakter: I stebarnsadopsjoner har ikke steforelderen vært involvert i ønsket om å skape et barn, mens i surrogatisaker har de intenderte foreldrene et felles ønske om å skape et felles barn. Den andre forskjellen var hensynet til barnet tilsier at det er til barnets beste å ha to juridiske foreldre i et surrogati forhold, dette hensynet har ikke like mye vekt i et ordinært stebarnsadopsjon⁴⁵ Adopsjonsutvalget ga uttrykk for at ved

⁴³ Se særlig NOU 2014:9, Kapittel 9. Vilkår for adopsjon av barn unnfanget ved assistert befruktning i utlandet.

⁴⁴ NOU 2014:9 s. 120

⁴⁵ NOU 2014:9 s. 132

surrogati tilfeller må foreldreskapet i første rekke etableres etter barnelova, og i tilfeller der ingen av de intenderte foreldrene kan etablere foreldreskap med barnet etter barnelova, vil ikke adopsjonsloven være egnet til å etablere foreldreskap.⁴⁶

I forarbeidet ble det lagt fram forslag til vilkår for at barn født ved surrogati skulle kunne adopteres etter adopsjonsloven. En forutsetning for adopsjon skulle være mulig var at barnets «ene sosiale og biologiske forelder har fått fastsatt foreldreskap til barnet etter barnelovas regler», det må kunne dokumenteres at paret hadde et felles ønske om å oppfostre barnet sammen, «den assisterte befruktningen [i dette tilfellet surrogatiavtalen] [må være] foretatt i utlandet, og den [må] ikke [være] tillatt i Norge. Det må også være mulig å innhente samtykke fra surrogaten, som forutsetter at hennes identitet må være kjent. Til slutt må det foretas en vurdering om adopsjonen er til det beste for barnet, noe det som oftest vil være i surrogati forhold blant annet fordi barnet er planlagt i fellesskap av de intenderte foreldrene og forholdet til surrogaten er som oftest allerede avklart på forhånd at hun ikke har interesse for å ha noen form for foreldreskap til barnet.⁴⁷

Det følger av adopsjonsloven § 13 første ledd siste setning om stebarnsadopsjon at når det er «særlige grunner» til det, «kan det gjøres unntak fra kravet om oppfostringstid» på minst 5 år. De «særlige grunnene» bestemmelsen sikter til er situasjoner der barnet har behov for to juridiske foreldre, jf. Prop. 88 L (2016-2017). Tilfeller som dekkes av «særlige grunner» er da surrogatisaker der fars ektefelle eller samboer ønsker å oppfostre barnet.

2.6.3 Forbud og straff etter adopsjonsloven

Etter adopsjonsloven § 51 første ledd fremkommer det at «den som bryter forbudet i §§ 11, 30 eller 33, straffes med bøter eller fengsel i inntil 3 måneder». Straffebestemmelsen rammer også personer som medvirker til overtredelse av disse bestemmelsene, jf. straffeloven § 15, jf. Prop. 88 L (2016-2017) s. 240.

Adopsjonsloven § 11 setter et forbud mot å «gi eller love vederlag» eller «annen ytelse» for å «påvirke en person» som skal samtykke til en adopsjon eller uttale seg om en søknad om

⁴⁶ NOU 2014:9 s. 118 og 132

⁴⁷ NOU 2014:9 s. 132 til 137

adopsjon eller om forhåndssamtykke til å adoptere. Denne lovbestemmelsen sett i sammenheng ved kommersielle surrogatiavtaler kan by på utfordringer. Ordlyden peker på at enhver form for vederlag, ikke bare formuesgoder i form av penger, som kan resultere i at noen samtykker til adopsjon vil kunne berøres av bestemmelsen, og kan straffes etter adopsjonsloven § 51.⁴⁸

Ser man kommersiell surrogati i sammenheng med adopsjon, kan det tenkes at slike avtaler vil kunne rammes av forbudet i § 11. Det må klarlegges hvor grensen for hva som er ulovlig vederlag går. En viktig del av en surrogatiavtale er at surrogaten, og eventuelt hennes ektefelle, avskjæres fra alle rettigheter de har til barnet, og kommersielle surrogatiavtaler vil i utgangspunktet dermed ikke berøres. Adopsjonsutvalget påpeker at bruk av surrogatmor i bioteknologiloven § 7-5 ikke kan straffes, og adopsjonsloven er kun ment å regulere *forhold som angår adopsjonen*.⁴⁹

I forarbeidet har departementet har gitt uttrykk for at forbudet i § 11 vil ramme surrogatisaker i de tilfellene surrogaten blir gitt et vederlag som «spesifikt [er] knyttet til et eventuelt samtykke til adopsjon». De gir videre uttrykk for at «forbud mot vederlag i adopsjonssaker innebærer ikke noe forbud mot kommersielle surrogatiarrangementer i utlandet som sådan, og vederlag som er gitt i forbindelse med en surrogatikontrakt antas ikke alene å innebære et hinder for adopsjon». ⁵⁰ I tillegg vil ikke kommersiell surrogatiavtaler kunne rammes fordi innhenting av samtykke eller uttalelse ikke kan skje før to måneder etter fødselen er gått. ⁵¹

Adopsjonsloven § 30 omhandler forbud mot adopsjonsformidling og § 33 omhandler forbud mot å og vederlag for å påvirke formidling av adopsjon. Bestemmelsene vil ikke gjøres rede for.

⁴⁸ Prop. 88 L (2016-2017) s. 73

⁴⁹ NOU 2014:9 s. 138

⁵⁰ Prop. 88 L (2016-2017) s. 74

⁵¹ NOU 2014:9 s. 138

2.7 Barnets beste

Avtaler om surrogati berører ikke bare avtalepartene som består av de intenderte foreldrene og surrogaten, men også barnet eller barna som eventuelt blir et resultat av avtalen. Hensynet til barnets beste er et sentralt hensyn i saker som berører barn. Dette hensynet kommer til uttrykk i flere lover og internasjonale konvensjoner som Norge er bundet til.

I forhold til saker som omhandler surrogati er hensynet til barnets beste absolutt viktig, fordi viktige juridiske spørsmål vil oppstå fra barnet er født. Spørsmålene kan blant annet bestå av hvem som skal anses som barnets juridiske foreldre, om intenderte foreldre kan foreta adopsjon av barnet, om hvem som kan ha samvær med barnet og om samvær eller unnløstelse av samvær med en av barnets intenderte foreldre kan sies å være skadelig for barnets psykiske helse.⁵²

Men også før barnet kommer til verden kan det oppstå viktige spørsmål om barnets beste: Er det riktig å fjerne barnet fra den eneste moren den kjenner? Vil barnet bli tatt godt imot hos de intenderte foreldrene, og vil det få et godt liv sammen med dem? Er det etisk riktig å «kjøpe» barn?

Det fremgår av barnekonvensjon artikkel 3 nr. 1 at alle handlinger som foretas som omhandler et barn, skal «the best interest of the child» være det grunnleggende hensynet. Grunnloven § 104 andre ledd er utformet etter barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1 og gir uttrykk for det samme. Hva som ligger i «the best interest of the child» eller «barnets beste» er komplekst og kan variere fra sak til sak. Det er dermed ingen uttømmende definisjon av hva som er «barnets beste», fordi definisjonen avhenger av barnet det gjelder og situasjonen han eller hun befinner seg i. Vurderingen av hva som er til barnets beste omfatter barnas egne meninger om saken, men også andre elementer av hensynet består også blant annet av barnets identitet, bevaring av familiemiljøet og opprettholdelse av relasjoner, omsorg, beskyttelse og sikkerhet for barnet og sårbarhetssituasjonen tillegges vekt.⁵³

Komiteen for barns rettigheter understreker at hensynet til barnets beste er et tredeltkonsept: en rett, et prinsipp og en prosedyreregulering. At «barnets beste» er en rett innebærer at barnets

⁵² Se blant annet LB-2015-171953

⁵³ Komiteen for barns rettigheter, «Generell kommentar nr. 14 (2013) (art. 3. para 1.» s. 12 til 16.

beste skal være et grunnleggende hensyn når barnets interesser vurderes, og det skal være mulig å påberope seg dette hensynet. I noen saker er ikke hensynet til barnets beste bare et grunnleggende hensyn, men også et «overordnet hensyn» og skal være en bestemmende faktor i beslutningen.⁵⁴ Dette gjelder for eksempel i adopsjonssaker. Når det gjelder konseptet om at «barnets beste» skal forstås som et prinsipp innebærer at dersom det viser seg at det er mulig å tolke en juridisk bestemmelse på flere måter, skal den tolkningen som tjener til barnets beste velges. At «barnets beste» skal forstås som en prosedyreregulering innebærer at det kreves at foreligger prosessuelle garantier, herunder at det fremgår av beslutningsprosessen at vurderinger av konsekvenser (både negative og positive) inkluderes og at det skal fremgå at retten er blitt tatt hensyn til.⁵⁵

Hensynet til barnets beste kan man finne igjen også i andre bestemmelser i særlovgivningen. I forhold til surrogatisaker vil barnelova § 48 første ledd og adopsjonsloven § 4 være av særlig betydning, fordi det er disse områdene de fleste problemstillingene om barn født ved surrogati oppstår. Barnelova § 48 første ledd regulerer at «[a]vgjørder om foreldreansvar, flytting med barnet ut av landet, kven barnet skal bu fast saman med og samvær, og handsaminga av slike saker, skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet». Etter adopsjonsloven § 4 første setning fremgår det at «[b]arnets beste skal være det overordnede hensynet ved adopsjon».

⁵⁴ Komiteen for barns rettigheter «Generell kommentar nr. 14 (2013) (art. 3. para 1)», s. 9 til 10.

⁵⁵ Komiteen for barns rettigheter, «FNs konvensjon om barns rettigheter: Generell kommentar nr. 14 (2013) om barns rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn (art. 3 para. 1)», 29.05.2013, (lest. 07.04.2024), s. 3 til 4 og 11; Kirsten Kolstad Kvalø. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 2 til BKN art. 3 1. ledd, [Lovdata.no](https://lovdata.no) (Lest: 07.04.2024)

2.8 Nasjonale og internasjonale domstolars avgjørelser om surrogati

2.8.1 Innledning

Det er svært få avgjørelser som omhandler surrogati i de norske domstolene, og de sakene som er oppe for domstolen omhandler hovedsakelig en intendert forelders krav om å anerkjennes som juridisk forelder og rett til samvær med barnet. Herunder med påstand om at retten til respekt for privatlivet og familielivet krenkes som følge av at norsk rett ikke anerkjenner vedkommende som barnets forelder. De nasjonale domstolene har ikke tatt stilling til lovligheten av surrogati i Norge som behandlingsmetode for barnløshet. Også internasjonalt omhandler de fleste saker om fastsettelse av foreldreskap.

Selv om disse sakene i alle hovedsak omhandler etablering av foreldreskap i surrogati saker, er de viktige tolkningsbidrag fordi man kan til en viss grad utlede hvordan retten forstår retten til respekt for privatlivet og familielivet i surrogatisaker, og for hvor grensen for krenkelse går.

2.8.2 RG. 2009 s. 348

Denne saken gjaldt spørsmål om hvem som hadde foreldreansvar overfor barnet, C, som var født av surrogati i USA. Partene, A og B, i saken var gift ved inngåelsen av surrogatiavtalen, men separerte noen få måneder etter at barnet var født. Etter separasjonen bodde barnet hos intendert mor, B.

I en avgjørelse som ble foretatt i California, ble det avgjort at de intenderte foreldrene var barnets foreldre; A ble ansett som barnets far og B som barnets mor. Etter separasjonen nedla far påstand om at han alene hadde foreldreansvar overfor barnet, fordi B ikke kunne anerkjennes som barnets mor etter norsk rett.

Lagmannsretten påpekte at det følger av barnelova § 34 første ledd at gifte foreldre har foreldreansvaret sammen, og at dette også gjelder i tilfeller der foreldrene blir separert eller skilles. Spørsmålet ble dermed om dette gjaldt også i A og Bs tilfelle.

Det ble vurdert om avgjørelsen i California kan anerkjennes i Norsk rett. I denne vurderingen ble det vurdert om anerkjennelse av avgjørelsen ville stride med *ordre public*, altså om det vil virke støtende mot norsk rett, jf. tvisteloven § 19-16.

Lagmannsretten kom fram til at anerkjennelse av den californiske dommen ikke vil stride med ordre public og at As anke dermed måtte forkastes.

Lagmannsretten nevnte at som utgangspunkt fullbyrdes ikke avgjørelser fra et annet land dersom det vil stå «i sterk motstrid til vår etiske og sosiale oppfatning» og det skal «svært meget» til for at ordre public regelen får anvendelse». De uttalte videre at i utgangspunktet vil barnelova § 2 andre ledds forbud mot avtale inngåelse om å føde for en annen kvinne tale for at dommen i California strider mot norsk rett. Som begrunnelse for avgjørelsen om å anerkjenne dommen la lagmannsretten blant annet vekt på hensynet til barnets beste etter barnelova § 48 og barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1.

Lagmannsretten uttalte blant annet at dersom dommen ikke opprettholdes «ville situasjonen etter rettens oppfatning være uoversiktlig, uhensiktsmessig og til skade for C». De var også enige i Tingrettens begrunnelse om at C ville vokse opp uten morsfigur dersom B ikke ble anerkjent som mor, med mindre far hadde fått en ny partner. Dersom B ikke ble anerkjent som C mor, ville surrogaten etter norsk rett være barnets mor. Retten fant at dette mest sannsynlig ikke være ideelt for barnets beste blant annet fordi surrogaten befant seg i California og kvinnen vil nok være lite interessert i å ivareta morsrollen. I tillegg var hun også etter lovverket i hennes hjemland ikke Cs mor.

2.8.3 LB-2015-171953

LB-2015-171953 er også et eksempel på tvister som omhandler fastsettelse av foreldreskap etter en utenlandsk surrogatavtale. Saken gjaldt en norsk mann, B, og en norsk kvinne, A, som fikk barn ved utenlandsk surrogati i USA med surrogat, C. B fikk etablert farskap til barnet, E, gjennom norsk rett, men A ble ikke anerkjent som Es mor. A og B hadde gått fra hverandre lenge før barnet ble født. Etter norsk rett stod enda surrogaten som Es mor, men A var stadfestet som barnets mor etter dom fra Texas.

A gikk til rettssak med påstand om at hun hadde en rett til samvær med E og at hun måtte anerkjennes som hans mor, og bygde påstanden blant annet på avtalen som var inngått i USA,

at det er til Es beste og retten til respekt for familielivet, jf. EMK art. 8. Es far tillot ikke at A lenger skulle ha samvær med barnet.

Lagmannsretten kom frem til at norsk rett ikke kan forstå slik at A har krav på å bli ansett som Es mor. Det er dermed ikke adgang for A å anvende reglene i barnelova kapittel 7 III.

Ved vurderingen av om A hadde rett til å anerkjennes som Es mor ble det blant annet trukket inn momenter, som hensynet til barnets beste og hvor mye det vil påvirke barnet om A ikke får etablert juridisk morskap etter norsk rett.

Lagmannsretten kom fram til at det ikke er sannsynliggjort at Es beste tilsier at A anerkjennes som hans mor. Retten begrunnet avgjørelsen blant annet i at de ikke kunne se at Es interesser blir «skadelidende ved at den pretenderte mor ikke godkjennes som mor i Norge», ettersom han har hatt stadig mindre kontakt med A. De legger også frem at norsk rett i lys av EMK artikkel 8 ikke gir A krav til å bli anerkjent som Es mor.

Når det gjelder As påstand om rett til samvær med E, uttalte retten at det er kun B som har foreldreansvar overfor E. Dette innebærer dermed i utgangspunktet at det er opp til ham å velge hvem som skal ha samvær med barnet og eventuelt hvor mye.⁵⁶

2.8.4 A.M v. Norge

Ikke alle saker blir løst på nasjonalt nivå. Dette gjelder blant annet **LB-2017-11322** som gikk gjennom alle Norges instanser og kom til slutt til den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD), se **A.M. v. Norge, application no. 30253/18**.⁵⁷

Denne saken gjaldt også en norsk kvinne, A.M. som påstod at det forelå et brudd på retten til respekt til privatlivet, jf. EMK artikkel 8, og diskrimineringsforbudet, jf. EMK artikkel 14.

I perioden 2002-2012 var A.M. og E.B. samboere. De hadde lenge prøvd å få barn både ved å forsøke å unnfange selv og ved hjelp av assistert befruktning (IVF). Ingen av forsøkene var

⁵⁶ LB-2015-171935 under delen om «As krav om samvær og begjæring om midlertidig forføyning»

⁵⁷ A.M. mot Norge [J], Application no. 30254/18, ECHR; CASE OF A.M. V. NORWAY (Norsk sammendrag)

vellykket og de prøvde dermed å få barn gjennom surrogati. Deres første forsøk på surrogati var i 2010 med surrogat i USA, men forsøket var ikke vellykket. Mot slutten av 2012 flyttet E.B. ut, og i starten av 2013 var det et endelig brudd mellom paret. Likevel opprettholdt de kontakten og fortsatte å prøve å få barn sammen gjennom surrogati i utlandet. E.B. fikk også ny partner og samboer i denne perioden.

I 2013 forsøkte de to ganger å få barn gjennom surrogati i USA. Først i mars som ikke var vellykket og igjen i juli. I august 2013 fikk de beskjed om at forplantningen i surrogaten var vellykket. Barnet, X, ble født mars påfølgende år. Etter amerikansk dom ble de intenderte foreldrene, A.M. og E.B., anerkjent som barnets foreldre.

Da de returnerte til Norge var det uenigheter mellom A.M. og E.B. om hvordan X skulle oppdras og leve. Det resulterte i at A.M. og E.B. hadde barnet et døgn hver, og de skulle ha delt ansvar overfor X. Den 27. mai 2014 ble det sendt ut brev fra Skattedirektoratet at bare E.B. av de intenderte foreldrene var barnets juridiske forelder (far), og surrogaten var fortsatt ansett som barnets juridiske mor etter norsk rett.

Den 29. mai 2015 ga E.B. uttrykk for at han ønsket at X skulle bo fast hos han. Den 14. august 2015 besluttet E.B., som X juridiske far, å kutte kontakten mellom X og A.M.

X har siden da bodd permanent hos far.

Den 26. august 2015 søkte A.M. til barne-, ungdoms- og familieetaten i august 2015 om å få anerkjent morskap for barnet, og eventuelt å få adoptere X. Søknaden ble avvist. Det ble informert om at adopsjon krevde samtykke fra far, som avslo. A.M. gikk til slutt til domstolene med påstand om at staten og E.B. var pliktige til å anerkjenne henne som Xs mor.

I de norske domstolene ble det bemerket at «the type of surrogacy at issue in the case before it was illegal in Norway», jf. § 32. De norske domstolene kom fram til at det ikke var adgang for å anerkjenne A.M. som Xs mor.

Den europeiske menneskerettighetsdomstolen bemerket at i tidligere saker har det vært nok med at det foreligger manglende annerkjennelse av tiltenkte forelder for at det skal kunne utgjøre et inngrep i privatlivet. Men de understreket også at med mindre bruddet på EMK artikkel 8 «can be justified under paragraf 2 of that provision as being «in accordance with the law», pursuing one or more of the legitimate aims listed therein and being «necessary in a democratic society» in order to achieve the aim or aims concerned», se avgjørelsens § 122.

Domstolen fant at lovkravet var oppfylt, og prosessen «were in accordance with the law». I tillegg fant domstolen at prosessen fulgte et lovlig formål med hensyn om å beskytte «the rights of other», i dette forholdet rettighetene til X, og om å forhindre «disorder or crime» ettersom surrogati ikke er lovlig i Norge. Ettersom det gjaldt forhold om et barn, ble det også vurdert som etablering av morskap var til barnets beste. De konkluderte med at Xs beste ikke krevde at A.M. får etablere morskap.

Om surrogati generelt bemerket EMD at debatten av om surrogati bør eller ikke bør legaliseres tilsynelatende berodde på «a choice on ethical grounds and was upheld for the protection of women against exploitation», jf. § 130. De anerkjente også at «the issue of surrogacy raises sensitive ethical question on which no consensus exists among the Contracting States and has afforded a margin of appreciation to the domestic authorities with regard to this issue», jf. § 131.⁵⁸

Saken endte med dissens på 6:1.

Domstolen konkluderte med at det ikke forelå krenkelse av A.M.s rett til respekt for privatlivet etter EMK artikkel 8.

2.8.5 Hva kan man utlede av domstolenes avgjørelser?

De avgjørelsene som er gjort rede for over gir altså uttrykk for hvordan foreldreskap etableres for personer som benytter seg av surrogati i utlandet. Domstolene gir uttrykk for at så lenge det er mulighet for å etablere foreldreskap vil ikke det foreligge et brudd av retten til respekt for privatlivet og familielivet å ikke anerkjenne foreldreskap som er avgjort i utlandet. De gir også uttrykk for at i saker som omhandler etablering av foreldreskap tar de i utgangspunktet hensynet til barnets rett til respekt for privatlivet og familielivet.

Om legalisering av surrogati og surrogati generelt gir EMD uttrykk for at de har valgt å gi medlemsstatene en bred skjønnsmessig adgang til å tolke om det vil være nødvendig å

⁵⁸ EMD henviser også til lignende saker og henviser blant annet til *Menesson v. France*.

etablere forbud eller ikke. De anerkjenner også at surrogati kan medføre etiske problemer og risiko for at barn og kvinner utnyttes.

2.9 Den midlertidige forskriften og loven om surrogati

2.9.1 Innledning

I 2011 avdekket skatteetaten at foreldreskapet til noen barn i Norge var feilregistrert i folkeregisteret. Dette gjaldt barn som var født av surrogat i utlandet og foreldreskapet ikke var fastsatt i henhold til norsk rett.⁵⁹ Selv om de fleste sakene kunne løses etter gjeldende barnelov og adopsjonslov, var det likevel behov for midlertidige ordninger som kunne løse de sakene som ikke kunne løses gjennom gjeldende lover. Som følge av dette ble det vedtatt en midlertidig forskrift og en midlertidig lov om surrogati, henholdsvis **midlertidig forskrift 23. mai 2012 nr. 446 om anerkjennelse av farskap for barn født av surrogatmor i utlandet** og **midlertidig lov 8. mars 2013 nr. 9 om overføring av foreldreskap for barn i Norge født av surrogatmor i utlandet mv. (surrogatloven)**. Forskriften og loven regulerte forskjellige forhold i surrogatisaker, men med et felles mål om å sikre barn født ved utenlandsk surrogati som allerede oppholder seg i Norge to juridiske foreldre. I dette kapitlet skal det redegjøres for både den midlertidige forskriften og loven.

2.9.2 Anerkjennelse av farskap (midlertidig forskrift)

Før den midlertidige surrogatloven hadde Stortinget i 2012 med hjemmel i barnelova satt i kraft en midlertidig forskrift om surrogati. Forskriften ga en midlertidig adgang til å «anerkjenne farskap» til barn som oppholder seg i Norge når barnet var født ved utenlandsk surrogati og farskapet også var fastsatt i utlandet, jf. § 1. Forskriften ble utarbeidet som resultat av at det hadde vært usikkerhet om farskap for barn født ved surrogati kunne

⁵⁹ Stortinget, «Midlertidige ordninger i surrogatisaker», 13.11.2014., <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/surrogati/tillegg---surrogati/id2001654/> (Lest: 29.03.2024)

anerkjennes etter barnelova § 85. For kunne søke om etablering av farskap krevde det at den intenderte forelderen var barnets «biologiske far». ⁶⁰

Vilkårene for at farskapet som var fastsatt i utlandet skulle anerkjennes etter norsk rett fremgikk av surrogatiforskriften § 2 første ledd bokstav a og b. For å få farskapet anerkjent måtte søkeren kunne dokumentere gjennom «dom eller administrativ avgjørelse av kompetent myndighet» at han utpekes som juridisk far, og surrogatens identitet måtte også være mulig å dokumentere. Som utgangspunkt måtte disse vilkårene være til stede for at farskap skulle anerkjennes.

Av forarbeidet fremgikk det at anerkjennelse av farskap likevel kunne skje selv om vilkårene i § 2 første ledd ikke var oppfylt, men dette gjaldt kun så lenge det forelå rettsgrunnlag som kunne anerkjennes, jf. barnelova § 85. I tillegg måtte det foreligge «særlige grunner» for anerkjennelse. Departementet la frem to eksempler som kunne kjennetegnes som «særlige grunner». For det første gjaldt det forhold der den utenlandske avgjørelsen egnet seg til å tre inn i stedet for en norske farskapsfastsettelse, og for det andre omfattet det situasjoner der surrogatens identitet var slettet og det ikke var mulig å etterspore henne. ⁶¹

I tilfeller der utenlandsk avgjørelse eller dom har utpekt at barnet har to fedre, fremgikk det av surrogatiforskriften § 2 andre ledd at det er mannen som etter en DNA-analyse utpekes som far som anerkjennes som juridiskfar etter forskriften.

Forskriften var begrunnet med hensynet til «barnets beste og barns særlige behov for trygghet og stabilitet», og at det er av stor betydning for barna å ha hvert fall en juridisk forelder etter norsk rett. ⁶²

2.9.3 Etablering av foreldreskap for den andre intenderte forelderen

Mens den midlertidige forskriften om surrogati ga adgang til å etablere juridisk foreldreskap for den forelderen som var utpekt som barnets far, hadde den midlertidige loven om surrogati

⁶⁰ NOU 2014:9 s. 121.

⁶¹ NOU 2014: 9 s. 122

⁶² NOU 2014:9 s. 122

til hensikt å overføre foreldreskapet fra surrogaten til den andre intenderte forelder. Den andre intenderte forelder var i denne sammenheng han eller hun som hadde inngått en surrogatiavtale i utlandet sammen med barnets far med et felles ønske om å oppfostre barnet sammen. Søkeren kunne være juridisk fars nåværende eller tidligere ektefelle, registrerte partner eller samboer, jf. surrogatiloven § 2 første ledd første setning.

Det ble påpekt i Innst.205 L (2012-2013) at forslaget om midlertidig surrogatlov «på ingen måte dreier seg om legalisering av surrogati».⁶³ Loven åpnet altså ikke opp for at det skulle være mulig å inngå surrogatiavtaler i Norge, men å gi barn og intenderte foreldre en mulighet til å etablere det juridiske båndet mellom hverandre.⁶⁴ Surrogatiloven skulle virke som en *særskilt* måte å etablere foreldreskap, enn hva som fremgår av barnelova og adopsjonsloven.

Den rettslige virkningen av et vedtak om foreldreskap etter surrogatiloven var at barnet skulle anses som juridisk fars og den andre intenderte forelderens felles barn, og at surrogaten ikke lenger anses som barnets juridiske mor.⁶⁵ Loven bygde på hensynene til barnets beste og barnets behov for rettslig tilknytning til sine omsorgspersoner (sosiale foreldre).

Både den midlertidige forskriften og den midlertidige loven var tidsbegrenset og gjaldt kun for søknader som var sendt inn før 1. januar 2014, jf. surrogatiforskriften § 4 og surrogatiloven § 4. Etablering av foreldreskap for intenderte foreldre må nå etableres etter reglene i barnelova og adopsjonsloven.

Den 31. desember 2015 opphevet loven. Surrogatiloven har likevel betydning for den videre debatten om surrogati i Norge. Den har vist at det er mulig å lage en ordning for personer som er født ved utenlandsk surrogati til å kunne etablere bånd med sine omsorgspersoner, uten at surrogati selv blir legalisert i landet.

⁶³ Innst.205 L (2012-2013) s. 7

⁶⁴ Prop. 47 L (2012-2013) s. 1

⁶⁵ Prop. 47 L (2012-2013) s. 2

2.10 Oppsummering

Redegjørelsen i dette kapitlet har vist hvorfor surrogati ikke kan praktiseres i Norge etter gjeldende rett. Redegjørelsen har vist at foreldreskap kan kun etableres etter loven og ikke etter avtale. Selv om det etter norsk rett foreligger et utgangspunkt om avtalefrihet, er ikke denne retten absolutt. Dersom det er regulert unntak fra eller begrensninger i avtalefriheten i spesiallovgivningen, vil avtalen ikke kunne påberopes, og dermed ikke ha rettsvirkning. Adgangen til å inngå en avtale om surrogati etter norsk rett stoppes av barnelova § 2 andre ledd. Dermed kan ingen lovlig inngå og heller ikke fullbyrde en avtale i Norge som innebærer å overlate et barn til noen andre.

Surrogatiavtaler kan heller ikke praktiseres i Norge på grunn av surrogatiavtalens natur «krasjer» med lovens bestemmelser om hvem som skal anses som barnets mor. I surrogatiavtaler avtales det gjerne at surrogaten, og eventuelt hennes ektefelle, skal avskjæres fra all form for foreldreskap til barnet, og det er de intenderte foreldrene som skal anses som barnets foreldre. Mens etter norsk rett anses surrogaten som barnets juridiske mor.

Så lenge den ene intenderte forelderen kan etablere juridisk farskap til barnet, kan den andre etablere juridisk foreldreskap ved stebarnsadopsjon etter adopsjonsloven § 13. Selv om dette er en mulighet for intenderte foreldre i dag, påstår jeg at de fleste helst ville vært foruten denne omveien og heller ville foretrukket en ordning der de blir anerkjent som barnets juridiske foreldre fra barnets fødsel ... og kanskje til og med fra embryoet settes i surrogaten?

Og selv om det er mulig for den andre intenderte forelderen å etablere juridisk foreldreskap til barnet viser det seg å være vanskelig når den intenderte forelderen med juridisk bånd til barnet nekter, slik som i for eksempel saken om A.M. mot Norge.

Til slutt ble det også redegjort for den midlertidige forskriften og loven om surrogati. Selv om disse rettskildene ikke var ment som en inngang for legalisering av surrogati, viser de at en viss åpning for surrogati og personer som benytter seg av surrogati i utlandet er mulig å tilrettelegge for slik at starten på barnets liv blir mer rolig og uten «bråk» med juridiske tvister om hvem som har foreldreansvaret.

3 Retten til respekt for privatlivet og familielivet

3.1 Innledning

I dette kapitlet vil det redegjøres for hva retten til respekt for privatlivet og familielivet innebærer og hvor retten er forankret. Det vil også bli redegjort for om retten er absolutt, og eventuelt om hvilke begrensinger myndighetene kan foreta seg i retten til respekt for privatlivet og familielivet, og når slike begrensinger kan finne sted.

3.2 Hvor er retten regulert?

Retten til respekt for privatlivet og familielivet er en menneskerettighet som kommer til uttrykk flere steder både gjennom internasjonale forpliktelser og gjennom nasjonale bestemmelser. Menneskerettigheter er noe alle innehar automatisk ved å være et menneske, og retten til respekt for privatlivet og familielivet tilfaller dermed naturligvis også en rett alle har.

Gjennom internasjonale bestemmelser kommer retten til respekt for privatlivet og familielivet til uttrykk gjennom Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (Den europeiske menneskerettskonvensjonen, forkortet EMK) artikkel 8, De forente nasjoners konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter (konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, forkorte SP) artikkel 17 og De forente nasjoners konvensjon 20. november 1989 om barns rettigheter (barnekonvensjonen, forkorte BK) artikkel 16 første ledd.

De tre nevnte konvensjonene i avsnittet over er Norge forpliktet til, og er også inkorporert som norsk lov menneskerettighetsloven⁶⁶ § 2 nr. 1, 3 og 4, og går foran annen alminnelig norsk lovgivning ved lovstrid, jf. § 3.

⁶⁶ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettighetsloven, forkortet mrl.)

I 2014 ble det gjennomført en revisjon av Grunnloven⁶⁷ der det ble inntatt et nytt kapittel om menneskerettighetene, som fikk navnet *kapittel E Menneskerettigheter*. I det nye kapitlet ble blant annet retten til respekt for privatlivet og familielivet grunnlovsfestet i Grunnloven § 102. Dette utgjør dermed at retten til respekt for privatlivet og familielivet er ikke bare forankret gjennom statens internasjonale forpliktelse, men også gjennom en nasjonal forankring på Grunnlovs nivå.

Man kan dermed se at retten til respekt for privatlivet og familielivet kommer til uttrykk i forskjellige rettskilder, men hva ligger i en slik rett? Hva vil det si å ha «rett til respekt», hva menes med «privatliv» og «familieliv», og hvordan skal disse begrepene forstås? I de neste delkapitlene skal ordlyden i Grunnloven § 102, EMK artikkel 8, SP artikkel 17 og barnekonvensjonen artikkel 16 undersøkes nærmere.

3.3 Retten til respekt

Både Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8 regulerer «retten til respekt» direkte. Det følger av Grunnloven § 102 at alle har en «rett til respekt for privatlivet og familielivet», jf. første ledd. Denne grunnlovsbestemmelsen om retten til respekt for privatlivet og familielivet har likhetstrekk med hvordan EMK artikkel 8 er utformet, og må dermed tolkes i lys av den, jf. HR-2020-2372-A avsnitt 38.⁶⁸ Av EMK artikkel 8 første ledd følger det at «[e]veryone has a right to respect for his private and family life [...]».

Selv om Grunnloven § 102 må tolkes i lys av EMK artikkel 8 er det først og fremst Høyesteretts ansvar å tolke og avklare hvordan det norske lovverket skal forstås, jf. Rt. 2015 s. 93 (Maria) avsnitt 57. Grunnloven og EMK artikkel 8 vil likevel ha likhetstrekk mellom hverandre, men vil ikke alltid være sammenfallende.

En naturlig språklig forståelse av ordet «*respekt*» innebærer at man viser hensyn til andre og behandler sine medmennesker med høflighet. Retten til respekt er ment som et vern av interesser for den gruppen de omfavner. Retten til respekt gir pliktsubjektet både en plikt til å

⁶⁷ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven, forkortet GrL.)

⁶⁸ Prop. 31 L (2022-2023), side 15

avstå fra inngrep som faller utenfor adgangen retten gir, og en plikt til å sikre interesser (sikringsplikt), se bl.a. Rt. 2013 s. 588 (Stalker) avsnitt 41.

I Maria-dommen har høyesterett gitt uttrykk for at retten til «respekt» innebærer «i første rekke et vern mot uberettigede offentlige inngrep. I en viss utstrekning utgjør kravet om respekt også positive forpliktelser for det offentlige, i den forstand at det må iverksettes tiltak for å sikre mot inngrep fra andre private [...]», jf. avsnitt 59. Sikringsplikten er likevel ikke absolutt. Aktivitet fra myndighetenes side beror på blant annet hvor sårbar vedkommende, type krenkelse, det aktuelle saksområdet og hvor rimelig det er å forvente at staten griper inn.⁶⁹

Begrepet «respect» i EMK artikkel 8 omfatter også både negative og positive forpliktelser. Den negative siden innebærer en plikt til staten om å ikke gripe inn i beskyttede rettigheter så lenge vilkårene for å gripe inn ikke er oppfylt, mens den positive siden gir uttrykk for at staten må beskytte individer fra krenkelse av andre, se *Söderman v. Sverige* avsnitt 78.

3.4 Privatliv

Begrepet «*privatliv*» er et vidt begrep og det finnes ingen uttømmende definisjon av hva som utgjør privatliv, jf. Maria-dommen avsnitt 58. Jeg skal likevel prøve å gi det en form for definisjon. En naturlig språklig forståelse av «privatliv» innebærer at enhver skal kunne selv styre over hva som foregår i sitt liv uten at staten blander seg inn der det ikke er nødvendig. Høyesterett fremhever i Maria-dommen at EMD har gitt uttrykk for at «privatliv» består blant annet av «menneskets fysiske og psykiske *integritet*, alle de ulike elementene i den enkeltes *identitet* i videre forstand og den *personlige autonomi*.», jf. avsnitt 58.

EMD har også uttalt at begrepet «*private life*» i EMK artikkel 8 omfatter «the sphere of personal autonomy in which everyone can freely pursue the development and fulfilment of his

⁶⁹ Rt. 2013 s. 588 (Stalker) avsnitt 45-49; Marius Stub, «§ 102», 13.08.2022, <https://doi.org/10.18261/9788215054179-2021-126> , (30.03.2024), side 1144

or her personality and to establish and develop relationships with other persons and the outside world», jf. Jehova's Witnesses of Moscov and others v. Russia, avsnitt 117.

Europarådet gir uttrykk for i deres guide av EMK artikkel 8 at begrepet dekker «the psysical and phycological integrity of a person and may «embrace multiple aspects of the person's physical and social identity», og begrepet er ikke begrenset til å kun gjelde et individs indre sirkel.⁷⁰ Ifølge Europarådet har privatlivet tre sider ved seg, og kan deles inn kategorisk som «(i) a person's physical, psychological or mortal integrity, (ii) his privecy and (iii) his identity and autonomy». Begrepet skal blant annet forstås som et individs rett «to live privately, away from unwanted attention». «Private life» sikter dermed til borgernes frihet til å råde over seg selv.⁷¹

«Private life» gir uttrykk for at myndighetene ikke har adgang til å gjøre inngrep i et individs privatliv dersom det ikke er nødvendig og at det ikke foreligger noe grunnlag for å foreta en slik handling. Begrepet er også ment å omfatte en persons fysiske og psykiske integritet og intime kroppslige forhold.

3.5 Familieliv

Med «*familieliv*» eller «*family life*» siktes det til det som foregår innenfor og med familien. Myndighetene skal i utgangspunktet heller ikke her blande seg inn i hva som skjer her med mindre det skulle være nødvendig.

Begrepet er noe overlappende med begrepet «privatliv», men har også selvstendig betydning. Mens «privatliv» tar sikte på å sikre den enkelte, sikrer «familieliv» heller relasjoner mellom individer.⁷² Høyesterett gjør rede for at EMDs praksis har gitt uttrykk for at «familieliv» siktes til «mer spesifikke relasjoner mellom mennesker, som for eksempel i etablerte

⁷⁰ European Court of Human Rights, (31.08.2021) «Guide on Article 8 of the European Convention on Human Right – Right to respect for private and family life, home and correspondance», s. 25 flg. (Lest: 24.10.2023)

⁷¹ European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 29

⁷² Marius Stub, § 102, s. 1146

parforhold og gjennom båndene mellom foreldre og barn», jf. Maria-dommen avsnitt 58. Selv om «familieliv» er ment å omfavne par og deres eventuelle barn, er den ikke begrenset til det. Familieliv er ikke avhengig av at det foreligger et ekteskap, partnerskap eller slektskap for at det skal være tale om et familieliv, jf. praksis fra EMD.⁷³

Det avgjørende ved vurderingen om det foreligger familieliv er hvorvidt relasjonen de facto utgjør et familieliv.

«Familielivet» gir også uttrykk for at individer skal kunne ha rom til selv velge hvordan de f.eks. oppdrar barna sine. Det finnes likevel grenser, og tilfeller der myndighetene blir nødt til å gripe inn i familielivet. Tilfeller der myndighetene blir nødt å gripe inn kan oppstå for eksempel i situasjoner der barnet blir mishandlet eller foreldrene/ omsorgspersonene ikke ivaretar barnet på en forsvarlig måte. Det må likevel understrekes at selv i slike situasjoner må myndighetene ta hensyn til familielivet og prøve å oppnå gjenforening mellom barn og foreldre, så fremt det er til det beste for barnet.

Europarådet har gitt uttrykk for at det grunnleggende for «family life» er rettigheten «to live together so that family relationships may develop normally [...] and members of the family may enjoy each others company».⁷⁴ Europarådet gir også uttrykk for at familielivet krever «cohabitation», altså at man bor sammen. Dette vilkåret er likevel ikke et «sine qua non» (ufravikelig betingelse) for at retten til respekt for familielivet mellom foreldre og barn skal kunne etterleves.

3.6 «no interference»

Selv om individer i utgangspunktet har en rett til respekt for privatlivet og familielivet, innebærer ikke dette at rettighetene er absolutte. I noen tilfeller vil myndighetene måtte gripe inn, og dermed innskrenke blant annet retten til respekt for privatlivet og familielivet. Men

⁷³ Marius Stub, § 102, s.1146

⁷⁴ European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 77 flg.

myndighetene kan ikke fritt frem gripe inne når det måtte passe dem. Det er visse vilkår som må være oppfylt for at myndighetene skal kunne foreta en slik handling.

Etter EMK artikkel 8 andre ledd fremgår det at «[t]here shall be no interference by the public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interest of national security, public safety or the economic well-being of the country [...]». En generell begrensningshjemmel slik som i EMK artikkel 8 andre ledd 2 ble ikke vedtatt i Grunnloven § 102. Høyesterett har likevel gitt uttrykk for at det må innfortolkes begrensninger i Grunnloven § 102 som tilsvarer begrensningen i EMK artikkel 8 andre ledd.⁷⁵

Med «no interference by the public authority» siktes det til at statene i utgangspunktet ikke skal gripe inn i rettighetene til individer. EMK artikkel 8 og Grunnloven § 102 beskytter altså kun mot inngrep som utgjør en «interference» («inngrep»). Med inngrep siktes det til myndighetenes handlinger som av sin natur begrenser for utøvelsen av rettighetene som er nedfelt i EMK artikkel første ledd. Det må likevel bemerkes at ikke et hvert inngrep vil utgjøre et inngrep som strider mot rettighetene i første ledd.⁷⁶

«[I]n accordance with the law» gir uttrykk for at lovkravet innebærer både formell og en substansiell side.⁷⁷ Den formelle siden innebærer at inngrepet må ha hjemmel i nasjonal rett, enten det er gjennom lovgivning, forskrift eller annen delegert regulering, men også ulovfestet rett og domstolars tolkning kan også gi grunnlag for myndighetenes inngrep.⁷⁸ Den substansielle siden gir uttrykk for at hjemmelen for inngrepet må være tilstrekkelig klar, forutsigbar og tilgjengelig.⁷⁹

Dersom et inngrep fra myndighetenes side skal kunne foretas må inngrepet også være «necessary in a democratic society» («nødvendig i et demokratisk samfunn»). Ifølge

⁷⁵ Marius Stub, § 102, s. 1149-1150

⁷⁶ Jenny Sandvig. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven – mrl. 1999, note 7 til EMKN art. 8 ... inngrep ..., Lovdata.no (hentet: 30. april 24)

⁷⁷ Jenny Sandvig. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 8 til EMKN art. 8 ...samsvar med loven..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (hentet 12. april 2024)

⁷⁸ Leyla Sahin v. Turkey, § 88

⁷⁹ Silver and others v. the United Kingdom § 87

Europarådet bror vurderingen av om inngrepet av rettighetene etter EMK artikkel 8 første ledd er nødvendig på en vurderingen av om det er foretatt en balansert avveining mellom «the interest of the member states against the rights of the applicant». ⁸⁰

En naturlig språklig forståelse av begrepet «nødvendig» sikter til at myndighetene har behov for å foreta det inngrepet for å oppnå formålet med inngrepet. Begrepet nødvendig i denne konteksten skal ifølge EMD og Europarådet ikke tillegges samme fleksibilitet som begrepet «useful», «reasonable» eller «desirable», men gir heller et uttrykk for at inngrepet som foretas av myndighetene utføres på grunnlag av at det foreligger «a pressing social need». ⁸¹ Det argumenteres for at denne presiseringen av «nødvendig» kan lede til en strengere norm en hva ordlyden gir uttrykk for. ⁸²

Dette må sees i sammenheng med kravet om legitime formål. Vurderingen av om inngrepet er nødvendig beror på om myndighetene har undersøkt om det er en «fair balance between the competing interests of the individuals and of society as a whole». ⁸³

I tillegg til at inngrepet må ha hjemmel, være tilstrekkelig klar og nødvendig for samfunnet, skal det også vurderes om inngrepet er foretatt på grunnlag av legitime formål. Av legitime formål kan myndighetene gjøre inngrep «for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others».

EMK artikkel 8 andre ledd gir altså uttrykk for både legalitetsprinsippet (inngrep krever hjemmel) og forholdsmessighetsprinsippet (myndighetenes inngrep må ha en «fair balance»).

Som jeg vil gjøre rede for under er det etter norsk lovgivning ikke mulig å praktisere innenlands surrogati. Om Norge kan sies å ivareta individers rett til respekt for privatlivet og

⁸⁰ European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», side 13

⁸¹ Dudgeon v. The United Kingdom, §§ 51 – 53; European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», side 13

⁸² Tor-Inge Harbo, «Forholdsmessighet» artikkel i Jussens venner Volum 56, 5. utgave, 07.12.2021, <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3126-2021-05-01>, (Lest: 13.04.2024), side. 346

⁸³ Keegan v. Irland, no. 16969/90, 26. May 1994, §49

familielivet beror blant annet på **en vurdering av om forbudet mot surrogati er et legitimt inngrep fra myndighetenes side.**

3.7 «Privacy» og «family»

Det er kun Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8 som direkte nevner at det foreligger en «rett til respekt» eller «right to respect». Når det gjelder SP artikkel 17 og barnekonvensjonen artikkel 16 som vil bli redegjort for i delkapitlet under, nevner de ikke direkte at det er en «rett til respekt». Etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 17 lyder bestemmelsen:

«No one shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his privacy, family [...].»

«*Arbitrary*» er det engelske ordet for «vilkårelighet» og «*unlawful interference*» betyr «ulovlig innblanding». Begge begrepene sikter til at staten og myndighetene ikke skal blande seg inn der det ikke er nødvendig, slik som EMK artikkel 8 andre ledd også gjør.

Menneskerettighetskomiteen gir uttrykk for at begrepet «unlawful» skal forstås slik at «no interference can take place except in cases envisaged by the law». ⁸⁴ Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 17 gir altså uttrykk for at ingen skal bli utsatt for vilkårlig og urettslig innblanding fra myndighetene i deres privatliv.

Mens Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8 taler om rett til respekt for «privatlivet» og «familielivet», tar SP artikkel 17 sikte på å regulere at innblanding i et individs «privacy» og «family» ikke skal foreligge. Med «privacy» siktes det her til privatlivet til individet.

Menneskerettighetskomiteen har gitt uttrykk for at retten til privatlivet innebærer blant annet en rett til å uttrykke sin identitet. ⁸⁵ SP artikkel omfatter i tillegg også, slik som EMK og Grunnloven, et individs fysiske og psykiske integritet og en persons intime kroppslige

⁸⁴ Menneskerettighetskomiteen, **General Comment No. 16 (1988): The right to respect of privacy, family, home and correspondence, and protection of honor and reputation (Art.17)**, se punkt 3.

⁸⁵ Human Rights Committee, «United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: Views adopted by the Committee under article 5 (4) of the Protocol concerning communication No. 2172/2012), 28.06.2017, <https://juris.ohchr.org/casedetails/2220/en-US> (Lest: 31.01.2024)

forhold.⁸⁶ Begrepet «family» i SP artikkel 17 skal gis «a broad interpretation», og må tilpasses samfunnet og kulturen i den medlemsstaten det gjelder.⁸⁷

Barnekonvensjonen artikkel 16 har likhetstrekk med SP artikkel 17s utforming. Differansen mellom de to bestemmelsene er at barnekonvensjonen tar til sikte å verne om barns rettigheter, og konvensjonsbestemmelsen er dermed utformet slik at det kommer klart frem at det er barns rett det gjelder. Barnekonvensjonen artikkel 16 første ledd lyder:

«No child shall be subjected to arbitrary or unlawfull interference with his or her privacy, family [...], nor to unlawful attacks on his or her honour and reputation».

Begrepet «privacy» etter barnekonvensjonen artikkel 16 skal forstås likt som i de tre øvrige kilder som er gjort rede for. En liten forskjell er at barnekonvensjonen tar mer tilsikte å beskytte barns rettigheter, og «privacy» i barnekonvensjonen artikkel 16 innebærer dermed også en rett til beskyttelse mot inngrep om forhold mellom barnet og foreldre.⁸⁸

Ifølge komiteen for barns rettigheter skal begrepet «family» tolkes i vid forstand slik at det omfatter biologiske foreldre, adoptivforeldre, foster, eller eventuelt andre medlemmer av familien.⁸⁹

3.8 Oppsummering

Man kan se at retten til respekt for privatlivet og familielivet kommer til uttrykk i ulike rettskilder både internasjonalt og nasjonalt, men først og fremst gjennom EMK artikkel 8 og Grunnloven § 102. Kort oppsummert innebærer privatliv en rett til å bestemme over en selv.

⁸⁶ G. mot Australia, CCPR-2012-2127, «Views», 17. mars 2017, avsnitt 7.2; Mellet mot Irland, CCPR-2013-2324; Boodoo mot Trinidad og Tobago, CCPR-1996-721, «Views», 2. april 2002.

⁸⁷ Human Rights Committee, General Comment No. 16 (1988), avsnitt 5

⁸⁸ Kirsten Kolstad Kvalø, Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 4 til BKN art. 16 ...privatliv..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (hentet 3. april 2024).

⁸⁹ Komiteen for barns rettigheter, «FNs Konvensjon om barns rettigheter: Generell kommentar nr. 14 (2013) om barns rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn (art. 4, para. 1), 29.05.2013, https://www.regjeringen.no/contentassets/1376fac2fe2a427389f9f94b52acdefc/crc_c_gc_14_eng_nor.pdf, avsnitt 59, (Lest: 31.01.2024)

En person skal kunne inneha en viss autonomi over seg selv uten at staten blander seg inn i en persons personlige valg. Retten til privatliv innebærer både dens fysiske seg og en mentale/ psykiske seg, og at man har en rett til å skjermes fra uønsket oppmerksomhet.

Mens privatlivet tar sikte på å verne om individer, tar retten til respekt for familielivet sikte på om å verne forholdet mellom mennesker. Retten til respekt for familielivet gir en rett til at foreldre i utgangspunktet skal ha omsorgen for sine barn. Den gir også uttrykk for at barn og foreldre skal kunne opprettholde kontakt mellom seg, og at de ikke blir ulovlig separert fra hverandre.

Selv om det foreligger en rett til respekt for privatlivet og familielivet, er ikke retten ubegrenset. Staten og dens myndigheter vil i noen tilfeller måtte gripe inn å innskrenke den retten vi har dersom de finner det nødvendig. I vårt tilfelle ser det ut til at myndighetene mener det er nødvendig å ikke tillatte surrogati i Norge.

I det neste kapitlet vil forholdet mellom surrogati og retten til respekt for privatlivet og familielivet drøftes.

4 Retten til respekt for privatlivet og familielivet sett i sammenheng med surrogatiavtaler

4.1 Innledning

Hvordan stiller retten til respekt for privatlivet og familielivet seg i forhold til surrogati som behandlingsmetode for barnløshet? Det er mange utfordringer som oppstår i forbindelse med surrogati. Som vi har sett eksempler på hender det at intenderte foreldre påberoper seg at retten til respekt for privatlivet og familielivet etter EMK artikkel 8 er brutt når de ikke får fastsatt foreldreskapet til barnet som er født ved surrogati. I dette kapitlet skal det drøftes blant annet om retten til respekt for privatlivet og familielivet gir individer en rett til å bruke surrogati for å bli foreldre, om individer har en rett til å være genetisk tilknyttet barna sine og om intenderte foreldre har en rett til å bli anerkjent som barnets foreldre.

4.2 Gir retten til respekt for privatlivet og familielivet individer en rett til å benytte seg av surrogati (for å bli foreldre)?

Med samfunnsendringene er det ikke lenger bare en måte å danne en familie på. Den tradisjonelle familiestrukturen, med en far, mor og barn, er ikke lenger den eneste formen en familie kommer i. Det finnes ulike metoder for å bli foreldre på: Noen blir foreldre på naturlig måte, andre trenger assistert befruktning for å få barn og noen velger å adoptere. Et spørsmål som dermed oppstår er om retten til respekt for privatlivet og familielivet innebærer en rett til å velge å benytte seg av assistert befruktning, og særlig å velge surrogati.

Retten til respekt for privatlivet gir individer en rett til autonomi. Hver og en av oss har mulighet til å styre hvordan vi velger å leve livet vårt, så lenge det ikke er til skade for andre og samfunnet for øvrig. Dette må dermed innebære at også valget om å bli foreldre og å unnfange er et valg man kan foreta fritt. Og det er det også til en viss grad. Europarådet har gitt uttrykk for at et pars valg om å unnfange og å benytte seg av assistert befruktning med hensikt om å unnfange «is protected by Article 8», og et slikt valg «is a form of expression of private and family life». ⁹⁰ Det fremgår også av en rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettighetene i Grunnloven at «den enkelte har rett til å stifte familie». ⁹¹

Til tross for at valget om å unnfange er en form for «expression» av både privatliv og familieliv, må det understrekes at retten til respekt for familielivet tar først og fremst sikte på å verne om allerede eksisterende familierelasjoner. Både EMD og Europarådet gir uttrykk for at retten til respekt for familielivet er ikke ment å beskytte ønsket om å danne en familie. ⁹² Europarådet uttaler at retten til respekt for familielivet «does not safe guard the mere desire to found a family; it presupposes the existence of a family, or the very last the potential relationship between, for example, a child [...] and [their] natural father». ⁹³

⁹⁰ European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 37

⁹¹ Dok.nr. 16 (2011-2012) s. 180

⁹² Jenny Sandvig, «Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven – mrl. 1999, note 4 til EKM art. 8 ...familieliv...», Lovdata.no (Lest:07.04.2024); Marckx v. Belgium § 31

⁹³ European Court of Human Right, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 78

Individens og pars valg om når og hvordan de ønsker å unnfange er som nevnt også et uttrykk av retten til respekt for privatlivet. Det kan dermed tale for at valget om, når og hvordan man skal bli en forelder er en del av retten til respekt for privatlivet. EMD har uttalt at omfanget av privat liv «within the meaning of Article 8 applies both to decision to become and not to become a parent». ⁹⁴

For at surrogati skal kunne gjennomføres kreves det at en kvinne stiller sin kropp, eller mer spesifikt sin livmor til rådighet. Retten til respekt for privatlivet innebærer også en rett til respekt for sitt fysiske seg, og Europarådet har gitt uttrykk for at «[a] person's body concerns the most intimate aspects of private life». ⁹⁵ Det må dermed innebære at hva en person velger å gjøre med sin egen kropp er opp til den personen selv. Et valg om å bli gravid faller naturligvis under valg som omhandler sin kropp, og er av den grunn et intimt aspekt av ens privatliv. Dersom en person ønsker å bruke kroppen sin for å hjelpe andre med barnløshet og valget er gjort på grunnlag av frivillighet, burde det også være en del av hvordan en person utøver sin autonomi.

Det må bemerkes at hvilke former for assistert befruktning som er legalisert varierer fra land til land. I Norge er ikke enhver form for assistert befruktning legalisert, og for eksempel eggdonasjon ble ikke legalisert før i 2021. ⁹⁶ I forhold til surrogati har Europarådet gitt uttrykk for at de «does not require [...] States to legalise surrogacy». ⁹⁷ At stater kan velge hvilke former for assistert befruktning er et eksempel på hvordan statene utøver sin selvbestemmelse eller jurisdiksjon. ⁹⁸ Som følge av at Europarådet ikke pålegger statene å legalisere surrogati må det dermed innebære at et fritt valg av alle former for assistert befruktning er ikke en rettighet. At det ikke er en rettighet vil likevel ikke innebære at individens valg automatisk blir begrenset til kun de alternativene som tilbys i vedkommende hjemland. Et norsk par som

⁹⁴ Case of P. and S. v. Poland, [J], Application no. 57375/08, § 111

⁹⁵ European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 33

⁹⁶ Helsedirektoratet, «Tilbud om assistert befruktning i Norge», 04.04.2022, <https://www.helsedirektoratet.no/tema/assistert-befruktning/tilbud-om-assistert-befruktning-i-norge> (Lest: 13.02.2024)

⁹⁷ European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 68

⁹⁸ De forente nasjoners pakt 26. juni 1945

ønsker seg å benytte seg av surrogati kan fortsatt benytte seg av metoden. Konsekvensen av å velge en ulovlig behandlingsmetode, slik som surrogati, vil dermed være at paret må akseptere den risikoen det innebærer etter som norsk rett ikke kan garantere at avtalen og dom foretatt i utlandet vil ha rettsvirkning i Norge. Men valget om å benytte surrogati er ikke en rettighet av den forstand.

Retten til respekt for privatlivet og familielivet innebærer ikke at individer og par har en rett til å velge hvilken som helst form for assistert befruktning som behandling for barnløshet. Det innebærer dermed også at *å velge surrogati som metode ikke er en rettighet*. At det gis uttrykk for at valget om å unnfange og bruke assistert befruktning er en del av retten til respekt for privatlivet og familielivet er det heller med henblikk til at mennesker skal kunne foreta egne valg om sitt liv. Valg av behandlingsmetoder som ikke er lovlig, slik som surrogati i Norge, kan fortsatt foretas, men må foretas på egen risiko.

4.3 Innebærer retten til respekt for privatlivet og familielivet en rett til å være genetisk tilknyttet barnet sitt?

Jeg vil tørre å påstå at en del av de som velger å starte en familie ønsker å ha genetisk tilknytning til barna sine. Dette ønsket er ikke alltid oppnåelig, enten det er på grunn av infertilitet, biologisk umulighet, sykdommer eller andre årsaker. Etersom retten til respekt for privatlivet og familielivet innebærer en rett til å unnfange et barn enten det er gjort naturlig eller ved hjelp av assistert befruktning, oppstår det dermed et spørsmål om rettigheten også innebærer en rett til å være genetisk tilknyttet barnet sitt.

I delkapitlet over ble det drøftet om retten til respekt for privatlivet og familielivet innebærer en rett til å bli foreldre og om det er en rett til å oppnå dette ved bruk av surrogati. Det ble klargjort at det i seg selv ikke er en rett å bli foreldre og man innehar heller ikke en rett til å benytte seg av et hvilket som helst form for assistert befruktning. Men retten innebærer en rett til å velge. EMD har gitt uttrykk for at selv om retten til respekt for familielivet ikke

innebærer en rett til å danne en familie, så innebærer retten en rett til å velge å ha genetisk avling jf. blant annet Dickson v. Storbritannia.⁹⁹

EMD saken om Dickson mot Storbritannia omhandlet et ektepar som ble nektet «access to artificial insemination facilities». Som følge av dette hevdet paret at deres rett etter EMK artikkel 8 og/eller artikkel 12 var brutt. Ekteparet møttes mens de begge satt i fengsel. Kona var løslatt, men ektemannen kunne tidligst løslates i 2009. Ekteparet ønsket fellesbarn, men på grunn av at ektemannen sonet tid i fengsel ønsket de å få barn ved assistert befruktning. Staten nektet innvilgelse og begrunnet avgjørelsen blant annet på konas alder ved ektemannens løslatelse (51 år gammel i 2009), at det møttes i fengsel og at deres samliv måtte enda bli «tested in the normal environment» og at det forelå usikkerhet om de kan forsørge for et barn.

Under rettens vurdering ga EMD uttrykk for at avslag på bruk av assistert befruktning berører saksøkernes rett til respekt for privatlivet og familielivet, og at retten til respekt for familielivet også innebærer en persons «decision to become a parent in the genetic sense», jf. dommen § 66.¹⁰⁰

Selv om EMD og Europarådet gir uttrykk for at valget om å være genetisk tilknyttet barnet sitt er en del av retten til respekt for privatlivet og familielivet, må det understrekes at retten innebærer en rett «[to] decide».¹⁰¹ Retten gir på ingen måte individer en *rett til å være genetisk tilknyttet barna sine*.

Å innfortolke en rett til å være genetisk tilknyttet barnet eller barna sine vil nok i realiteten være både vanskelig og umulig å oppnå. En slik rett vil være ugunstig blant annet fordi det er ikke alltid mulig å etterkomme et slikt krav. Et eksempel der et slikt krav ville vært vanskelig å realisere gjelder for eksempel for homofile par som ønsker å få egne barn og benytter seg

⁹⁹ Dickson v. The United Kingdom [GC], no. 4436/04, ECHR 2007-V, se særlig § 66

¹⁰⁰ Se også Evans v. the United Kingdom [GC], § 72, der EMD også her gir uttrykk for at valget om å være genetisk tilknyttet barnet sitt faller under rettigheten som utspringer av EMK artikkel 8.

¹⁰¹ Se også European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 81.

dermed av surrogat. I slike tilfeller vil den ene intenderte forelderen alltid være utelatt dersom de bruker en av de intenderte fedrenes DNA.

Om det etableres en rett til å være genetisk tilknyttet barnet sitt vil det automatisk skape forskjeller der noen får oppfylt denne retten, mens andre ikke får det. Det vil også føre til at en viss gruppe mennesker blir utsatt for forskjellsbehandling, noe som heller ikke er ønskelig.

Dersom det å være genetisk tilknyttet barnet sitt skulle forstås som en rett som utspringer fra retten til privatlivet og familielivet hadde det oppstått problemer med hvordan en slik rett bør utformes. Skal det utformes som en negativ eller en positiv rett. Dersom en rett til å være genetisk tilknyttet barnet sitt hadde vært utformet som en *negativ rett* ville det innebære at individet ville hatt frihet fra noe, og som dermed innebærer en negativ plikt overfor noen andre – altså å avstå å foreta seg noe eller å ikke blande seg inn. Dersom retten hadde vært utformet som en *positiv rettighet* hadde det omfattet at individet ville hatt frihet til noe, og dermed gir andre en positiv plikt, f.eks. ved å tilby eller å handle på en bestemt måte.

Det vil nok ikke være hensiktsmessig å regulere dette. Det er uten tvil at det foreligger et fritt valg om noen ønsker å ha barn man er genetisk tilknyttet til, så lenge det lar seg gjøre. Individet i en stat må ha friheten til å velge selv hva de vil uten at hver eneste ting er detaljregulert av lovgiver.

Individer og par har dermed ikke en rett til å være genetisk tilknyttet barnet sitt. Men så lenge det lar seg gjøre kan de foreta seg valget om å være genetisk tilknyttet barnet sitt.

4.4 Innebærer retten til respekt for privatlivet og familielivet en rett til å bli anerkjent som barnets forelder som følge av en surrogatiavtale?

En gjentakende problemstilling i surrogati saker er spørsmål som omhandler det juridiske foreldreskapet til barnet: Hvem er barnets foreldre og etter hvilke regler skal det løses? Hovedregelen etter norsk rett er at surrogatiavtaler eller utenlandske dommer om foreldreskap anerkjennes ikke, se for eksempel LB-2015-171953. Det finnes likevel unntak og tilfeller der retten finner at foreldreskap avgjort i utlandet likevel kan anerkjennes selv om det ikke etableres etter norsk rett slik som i RG. 2009 s. 348. Men har staten egentlig en plikt til å

anerkjenne foreldreskapet i surrogati saker som følge av retten til respekt for privatlivet og familielivet

Momenter

Retten til respekt for privatlivet gir uttrykk for en persons identitet, og herunder hører «personal development» til. «Personal development» er engelsk og rent oversatt betyr det «personlig utvikling». En naturlig språklig forståelse av ordlyden tar sikte på å gi uttrykk for at individer skal ha mulighet til å utfolde seg og berike sin identitet. Under individets utvikling hører også en persons rett «to approach others to establish and develop relationships with them». Retten til respekt for privatliv gir altså uttrykk for at å danne relasjoner med andre er innenfor hvilke rettigheter EMK artikkel 8 er ment å beskytte. Det må likevel bemerkes at denne retten er ikke ment å gi uttrykk for at det foreligger en rett til å etablere et forhold med «one particular person», og særlig dersom denne personen «does not share the wish for contact». ¹⁰²

Innenfor essensen av «privatliv» omfattes også relasjoner og bånd skapt mellom voksne og barn. Relasjoner mellom voksne og barn er ikke utelukket til å kun gjelde forhold som er oppstått som følge av slektskap. «Privatliv» omfatter likeså også forhold der det ikke foreligger biologisk eller juridiske bånd mellom barnet og den voksne, og der det er oppstått «emotional bonds». Europarådet har gitt uttrykk for at «[t]his type of bond also pertains to individuals' life and social identity». ¹⁰³

Retten til respekt for privatlivet innebærer at individer har et krav om å kunne etablere detaljer om sin identitet. EMD har gitt uttrykk for at detaljer om et individs identitet «includes the legal parent-child relationship», jf. *Mennesson v. France*, 2014, § 96. Det er dermed innenfor EMK artikkel 8s rekkevidde å beskytte barn født ved surrogati der foreldreskapet som er fastlagt etter utenlandsk rett ikke kan anerkjennes i de intenderte foreldrenes

¹⁰² European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 25

¹⁰³ European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 36; *Paradiso and Campanelli v. Italy* [GC], § 161

hjemland.¹⁰⁴ Men det må understrekes at det er ikke de intenderte foreldrenes rett til respekt for privatliv og/eller familieliv som er avgjørende i slike saker. Spørsmålet beror på om barnets rett til respekt for privatliv og familieliv blir krenket om foreldreskapet ikke anerkjennes.

Retten til respekt for familielivet innebærer en rett til å knytte bånd med sine familiemedlemmer. Retten er særlig viktig i forhold mellom foreldre og barn, fordi barn blant annet trenger stabilitet og juridisk tilknytning til sine omsorgspersoner. EMD har gitt uttrykk for at juridiske bånd må etableres så snart barnet er født og at retten til respekt for familielivet kan pålegge at statene har en plikt til å anerkjenne farskap.¹⁰⁵ EMD har uttalt at:

«According to the principles set out by the Court in its case-law, where the existence of a family tie with a child has been established, the State must act in a manner calculated to enable that tie to be developed and legal safeguards must be established that render possible as from the moment of birth or as soon as practicable thereafter the child's integration in his family»¹⁰⁶

Er anerkjennelse av foreldreskapet til barnets beste?

I vurderingen av om det kan utledes en rett til å anerkjenne intenderte foreldre som juridiske foreldre i surrogati saker, må det det også vurderes om en slik rett vil være til barnets beste.

På den ene siden tilsier anerkjennelse av de intenderte foreldre som barnets juridiske foreldre at det vil være til barnets beste at anerkjennelse av foreldreskapet finner sted. For det første fordi etablering av juridisk bånd til de voksne som opptrer som barnet sosiale foreldre vil være en fordel. Det vil være en fordel for barnet at de intenderte foreldrene anerkjennes som foreldre fordi det er elementer i barnets liv de ikke kan foreta dersom de ikke er barnets juridiske foreldre. For eksempel valg om hvem barnet skal bo sammen med og hvem barnet kan ha samvær med. Dette er særlig viktig i tilfeller der de intenderte foreldrene ikke lenger er

¹⁰⁴ European Court of Human Rights «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 68

¹⁰⁵ Marius Stub, «§ 102», s. 9

¹⁰⁶ Kroon and others v. the Netherlands § 32

sammen. Dersom bare den ene av de er anerkjent som juridisk forelder, kan det hende at den andre ikke får delta i avgjørelser angående barnet. Og som nevnt over har EMD gitt uttrykk for at juridiske bånd må etableres så snart barnet er født.

For det andre er det til barnets beste fordi barnet trenger stabilitet. Med dagens system blir barn som kommer til ved surrogati nødt til å gjennomgå en juridisk prosess av å flytte den juridiske foreldreansvaret fra surrogat, og eventuelt surrogaten ektefelle til seg selv.

For det fjerde vil det til en viss grad påvirke barnets identitet. Fraværet av juridisk tilknytning til de sosiale foreldrene kan kanskje påvirke barnets identitet. Dersom surrogatmor forblir juridisk foreldre kan det hende at barnet med årene begynner å lure på hvem juridisk mor er.

Et siste moment gjelder rett til å ivareta opprettholdelse av relasjon. Dette argumentet går nok litt inn i det første. Men igjen dersom en foreldrene er gått fra hverandre og bare den ene har etablert juridisk foreldreskap, også ikke ønsker at den andre som ikke har juridiske tilknytning til barnet kan de velge å gjerne det. Avhengig av hvor lenge barnet og den intenderte forelderen har vært sammen kan det skadet barnet at de plutselig ikke lenger har kontakt med en person som til det daglige har vært en stor del av deres liv. Et eksempel på dette gjelder saken om A.M. mot Norge som var oppe for den europeiske menneskerettighetsdomstolen.

Det må likevel bemerkes at EMD kom frem til her at det ikke forelå et brudd av statens forpliktelser etter EMK artikkel 8 om retten til respekt for privatliv.

På den andre siden vil anerkjennelse ikke nødvendigvis være til barnets beste, fordi barnet allerede har to juridiske foreldre fra det er født. Etter norsk rett vil det være surrogaten og eventuelt intendert far, så fremt surrogaten ikke er gift. At barnet allerede har en juridisk forelder tilsier at barnets nødvendigheter vil bli ivaretatt av denne forelderen.

Vil barnets rett til respekt for privatliv og familieliv være krenket om anerkjennelse av foreldreskap for de intenderte foreldrene ikke foreligger?

EMD har ved flere anledninger gitt uttrykk for at det ligger innenfor barnets rett til respekt for privatlivet og familielivet at det etableres juridiske bånd mellom seg og foreldrene dens.

Etablering av juridisk bånd trenger ikke nødvendigvis å skje ved at hjemlandet anerkjenner utenlandsk dom om foreldreskap, og det krever heller ikke legalisering av surrogati.¹⁰⁷

Barnets rett til respekt for privatliv og familieliv krever likevel at staten tilbyr en mulighet for at barnet og intendert far får etablert juridisk bånd i de tilfelle han også er barnets biologiske far, jf. blant annet EMD avgjørelsen *Mennesson v. Frankrike*.¹⁰⁸

Mennesson mot Frankrike gjaldt et fransk ektepar som hadde fått barn gjennom surrogati i USA. Juridisk foreldreskap ble etablert mellom foreldrene og barna etter amerikansk rett, men Frankrike nektet å anerkjenne det juridiske foreldreskapet. Barna er intendert fars biologiske barn. Som følge av dette fikk barna ikke fransk nasjonalitet, og var dermed fortsatt etter fransk rett fortsatt ansett som amerikanske. Dette berørte familien på ulike aspekter, blant annet skapte det problemer i forhold til reising og oppholds- og bostedstillatelse i Frankrike for barna.

EMD kom frem til at det forelå krenkelse av retten til respekt for privatliv, og uttalte at retten til respekt for privatliv krever at «everyone should be able to establish details of their identity as individual human being, which includes legal parent-child relationships».¹⁰⁹

Retten til respekt for privatlivet og familielivet for barnet krever ikke bare mulighet for at intendert far skal kunne etablere juridiske bånd, men også for mor. I noen surrogati saker kan det hende at intendert mor ikke er genetisk tilknyttet barnet, men har gjennom utenlandsk avgjørelse blitt utpekt som barnets juridiske mor. I forhold til slike tilfeller har Europarådet gitt uttrykk for at «the child's right to respect for his or her private life also requires that domestic law provide a possibility of recognition of a legal parent-child relationship with the intended mother».¹¹⁰ Videre uttaler retten at de ikke kan se at det er til barnets beste å «deprive him or her of a legal relationship of this nature where the biological reality of that

¹⁰⁷ European Court of Human Rights «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 68

¹⁰⁸ *Mennesson v. France*, no. 65192/11, ECHR 2014

¹⁰⁹ *Mennesson v. France*, § 96

¹¹⁰ European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 68 til 69.

relationship has been established and the child and parent concerned demand full recognition thereof». ¹¹¹

Ettersom at det er ingen enighet mellom medlemsstatene om hvordan surrogati skal reguleres, har statene fått en bred skjønnsmargin til å både regulere surrogati og anerkjennelse av foreldre-barn forhold. ¹¹²

Valget av midler for å oppnå anerkjennelse av rettsforholdet mellom barnet og intendert mor faller innenfor statenes skjønnsmargin.

Selv om det ligger innenfor barnets rett til respekt for privatlivet at det bør etableres juridisk bånd mellom barnet og intendert mor, er det ikke alltid garantert. Et eksempel på det er A.M. mot Norge. EMD fant at barnets rett til respekt for privatliv etter EMK artikkel 8 var ikke krenket selv om staten ikke anerkjente A.M. som barnets mor. Det var blant annet begrunnet med at barnets juridiske og intenderte fars nye samboer også opptrådte i en morsrolle for barnet.

Europarådet har også uttalt at så lenge det finnes former i nasjonalretten som gjør det mulig å etablere foreldreskap mellom barnet og de intenderte foreldrene, vil ikke individenes rett til respekt for privatliv og familieliv være krenket av at staten nekter å anerkjenne utenlandsk dom om foreldreskap. Dette uttalte Europarådet i deres Guide til EMK artikkel 8:

«In particular, there is no violation of their [(intenderte foreldres og barnet)] right to family life if the family is able to settle in the respective member State shortly after birth of their children born abroad and if there is nothing to suggest that the family is at risk of being separated by the authorities on account of their situation». ¹¹³

¹¹¹ Mennesson v. France, § 100

¹¹² European Court of Human Rights, «KEY THEME, Article 8, Surrogacy», s. 2

¹¹³ European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 81 til 82

Konklusjon

Barn har en rett til å etablere bånd med sine foreldre, men det kan ikke utledes en rett til å anerkjenne utenlandsk dom om foreldreskap for barn født ved surrogati. Så lenge det foreligger en mulighet for at det kan etableres juridiske bånd mellom barnet og de som skal være barnets foreldre i nasjonal retten, vil ikke retten til respekt for privatlivet og familielivet være krenket. De fleste land har metoder for etablering av foreldreskap, f.eks. ved stebarnsadoptsjon her i Norge.

Retten til respekt for privatlivet og familielivet innebærer dermed ikke en rett til å bli anerkjent som barnets foreldre.

4.5 Oppsummering

Etter en analyse av hva som fremkommer av retten til respekt for privatlivet og familielivet, kan man se at retten til respekt for privatliv og familieliv åpner opp til en viss grad at par og individer kan etablere en familie og at de som ønsker det og/eller er nødt til å gjøre det ved hjelp av assistert befruktning kan gjøre det.

Men ved denne analysen har man også sett at selv om det ligger innenfor individers rett til privatliv å etablere en familie er det likevel ikke en rett til å bli foreldre og heller ikke en rett til å benytte seg av en hvilken som helst form for assistert befruktning.

Når EMD og Europarådet gir uttrykk for at det ligger innenfor retten til respekt for privatlivet og familielivet at par og individer har en rett til å velge å unnfange, en rett til å danne en familie og en rett til å velge genetisk tilknytning til barnet, så er det nettopp det det er: **en rett til å velge**. Retten til å velge forsikrer likevel ikke individer en rett til å være eller å gjøre.

5 Et komparativt perspektiv: Surrogati i land der behandlingen er lovlig

5.1 Innledning

Det er for tiden ikke enstemmighet, verken i Europa eller i verden ellers, om hvordan surrogati skal reguleres. Europarådet har gitt medlemslandene stor skjønnsmargin for hvordan surrogati skal reguleres i hver og en av medlemsstatene. De har gitt uttrykk for at de «does not require [the] States [to] legalise surrogacy». ¹¹⁴ Som det er blitt gjort rede for i kapittel 2 er surrogati ikke lovlig i Norge, men det finnes land i Europa og i andre deler av verden der behandlingsmetoden er lovlig. Hvordan er det mulig og hvordan stiller disse landene seg til retten til respekt for privatlivet og familielivet sett i forhold til surrogati?

Reguleringen av surrogati varierer fra mellom de ulike landene som har legalisert behandlingsmetoden. Det gjelder blant annet regler om hvilken form for surrogati som er lovlig, hvem som kan benytte seg av surrogati, hvem som kan være surrogat og hvordan juridiske bånd etableres mellom barnet og intenderte foreldre.

I dette kapitlet skal vi se litt nærmere på hvordan land som har legalisert surrogati regulerer det, og også hvordan de stiller seg i forhold til retten til respekt for privatlivet og familielivet. Jeg har valgt ut noen land, litt tilfeldig, bestående av Ukraina, Storbritannia, India, Mexico og Washington i USA. De utvalgte landene har legalisert ting på ulik måte og gir oss dermed et perspektiv på hvordan Norge eventuelt kan regulere surrogati om det så skulle blitt lovlig i fremtiden.

Det må imidlertid bemerkes at ikke alle landene jeg vil ta for meg i dette kapitlet befinner seg i Europa og er dermed av den grunn verken medlemsstat av eller forpliktet til den Europeiske konvensjonen om menneskerettigheter. EMK og SP-konvensjonen regulerer omtrent de samme forholdene og vil for de statene som ikke omfattes av EMK være nyttig i denne

¹¹⁴ European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights», s. 68

sammenhengen. De fem statene som vil redegjøres for under er alle fullverdige medlemmer av SP-konvensjonen.¹¹⁵

5.2 Ukraina

5.2.1 Ukrainas regulering av surrogati

Ukraina har lenge vært en destinasjon for par som ønsker å få barn gjennom surrogati, og er et av de landene i Europa som tilbyr både altruistisk og kommersiell surrogati lovlig. Siden 2009 har hovedstaden Kiev vokst i markedet for utenlandsk surrogati. På grunn av krigen som har pågått med Russland siden vinteren 2022 har det naturligvis vært en nedgang av klienter. De har likevel klart å opprettholde surrogattilbudet ved å flytte klinikkene nærmere vestsiden av landet for å unngå militærsonen.

Dersom et par ønsker å benytte seg av surrogati i Ukraina er det mange steg de intenderte foreldrene må gjennom, bestående blant annet av konsultasjon, finne riktig surrogat, avtale kompensasjon til surrogaten, fødsel og etter fødselsbehandling. Til sammen kan en surrogatiavtale i Ukraina koste de intenderte foreldrene opp til \$ 65 000 USD (ca. 709 900 NOK).¹¹⁶

Surrogati i Ukraina er regulert i den ukrainske loven *Family Code of Ukraine*. Ifølge Family Code of Ukraine artikkel 123 punkt 2 tilhører barnet de intenderte foreldrene fra kontrakten er inngått, jf. ordlyden «if an ovum conceived by the spouses is implanted to another woman, the spouses shall be the parents of the child».¹¹⁷ Det innebærer at surrogaten har ingen rettigheter over barnet hun bærer frem, så lenge de har benyttet intendert mors og fars DNA. Det er viktig å merke seg at det er kun gestasjonell surrogati som er lovlig i Ukraina, det betyr

¹¹⁵ FN, «Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter», 11.04.2024, <https://fn.no/avtaler/menneskerettigheter/konvensjon-om-sivile-og-politiske-rettigheter> (Lest: 17.04.2024)

¹¹⁶ William Houghton, «Surrogacy in Ukraine», <https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-in-ukraine/> (Lest: 27.09.2023)

¹¹⁷ Family Code of Ukraine, Section III Rights and responsibilities of the mother, the father and the Child, Chapter 12 Establishment of child's origins, article 123 on page 35 <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5d667af64> (05.12.2023)

at dersom de benytter seg av tradisjonell surrogati vil surrogaten ha juridisk rett over barnet.

118

Selv om surrogati er lovlig i Ukraina er ikke tilbudet tilgjengelig for alle. Ifølge ukrainsk lovregulering er tilbudet om surrogati kun tilgjengelig for gifte heteroseksuelle par.¹¹⁹ Det betyr at samboere, par i skeive forhold og enslige personer ikke kan benytte seg av surrogati tilbudet i Ukraina. Dette kan man utlede fra loven som benytter begrepet «spouses».

Den ukrainske lovgivningen om surrogati regulerer ikke bare intenderte forelders rettigheter, men også hvem som er kvalifisert til å være surrogati og hvilke rettigheter den har i rollen som surrogat. Dette har dem gjort for å forsikre at surrogaten opplever en så trygg og god svangerskap og fødsel som mulig. I *order 24 of the Health of Ukraine* er det opplistet noen krav til surrogaten. Kravene består blant annet av at vedkommende må være mellom alderen 25-35 år, kvinnen må ha født minst en gang tidligere, hun må også være både mentalt og fysisk egnet til å være surrogat.

5.2.2 Hvorfor er surrogati lovlig i Ukraina?

Ukraina har vært medlem av EMK siden 1997, og er også medlemsland av FN og har ratifisert SP-konvensjonen¹²⁰ Så hvordan har det seg at Ukraina tillater altruistisk og kommersiell surrogati, men Norge gjør ikke det? Det er to begrunnelser for det.

For det første har EMD og Europarådet gitt sine medlemsland en vid skjønnsmargin på emner som det ikke finnes en enstemmig konsensus mellom medlemsstatene.¹²¹ Dette gjelder dermed blant annet spørsmålet om surrogati skal legaliseres eller forbys. Ukrainske myndigheter anser dermed surrogati for å være innenfor omfanget av EMK artikkel 8, og finner det ikke nødvendig å forby behandlingsmetoden. Mens norske myndigheter har valgt å

¹¹⁸ Surrogacy 365, «Ukraine», <https://www.surrogacy365.com/destinations/ukraine/> (Lest: 05.12.2023)

¹¹⁹ Lotus Surrogacy, «Surrogacy in Ukraine – Legal Status of Surrogacy in Ukraine», <https://www.lotussurrogacy.com/our-services/surrogacy-in-ukraine/> (Lest: 05.12.2023)

¹²⁰ European Court of Human Rights, «Ukraine», Januar 2024, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/cp_ukraine_eng (Lest: 10.04.2024); IJRC, «Ukraine», <https://ijrcenter.org/wp-content/uploads/2020/02/Ukraine-Factsheet.pdf> (Lest: 10.04.2024)

¹²¹ Se blant annet A.M. v. Norge § 131; European Court of Human Rights, «Guide on article 8 of the European Convention on Human Rights»,

forby innenlands surrogati for å forhindre «disorder or crime», anser ukrainske myndigheter surrogati som en jobb. ¹²²

5.3 Storbritannia

5.3.1 Reguleringen av surrogati i Storbritannia

I Storbritannia er surrogati regulert gjennom *The Human Fertilisation and Embryo Act 2008 (HFEA)* og *the Surrogacy Arrangements Act 1985*. ¹²³ Det følger av the Surrogacy Arrangements Act section 2 første ledd at ingen skal på et kommersielt grunnlag «initiate any negotiations with a view to the making of a surrogacy arrangement, take part in any negotiations with a view to the making of surrogacy arrangement, offer or agree to negotiate the making of a surrogacy arrangements, or compile any information with a view to its use in making, or negotiating the making of, surrogacy arrangements». Det er altså ikke lov å inngå en kommersiell avtale om surrogati i Storbritannia. Som følge av dette er det dermed kun altruistisk surrogati som er tillatt. «[E]xpence payment» til surrogaten kan ikke overstige 25 000 GBP, det til svarer ca. 327 000 NOK. ¹²⁴

I Storbritannia kan hvem som helst, uavhengig av legning og sivilstatus, benytte seg av altruistisk surrogati. Selv om surrogati er lovlig i Storbritannia har verken intenderte foreldre eller personer som ønsker å være surrogat lov til å annonsere at de enten trenger en surrogat eller kan være en, jf. the Surrogacy Act 1985 section 3. Brudd på the Surrogacy Arrangements

¹²² Marinna Iliadou, «Surrogacy and positive obligations under the european convention on human rights», 2017, https://www.revistasmarcialpons.es/revistaespanoladerechoeuropeo/article/download/surrogacy_positive_obligations_under_european_convention_human_r/140 (Lastet ned: 10.04.2024)

¹²³ Human Fertilisation and Embryo Act 2008, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/22/contents> , (Lest: 28.09.2023); Surrogacy Arrangements Act, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/49> , (Lest: 28.09.2023)

¹²⁴ William Houghton, «Surrogacy in UK», <https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-uk/> (Lest: 28.09.2023)

Act 1985 er straffbart og kan straffes med enten bot eller fengsel inntil tre måneder, jf. the Surrogacy Arrangements Act 1985 section 4.

Selv om surrogati er lovlig er avtale som surrogati ikke bindende i Storbritannia. Dette innebærer at surrogaten vil være barnets juridiske mor ved fødsel. Det fremgår av Human Fertilisation and Embryo Act 2008 section 33 «Meaning of mother» at moren til barnet er «the woman who is carrying or has carried a child, [...], and no other woman». Reglen om hvem som er barnets mor etter britisk regelverk er nærmest identisk med vår egen regel i barnelova § 2. Dersom surrogaten er gift følger de pater-est-regelen, og hennes ektefelle vil anses som barnets forelder. Etter HEFA section 33 andre ledd følger det et unntak fra utgangspunktet om hvem som anses som barnets mor. Det følger at utgangspunktet likevel ikke gjelder dersom «the child is treated by virtue of adoption as not being the woman's child».

Gjennom en «parental order» kan de intenderte foreldrene etablere juridisk foreldreskap over barnet, jf. HEFA section 54 og 54A. En «parental order» krever at surrogaten og evt. ektefellen samtykker til det, de intenderte foreldrene må være over 18 år og må være gift eller leve i et ekteskapslignende forhold, og retten må heller ikke være i tvil om at surrogaten har båret barnet frem på grunnlag av altruistisk motivasjon og ikke kommersiell motivasjon.

5.3.2 Hvorfor er surrogati lov i Storbritannia?

Som man kan se i redegjørelsen over har norsk og britisk lovverk noen likheter: Det er den fødende kvinnen som utpekes som juridisk mor og avtaler om surrogati/ overlate barnet til noen andre er ikke bindende. Likevel er altruistisk surrogati lovlig der, og barn og foreldre kan etablere juridiske bånd ved «parental order». Storbritannia er også medlem av EMK og har vært det siden 1951.¹²⁵ På lik linje med andre medlemsland har de også fått et vid skjønnsmargin når det kommer til spørsmålet om å legalisere eller forby surrogati.

¹²⁵ Gov.UK, «Human Rights: The UK's international human rights obligations», 30.04.2022, <https://www.gov.uk/government/collections/human-rights-the-uks-international-human-rights-obligations> (Lest: 17.04.2024)

5.4 India

5.4.1 Reguleringen av surrogati i India

Surrogati har vært praktisert siden 1978 i India. Med årene har behandlingsmetoden utviklet seg, og som følge av dette ble India en populær destinasjon for «reproduksjons turisme». ¹²⁶ Praksisen har likevel ikke alltid vært utøvd lovlig, for eksempel ble ikke kommersiell surrogati lovlig før i 2002. ¹²⁷ Legaliseringen førte til at India ble til en «surrogati hovedstad», og samtidig førte det også til at kvinner i en svakere økonomisksituasjon ble utnyttet. Utenlandske statsborgeres bruk av surrogati i India har ved flere anledninger ført til at uønskede situasjoner har oppstått, et eksempel gjaldt saken om baby Manji i 2008. ¹²⁸

Baby Manji saken gjaldt et japansk ektepar som inngikk en surrogatiavtale med en indisk surrogat. I løpet av svangerskapet ble ekteparet skilt. Verken intendert mor eller surrogat var villig til å kreve barnet som sitt, og dette førte til at barnet fikk verken indisk eller japansk pass. Intendert far ønsket å kreve barnet som hans, men fikk ikke lov som følge av at indisk lovverk slo fast at «an infant's passport may only be issued in conjunction with the mother»¹²⁹ Barnet var dermed statsløs i en periode inntil hennes farmor krevde henne.

Saken om baby Manji startet endringen av hvordan indiske myndigheter regulerer surrogati. ¹³⁰ Men lovendringen var også begrunnet i en rapport som viste tilfeller av «unethical

¹²⁶ Animesh Nagvanshi, «Surrogacy in India – A long Journey for the Nation», 04.03.2023, <https://timesofindia.indiatimes.com/readersblog/maternitybenefitactboonandbaneforthenation/surrogacy-in-india-a-long-journey-for-the-nation-51172/> (Lest: 12.12.2023)

¹²⁷ Sayed Adil Shamin Andrabi ved Indian Council of Medical Research, «Media report (Surrogacy Bill Regulation)», https://main.icmr.nic.in/sites/default/files/Surrogacy_bill_Regulation_december_to_january.pdf (Lest: 12.12.2023)

¹²⁸ Nayana Hitesh Patel, m.fl. «Insight into Diffrent Aspects of Surrogacy Practices», september 2018, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6262674/#ref26> (Lest: 14.09.2023)

¹²⁹ Nayana Hitech Patel, m.fl. «Insight into Diffrent Aspects of Surrogacy Practices», se undertittel «Transnational surrogacy, citizenship, and international scenario»

¹³⁰ Kari Points, «Commerical Surrogacy and Fertility Tourism in India – The Case of Baby Manji», 2015, https://kenan.ethics.duke.edu/wp-content/uploads/2018/01/BabyManji_Case2015.pdf (Lest: 14.12.2023)

practices, exploitation of surrogate mothers, abandonment of children born out of surrogacy and import of human embryos and gamets». ¹³¹

Den 3. november 2015 kom Health Ministry of India ut med en melding i forbindelse med utkastet av *Assisted Reproductive Technology (Regulation) Bill*, angående surrogati forholdet i India. I meldingen fra Indias helsedepartement ble det stadfestet at surrogati for utenlandske statsborgere skulle forbys. ¹³² I tillegg kom det frem i meldingen at kommersiell surrogati skulle være forbudt, men at altruistisk surrogati skulle fortsatt være lovlig. ¹³³

Meldingen ledet til utarbeidelse av *the surrogacy (Regulation) Bill* i 2016, og i 2018 gikk lovforslaget gjennom. The Raya Sabha, som er et av Indias to kammer, opprettet en komite som skulle jobbe med utviklingen av en ny surrogati lov. Den 25. desember 2021 ble den nye loven, *the Surrogacy (Regulation) Act 2021*, vedtatt og satt i kraft fra 25. januar 2022. ¹³⁴

The Surrogacy (Regulation) Act 2021 både hvilke former for surrogati som er lovlig og krav som stilles til både surrogati og intenderte foreldre. I India må intenderte foreldre og surrogat ha et sertifikat som indikerer om de er kvalifisert for å inngå en surrogatiavtale, reglene om dette fremgår av lovens kapittel III. ¹³⁵

¹³¹ Parliament of India, Raya Sabha, Department-related parliamentary standing committee on health and family life», Report no. 102, One hundred second report on The Surrogacy (Regulation) bill, 2016, <https://cpb-us-e1.wpmucdn.com/blogs.cornell.edu/dist/2/7529/files/2017/08/Indian-Parliament-Report-102-1qs7ole.pdf> (Lest: 17.04.2024), punkt 2.2 side 10.

¹³² Nayana Hitech Patel, m.fl. «Insight into Different Aspects of Surrogacy Practices», se undertittel «Surrogacy in India: Current Scenario»

¹³³ Kommersiell surrogati er nå forbudt i India, jf. av the Surrogacy (Regulation) Act 2021 Chapter VII seksjon 38 (I).

¹³⁴ Gaurang Narayan, m.fl., «The Surrogacy Regulation Act of 2021: A Right Step Towards an Egalitarian and Inclusive Society?», 20.04.2023, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10199460/> (Lest: 14.12.2023)

¹³⁵ The Surrogacy (Regulation) Act, 2021, (No. 47 of 2021), <https://dhr.gov.in/document/acts-circulars/surrogacy-regulation-act-2021> (Lest: 15.12.2023)

For at en kvinne skal kunne få sertifikat som surrogat må hun blant annet være «an ever married woman», som betyr at hun må ha vært gift, men det er ikke et krav at hun er gift på det tidspunktet hun inngår en surrogatiavtale, jf. the Surrogacy (Regulation) Act seksjon 4(iii) (b) (I). Kvinnen må være mellom 25 og 35 år og må ha født minst en gang tidligere. De legger vekt på at kvinnen må være «willing» til å være surrogat. Surrogatens egne egg kan ikke benyttes, og «no woman shall act as a surrogate mother more than once in their lifetime». Det ble også foreslått at surrogaten måtte være «a close relative who is genetically related to the intending couple». ¹³⁶

Kravene som stilles til de intenderte foreldrene består blant annet av at de må være gift, kvinnen må være mellom 23 og 50 år og mannen må være mellom 26 og 55 år. De intenderte foreldrene kan heller ikke ha noen levende barn, verken biologisk eller adoptiv barn. Et unntak fra denne regelen kan gjøres dersom barnet er psykisk eller fysisk utviklingshemmet eller lider av en dødelig sykdom, jf. the Surrogacy (Regulation) Act 2021 seksjon 4 (iii) (c) (II).

Loven regulerer også andre aspekter ved surrogati, slik som barnets rettigheter. Loven fastslår blant annet at det er ulovlig å forlate barnet uansett grunn. Jf. the Surrogacy (Regulation) Act seksjon 7. Av lovens seksjon 8 fremgår det at et barn født gjennom surrogati «shall be deemed to be a biological child» av de intenderte foreldrene og at dette barnet «shall be entitled to all the rights and privileges available to a natural child under any law for time being in force».

Brudd på the Surrogacy (Regulation) Act 2021 kan føre til straff «with imprisonment for a term which may extend to three years and with fine which may extend to five lakh rupees», jf. the Surrogacy (Regulation) Act 2021 Chapter VII seksjon 41.

¹³⁶ Parliament of India, Raya Sabha, Department-related parliamentary standing committee on health and family life», Report no. 102, One hundred second report on The Surrogacy (Regulation) bill, 2016, punkt 5.7, side 23

5.4.2 Hvorfor er surrogati lovlig i India

I utarbeidelsen av Indias nye surrogati lov, ble det påpekt at altruistisk surrogati bryter med forbudet om «forced labour» i Indias grunnlov artikkel 23¹³⁷ på grunn av manglende betaling av kompensasjon, og fremhever at ren altruistisk bidrag av noens andres liv vil være urettferdig å forvente i dagens samfunn.¹³⁸ Likevel har de indiske myndighetene valgt å tillatte altruistisk surrogati.

Grunnen til at indiske myndigheter tillater surrogati er på grunn av det indiske samfunnets nasjonalistiske og kulturelle ideologi.¹³⁹ I India er infertilitet tabubelagt, og særlig kvinnen i forholdet vil dermed oppleve stigmatisering som følge av infertilitet. På den andre siden er morskap og fertilitet «forgudet».

En fortelling fra hinduismen forteller om en tilfelle av assistert befruktning der det er blitt benyttet en tredjepart. I tillegg innenfor noen religiøse kontekster vil det å hjelpe infertile par også gi surrogaten «good karma».¹⁴⁰ Bruken av surrogat er derfor legitimt i India på grunnlag av det indiske samfunns kultur og tro.

En annen grunn til at surrogati er lovlig i India er av hensyn til å bidra til befolkningsveksten. Dr. Rishma Pai gjorde rede for det indiske parlamentets rapport om surrogatiloven at estimert er 22 til 33 millioner indiske par i fertil alder rammet av infertilitet.¹⁴¹ Å tillatte surrogati vil bidra til å de som er rammet av infertilitet med å få barn, og som igjen bidrar til befolkningsveksten i India.

¹³⁷ Constitution of India article 23 Prohibition of traffic in human beings and forced labour, <https://indiankanoon.org/doc/1071750/> (Lest:17.04.2024)

¹³⁸ Parliament of India, Raya Sabha, Department-related parliamentary standing committee on health and family life, Report no. 102, One hundred second report on The Surrogacy (Regulation) bill, side 24

¹³⁹ Yuri Hibino, «The advantages and disadvantage of altruistic and commercial surrogacy in India», 07.07.2023, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10327345/> (Lest: 17.04.2024)

¹⁴⁰ Yuri Hibino, «The advantages and disadvantage of altruistic and commercial surrogacy in India»

¹⁴¹ Parliament of India, Raya Sabha, Department-related parliamentary standing committee on health and family life, Report no. 102, One hundred second report on The Surrogacy (Regulation) bill, side 16

5.5 Mexico

5.5.1 Reguleringen av surrogati Mexico

I Mexico er ikke surrogati regulert på et nasjonalt nivå, og de fleste delstatene har dermed ingen regulering av denne formen for assistert befruktning.¹⁴² En av de statene som tillater surrogati er Tabasco. Delstaten Tabasco tillater både gestasjonell og tradisjonell surrogati, men loven sier ingenting om avtalen kan bygge på altruistisk eller kommersielt grunnlag. Suprema Corte de Justicia de la Nation, Mexicos Høyesterett, har gitt uttrykk for at kommersiell surrogati er lovlig i Tabasco, og begrunnet det blant annet med at det verken er uttrykkelig forbudet i loven og surrogaten har en rett til å bestemme om hun ønsker kompensasjon eller ikke.¹⁴³

Selv om meksikanske myndigheter har valgt å la det være opptil hver enkel delstat å regulere surrogati, har Mexicos Høyesterett i 2021 gitt uttrykk for at surrogati er en beskyttet medisinsk behandling.¹⁴⁴ Retten slo også fast at barnet født ved surrogati skal anses som de intenderte foreldrenes barn.

Mexicos Høyesterett bemerket også at det er nedfelt en rett til å danne en familie etter deres Grunnlov, jf. Mexicos Grunnlov artikkel 4. De mente at et total forbud mot surrogati vil danne et grobunn for surrogati på det svarte markedet, og det vil skape et større problem for Mexico enn å legalisere metoden.¹⁴⁵ Dermed er det bedre for staten at myndighetene legaliserer surrogati.

¹⁴² Surrogacy 360, «Current Law – Surrogacy Regulation by Country», <https://surrogacy360.org/considering-surrogacy/current-law/> (Lest: 18.04.2024)

¹⁴³ Surrogacy 360 «Regulation details in Mexico by State», https://surrogacy360.org/wp-content/uploads/2023/05/Regulation-Details-in-Mexico-by-State_English_3.30.23.docx-.pdf (Lest:18.04.2024); Accion de Inconstitucionalidad 16/2016. Registro digital: 30503. Undecima Epoca. Fuente: Semanario Judicial de la Federacion. Libro 12, Abril de 2022. Instancia: Pleno.

¹⁴⁴ William Houghton, «The Surrogacy Guide – Surrogacy in Mexico», <https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-in-mexico/> (Lest: 02.10.2023); Growing Families, «Surrogacy in Mexico», <https://www.growingfamilies.org/surrogacy-in-mexico/> (Lest: 04.10.2024);

¹⁴⁵ Surrogacy Mexico, «Regulations in Mexico – Mexico Surrogacy Law», <https://surrogacymexico.mx/surrogacy-law/> (Lest: 09.01.2024); Ingenes, «Surrogacy in Mexico: Is it

Videre uttalte retten at surrogati er en behandlingsmetode som skal være tilgjengelig for alle, uavhengig av rase, nasjonalitet, religion, kjønn, status og seksuell legning. Selv om Mexicos Høyesterett har gitt uttrykk for at surrogati er lovlig og en beskyttet behandlingsmetode, har enkelte delstater enda ikke fulgt etter.

5.5.2 Hvorfor er surrogati lovlig i Mexico

Mexico er ikke medlem av EMK, og naturligvis dermed ikke forpliktet til bestemmelsene som kommer til uttrykk i konvensjonen. Men det finnes andre konvensjoner som tilsvarer EMK, f.eks. American Convention on Human Rights (ACHR) som Mexico har tiltrådt i.¹⁴⁶

På samme måte som i Europa er det ingen enstemmighet om hvordan surrogati skal reguleres i Latin Amerika. Det innebærer dermed at der surrogati reguleres er det dens gyldighet «left to judicial discretion».¹⁴⁷

The Inter-American Court of Human Rights (IACtHR) har ikke hatt noen saker om surrogati og har dermed ikke redegjort for forholdet rundt surrogati, men spørsmål om reproduksjons rettigheter har vært oppe for domstolen.

I saken *Artavia Murillo v. Costa Rica* fremholdt retten at et absolutt forbud mot assistert befruktnings metoder krenker retten til respekt for privatliv og familieliv, fordi det blant annet komprimerer valget om å bli forelder.¹⁴⁸ De fremhever også at til forskjell fra EMK reguleres retten til respekt for familieliv i ACHR to plasser: i artikkel 11 og artikkel 17. ACHR artikkel 17 «protects the right to found a family». Retten bemerker også at retten til respekt for privatliv innebærer en rett til «(i) reproductive autonomy, and (ii) access to reproductive

possible?», 28.12.2021, <https://www.ingen.es.com/en/news/surrogacy-mexico-is-possible/> (Lest: 09.01.2024)

¹⁴⁶ Participant, <https://treaties.un.org/pages/showdetails.aspx?objid=08000002800f10e1> (Lest:17.04.2024)

¹⁴⁷ Martin Hevia, «Surrogacy, privacy, and the American Convention on Human Rights», august 2018, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6121059/> (Lest: 17.04.2024)

¹⁴⁸ Martin Hevia «Aurrogacy, privacy, and the American Convention on Human Rights»; *Artavia Murillo et al. (In vitro fertilization) v. Costa Rica*, Inter-Am. Ct. H. R. (ser. C) No. 257 (Nov. 28, 2012)

health services, which includes the right to have access to the medical technology necessary to exercise this right». ¹⁴⁹

At mexicanske myndigheter velger å ikke forby surrogati ser dermed ut til å være fordi de anser det å være en del av retten til respekt for privatlivet, og herunder at de tolker det innenfor deres skjønnsmargin gitt av IACtHR at surrogati skal anses som en beskyttet medisinsk behandling.

5.6 Washington, USA

5.6.1 Reguleringen av surrogati i Washington

Heller ikke i USA reguleres ikke forholdet om surrogati på et nasjonalt nivå. De nasjonale myndighetene har valgt å la det være opp til hver enkelt delstat å avgjøre om surrogati skal være lovlig eller forbudt. De fleste stater i USA er positiv til behandlingsmetoden. Av de til sammen 50 delstatene, er det kun 5 stater som enten forbyr surrogati eller ikke regulerer forholdet i det hele tatt.¹⁵⁰ I dette delkapitlet skal vi se nærmere på lovreguleringen i delstaten Washington.

I Washington er både altruistisk og kommersiell surrogati lovlig. Kommersiell surrogati har ikke alltid vært lovlig i denne delstaten, men etter en lovendring har de siden 2019 også tilbudt denne avtale formen for surrogati. Personer som velger å inngå en surrogatiavtale kan velge mellom gestasjonell og tradisjonell surrogati.¹⁵¹ Delstaten har ingen begrensninger på hvem som kan inngå avtale om surrogati når det gjelder sivilstatus, seksuell legning og nasjonalitet, slik som for eksempel Ukraina og India har. Her kan hvem som helst uavhengig av disse faktorene få barn gjennom surrogati.

¹⁴⁹ Artavia Murillo v. Costa Rica, avsnitt 146

¹⁵⁰ William Houghton, «Surrogacy in the United States», <https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-in-the-united-states/> (Lest: 26.09.2023)

¹⁵¹ William Houghton, «Surrogacy in Washington», <https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-in-the-united-states/surrogacy-in-washington/> (Lest: 03.10.2023)

Surrogati i Washington er regulert i *Title 26 Revised Code Washington (RCW): Domestic relations Chapter 26.26 A Uniform parantage act, Surrogacy Agreement*.¹⁵² Loven skiller mellom to ulike surrogater; «genetic surrogate» og «gestational surrogate», jf. § 26.26A.700 første og andre punkt, som underbygger det faktum at både tradisjonell og gestasjonell surrogati er lovlig i Washington.

Loven stiller også ulike krav til både surrogat og til de intenderte foreldrene. Surrogaten må blant annet være fylt 21 år, ha født minst en gang tidligere og ikke fullført mer enn to surrogatiavtaler, det må også være foretatt en undersøkelse og evaluering av hennes mentale og fysiske helse, og hun må heller ikke være fratatt juridisk handleevne, jf. § 26.26A.705 første avsnitt. De samme vilkårene foruten om å ha født tidligere, gjelder også for de intenderte foreldrene, jf. § 26.26.705 andre avsnitt.

De intenderte foreldrene vil umiddelbart ved fødsel «be the exclusive parent or parents of the child», jf. § 26.26A.715 første avsnitt bokstav d. Det fremkommer også av lovverket at dersom surrogaten er gift eller har en registrert partner vil ikke denne personen anses som barnets forelder ved inngåelse av en surrogatiavtale, jf. § 26.26A.720 første avsnitt bokstav a.

5.6.2 Hvorfor er surrogati lovlig i Washington?

Grunnen til at surrogati er lovlig i noen delstater i USA kommer av at nasjonale myndigheter har valgt å la det være opp til hver delstat å regulere hvilke regler som skal gjelde om surrogati i deres delstat. Som nevnt over er både kommersiell og altruistisk surrogati lovlig i Washington. Kommersiell har ikke alltid vært lovlig der. At delstaten Washington nå tillater kommersiell surrogati er blant annet begrunnet i hensynet til barnets beste. I tiden før kommersiell surrogati var tillatt var den juridiske stillingen til barn født ved surrogati ikke

¹⁵² Washington State Legislature, «Chapter 26.26A RCW, Uniform Parantage Act» <https://app.leg.wa.gov/RCW/default.aspx?cite=26.26A> (Lest: 13.02.2024), se særlig side 115 til og med 120.; <https://app.leg.wa.gov/RCW/default.aspx?cite=26.26A&full=true&pdf=true>; «Title 26 Domestic Relations», <https://leg.wa.gov/CodeReviser/RCWArchive/Documents/2019/Title%2026%20RCW.pdf> (lest: 03.10.2023)

oppklart.¹⁵³ Med lovendringen sikrer de at barnets juridiske stilling til sine (intenderte) foreldre er avklart og samtidig sikrer de også at barnet slipper å gjennomgå tunge juridiske spørsmål og tvister i en tidlig fase av livet, som også kan være sårbar for noen.

5.7 Oppsummering

Man kan dermed se at det finnes ulike måter å regulere legalisering av surrogati på, og at de alle har ulik tilnærming når det gjelder hvilken form for surrogati som skal være tillatt og hvem som skal ha adgang til å benytte seg av behandlingsmetoden. De nevnte landene viser at surrogati ikke nødvendigvis trenger å bli fullstendig legalisert for at det skal være et tilbud for person som ønsker egne barn. Man kan også se at det er mulig å regulere forholdet rundt surrogati på en slik måte som ivaretar både intendert forelders rettigheter og rettigheter og sikkerhet for surrogaten, før, under og etter svangerskapet.

Framstillingen har også vist at surrogati er lovlig i andre land på grunn av samfunnsforskjeller. Legalisering av surrogati i utlandet er mulig nettopp fordi ulike myndigheter og samfunn oppfatter ting forskjellig. Statenes kultur og rom for skjønnsmessig vurdering spiller en viktig rolle i hvordan de vurderer etiske og juridiske problemstillinger.

Mens norske myndigheter ikke ønsker å legalisere surrogati blant annet på grunn av frukt for kriminalitet og uorden og fordi vi ikke surrogati er en etisk komplisert metode for å behandle ufrivillig barnløshet, har andre stater et annet syn på surrogati. De etiske problemstillingene er ikke fraværende, men er avveid, og disse statene anser dermed at surrogati er burde være lovlig blant annet fordi de anser det som en jobb og en mulighet til å forsørge seg selv, mulighet til å hjelpe andre eller fordi de anser det som en beskyttet medisinsk rett.

¹⁵³ Meg Ledebuhr, «Washington State Legalizes Commercial Surrogacy - Washington's New Surrogacy Law», 16.03.2018, <https://www.conceiveabilities.com/about/blog/washington-state-legalizes-commercial-surrogacy> (Lest: 19.04.2024)

6 Er det rettslig grunnlag for å legalisere surrogati i Norge?

6.1 Innledning

Debatten om surrogati bør eller ikke bør legaliseres i Norge har pågått en god stund, og det finnes argumenter mot så vel som for.

Retten til respekt for privatlivet og familielivet gir individer blant annet en rett til autonomi, en rett til å velge å unnfange, bruke assistert befruktning for å unnfange og å velge genetisk tilknytning til barnet. Likevel har norske myndigheter valgt å forby surrogati som en behandlingsmetode for barnløshet.

Vurderingen av om retten til respekt for privatlivet og familielivet egentlig utgjør et grunnlag for å legalisere innenlands surrogati beror på en vurdering av om norske myndigheter forbud mot surrogati er «nødvendig» i et «demokratisk samfunn». Som gjort redegjort for under kapittel 3 innebærer denne vurderingen også av en vurdering av om det foreligger hjemmel i nasjonalretten og om forbudet er forholdsmessig («fair balance»). Under vurderingen av om det er nødvendig med inngrep vil også reelle hensyn og de legitime formålene som EMK artikkel 8 andre ledd oppstiller være relevante avveinings momenter.

6.2 Hjemmelen for norske myndigheters inngrep

At det foreligger hjemmel for norske myndigheters forbud mot surrogati, er ikke utvilsomt. Som etablert under kapittel 2 av avhandlingen kan forbudet mot surrogati utledes av både barnelova § 2 og bioteknologiloven § 2-15. Men også forarbeider til blant annet barnelova, bioteknologiloven og adopsjonsloven gir uttrykk for et ønske fra lovgivers side om å ikke legalisere surrogati.

Selv om det foreligger hjemmel, må det spørres om hjemlene er tilstrekkelig klar slik at rettighetshaverne er innforstått med hvorfor inngrepet foretas. Surrogati er som nevnt ikke direkte regulert noe sted i lovverket. Likevel fremkommer det av barnelova § 2 at avtale om å føde for en annen er ikke bindende. Selv om det ikke uttrykkelig nevnes i bestemmelsen

«surrogatiavtaler» er ikke bindende, må bestemmelsen forstås slik at den er tilstrekkelig fordi den fanger opp essensen av hva surrogatiavtaler er: avtale om å føde for andre.

Det er dermed hjemmel for norske myndigheters forbud mot innenlands surrogati, og hjemmelen er tilstrekkelig klar.

Det som må vurderes nå er om inngrepet er «nødvendig» i et «demokratisk samfunn», og om det er forholdsmessig.

6.3 Er forbudet mot innenlands surrogati «nødvendig» i et «demokratisk samfunn».

6.3.1 Innledning

Forbudet mot surrogati bryter med retten til respekt for privatlivet og familielivet, fordi for noen er denne metoden deres **eneste mulighet for å få egne genetiske barn**. Som nevnt tidligere er surrogati for blant annet homofile, enslige menn og par med fertiliseringsproblemer deres siste håp på å få barn de er genetisk tilknyttet til. Retten til respekt for privatlivet og familielivet gir individer og par en rett til å velge å unnfange, å unnfange ved bruk av assistert befruktning og en rett til å velge genetisk tilknytning, jf. drøftelsen over. Likevel gjøres det inngrep på denne rettigheten. I dette delkapitlet vil det gjøres rede for de argumentene som både taler for og mot legalisering av surrogati i Norge. Argumentene vil blant annet sett i lys av om forbudet mot surrogati i Norge kan sies å være «nødvendig» i et «demokratisk samfunn».

6.3.2 Forbudet forhindrer «disorder or crime»

Forbudet mot surrogati vil på den ene siden være nødvendig i et demokratisk samfunn fordi forbudet forhindrer «**disorder or crime**». Ved å opprettholde et forbud mot surrogati sikrer myndighetene barnets beste og beskytter barn fra å bli en handelsvare. Surrogati er ikke legalisert i Norge fordi surrogati blant annet kan anses som **kjøp og salg av barn**.¹⁵⁴ Gjennom barnekonvensjonen er Norge er forpliktet til å gjennomføre tiltak for å forhindre

¹⁵⁴ NOU 2014:9 s. 130

«the sales of [...] children for any purposes or in any form», jf. artikkel 35. Også EMD har gitt uttrykk for forbudet er innenfor EMK artikkel 8 andre ledds anvendelsesområde og at det bygger på å forhindre «disorder or crime», jf. A.M. mot Norge.¹⁵⁵

Det er ikke bare kjøp og salg av barn man frykter en fare for ved legalisering av surrogati, men også kvinner som stiller som surrogat kan være en utsatt gruppe. Legalisering av surrogati kan føre til at **synet på kvinnekroppen vil objektiviseres på en slik måte at kvinner reproduksjonsevne er en tjeneste man kan kjøpe.**

Det debatteres dermed om surrogati kan anses som en form for «menneskehandel». Hvordan begrepet «menneskehandel» skal forstås kommer til uttrykk i straffeloven § 257.

Menneskehandel kan etter definisjonen innebærer at man ved for eksempel ved «bruk av vold og trusler tvinger, utnytter eller driver noen til blant annet seksuelle handlinger, tvangsarbeid, krigstjeneste eller fjerning av organer.¹⁵⁶ Selv om dette kan være tilfellet også i surrogatisaker, er det ikke denne formen for menneskehandel det siktes til her.

Påstanden om at surrogati er menneskehandel sikter heller til en bokstavelig forståelse av begrepet: Kvinners reproduksjonsevne er en tjeneste man kan betale og barnet er et produkt som resultat av tjenesten. Her oppstår det et spørsmål om det er et ønskelig syn i vår rettsstat, og om det er mulig å unngå et slikt syn dersom surrogati skulle bli legalisert i fremtiden.

På den andre siden vil **legalisering av surrogati i Norge føre til at prosessen blir mer juridisk trygg for de involverte partene.** Så lenge surrogati ikke kan praktiseres lovlig i Norge vil par og enslige som ønsker barn ved hjelp av surrogati navigere andre staters lovverk. Her kan det oppstå komplikasjoner når de skal hjem igjen, fordi den fremmede retten ikke kan for eksempel anerkjennes etter norsk rett. Det er flere tilfeller der intenderte foreldre sliter med å få barnet hjem til Norge eller at de har vanskeligheter med å etablere et juridisk bånd med barnet. Et eksempel på det er Selma Jevin-Steinsvågs tilfelle. Selma stod i hele 8 år

¹⁵⁵ Se gjennomgangen av A.M. v. Norge tidligere i avhandlingen

¹⁵⁶ Straffeloven § 257; «Om menneskehandel og politiets arbeid»

<https://www.politiet.no/rad/menneskehandel/om-menneskehandel-og-politiets-arbeid/> (Hentet: 26.09.2023)

som foreldreløs i Norge, fordi hennes intenderte foreldre ikke fikk etablert juridisk bånd til henne.¹⁵⁷

Så lenge norske myndigheter forbyr innenlands surrogati vil surrogatiavtaler sette surrogaten, de intenderte foreldrene og barnet i en sårbar situasjon, fordi deres rettsstilling ikke blir avklart eller ikke samstemmer med hva som er avgjort i fødelandet. Det kan umulig være til barnets beste å ikke få etablert juridisk foreldreskap med sine intenderte foreldre som da også er barnets sosiale foreldre. Surrogaten i utlandet vil høyst sannsynlig ikke ha noe med barnets oppvekst. Det gir dermed liten mening at hennes juridiske bånd skal bli stående på norske papirer.

Et annet moment er at det er sannsynlighet for at legalisering av innenlands surrogati vil bidra til å **redusere etterspørselen etter surrogati i utlandet**. Dersom surrogati blir tillatt i Norge vil det være en sannsynlighet for at flere velger å benytte seg av det innenlandske tilbudet. Dette vil dermed også bidra til å redusere konflikter som oppstår i møtet mellom norsk og utenlandsk rett.

Sammenligner vi debatten om legalisering av surrogati med legalisering av eget bruk av narkotika, kan vi bruke litt av samme tanke gang: Legalisering kan føre til bedre kontroll. Legalisering av surrogati vil altså være bedre for samfunnet, fordi myndighetene har dermed kontroll på om de intenderte foreldrene og surrogaten er kompetente til å inngå en slik avtale. Samtidig sikrer de også barnas beste ved å undersøke at barnet kommer til et sikkert hjem og vil bli tatt godt vare på.

6.3.3 Inngrepet gjennomføres av hensyn til «protection of health»

Forbudet av surrogati er også nødvendig i et demokratisk samfunn med hensyn til «**protection of health**», fordi **legalisering av surrogati kan innebære en risiko for surrogaten**. Det er ikke tvilsomt at svangerskap og fødsler vil innebære en risiko for den

¹⁵⁷ Selma Jenvin-Steinvåg, «Jeg har to fedre og er født via surrogati. Jeg kan ikke forstå hvorfor det er ulovlig i Norge» i Aftenposten, 16.06.2022, <https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/Qty66QP/jeg-har-to-fedre-og-er-foedt-via-surrogati-jeg-kan-ikke-forstaa-hvorfor-det-er-ulovlig-i-norge> (Lest: 23.03.2024)

gravide. Risikoene er mange og noen er mer alvorlig enn andre, og består blant annet av svangerskaps- og fødselsdepresjon, svangerskapsforgiftning, og i verste tilfeller død.

I Norge er mødre dødeligheten svært lav sammenlignet med andre europeiske land, i årene mellom 2014 og 2018 ble det registret gjennomsnittlig 2,7 dødsfall per 100 000 fødsler.¹⁵⁸ Selv om dødeligheten er lav i Norge, er det internasjonalt sammenlagt høye tall. Ifølge tall fra World Health Organization døde omtrent 287 000 kvinner som følge av fødsel i 2020.¹⁵⁹

Risiko ved svangerskap og fødsel varierer fra person til person, og kommer an på kvinnens generelle helsetilstand og på helsetilbudet i landet der kvinnen bor. Spørsmålet som oppstår, er om det er etisk riktig å la noen påta seg denne risikoen for sin egen komfort.

På den andre siden kan **legalisering av surrogati i Norge forsikre at surrogaten blir fulgt opp av et kompetent helsevesen, og får føde i trygge omgivelser**. Dersom surrogati blir legalisert vil det være mulig å regulere lovverket slik at surrogatenes rettigheter og interesser blir ivaretatt.

For det andre bør **kvinner kunne velge selv hva de gjør med kroppen sin**. Kvinner har selvbestemmelsesrett over egen kropp. Det følger av retten til respekt for privatlivet at alle individer har en rett til autonomi. Herunder bestemmer man om hva som skal skje med kroppen sin. Som etablert over innebærer dette også valget om å bli gravid eller ikke.

De som er forkjempere for legalisering av surrogati mener at dersom en kvinne ønsker å være surrogat for noen, enten det er økonomisk motivert eller fordi hun ønsker å hjelpe noen, er dette noe hun selv må få lov til å avgjøre selv. De fleste kvinner som melder seg som surrogat har som oftest vært gjennom en graviditet og født egne barn tidligere. Det er dermed ikke utelukkende å anta at disse kvinnene vet hva det innebærer å være gravid.

¹⁵⁸ Ingrid Splide, «Hvor farlig er det å føde? Det er store forskjeller mellom europeiske land», 18.11.2022, <https://forskning.no/svangerskap/hvor-farlig-er-det-a-fode-det-er-store-forskjeller-mellom-europeiske-land/2109365> (Lest: 03.11.2023)

¹⁵⁹ World Health Organization, «Maternal mortality», 22.02.2023, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/maternal-mortality> (03.11.2023)

I 2011 prøvde en mindretall av Bioteknologinemnda å starte opp et prøveprosjekt med altruistisk surrogati i Norge, og argumenterte for at et forbud mot surrogati «uttrykker en klar mistillit til at kvinner vet sitt eget beste og antyder at de må beskyttes mot seg selv». ¹⁶⁰

6.3.4 Moralske og verdibaserte grunner taler for at surrogati ikke bør legaliseres

Forbudet mot surrogati vil også være «nødvendig» i et demokratisk samfunn fordi grunnlaget for forbudet bygger på «**morals**». Legalisering av surrogati kan bryte med samfunnets moraler og verdier.

At kvinnekroppen stilles disponibel til å bære frem et barn for andre kan by på etiske problemstillinger. Det gjelder særlig i tilfeller der det er kjent at surrogaten står i en svak økonomisk situasjon. I slike tilfeller kan det oppstå spørsmål om kvinnens valg om å være surrogat var tatt på grunnlag av frivillighet og ikke tvang.

Det er ikke kun kommersiell surrogati som kan føre til press. Også altruistisk surrogati kan føre til at kvinner blir emosjonelt presset til å bære et barn frem for et familiemedlem eller en venn. Ettersom altruistisk surrogati ikke medfører økonomisk vinning for surrogaten, kan det hende at valget om å bli surrogat var på grunnlag av emosjonelt press og ikke økonomisk nød.

Uansett hvilken form for surrogati som hypotetisk skulle blitt legalisert i Norge, sier det seg selv at å tvinge noen inn i en avtale er umoralsk. Å fremkalle en avtale ved bruk av tvang er uansett ikke lovlig etter avtaleloven, og slike avtaler vil ikke anses gyldig.

Som surrogat kan en surrogatiavtale innebære at man inngår en avtale som er mer til gunst for den mottakende parten enn for seg selv. En surrogatiavtale kan inneholde ulike ulemper for surrogaten, blant annet fordi det kan oppstå komplikasjoner under svangerskapet eller fødselen, hennes selvbestemmelsesrett over egen kropp kan innskrenkes for eksempel om det avtales at surrogaten skal bo på en bestemt plass under svangerskapet, skal ta visse

¹⁶⁰ Bioteknologinemnda, «Bioteknologinemndas uttalelse om surrogati», 23.03.2011, https://www.bioteknologiradet.no/filarkiv/2011/03/2011_03_23_surrogati.pdf (Lest: 06.11.2023), s. 4.

medikamenter og vitaminer og klausuler om reduksjonsaborter dersom surrogaten skulle bli gravid med flere barn enn det de intenderte foreldrene ønsker.

Frykten for at barn blir en handelsvare fører også til etiske og moralske bekymringer. Her oppstår det en rekke etiske spørsmål: Er det rett å avbryte kontrakten fordi barnet ikke har de fysiske, psykiske eller utseendemessige egenskapene eller trekkene man håpet på? Hvem tar seg av barnet dersom verken surrogat eller intenderte foreldre ikke ønsker å kreve han eller hun? Hva om det viser seg å være mer enn ett barn, er det da rett å foreta en reduksjonsabort?

Hensynet til barnets beste tilsier dermed også av moralske grunner at surrogati ikke burde legaliseres.

Legalisering av surrogati vil også bryte **med prinsippet om at kvinnen som føder er barnets mor**. Ved surrogatiavtaler inngår man en avtale der en av forutsetningene er at surrogaten skal overlevere barnet til de intenderte foreldrene når barnet er født. I de fleste land er regelen om hvem som er barnets mor klar; det er kvinnen som føder barnet som er barnets mor. Slik er regelen blant annet her i Norge, hos våre nordiske naboer, Danmark og Sverige, og i Storbritannia.¹⁶¹ Å legalisere surrogati vil altså utfordre det gamle romerske prinsippet, *mater semper certa est*, mor er alltid sikkert.¹⁶²

Noen mener også at det kan være problematisk å skille barnet og surrogaten fra hverandre, ettersom surrogaten er den «moren» barnet kjenner.¹⁶³ Legalisering av surrogati kan dermed føre til at barnet får kompliserte identitetsproblemer etter hvert som det blir eldre, og dette vil ikke være til barnets beste.¹⁶⁴

Forbudet mot innenlands surrogati er også nødvendig fordi **legalisering kan fjerne en skranke mot å tillate kjøp og salg av andre kroppslige funksjoner og deler fra mennesker**. I Norge skal organdonasjon gis på grunnlag av samtykke og om et ønske om å hjelpe andre, ikke som et motiv om å tjene på det. Det fremkommer av lov 7. mai 2015 nr. 25

¹⁶¹ NOU 2020:14 s. 124; Human Fertilisation and Embryo Act 2008 section 33

¹⁶² Rita D'alton-Harrison, «Mater semper incertus est: who's your mummy?», 23.01.2014, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24457376/> (Lest: 05.04.2024)

¹⁶³ Bioteknologirådet, «Bør surrogati være tillatt i Norge?», 20.05.2015, [Bioteknologirådet - Bør surrogati være tillatt i Norge.pdf](#) (03.11.2023), s. 11 flg.

¹⁶⁴ NOU 2014:9 s. 130

om donasjon og transplantasjon av organ, celler og vev (transplantasjonslova) § 20 at det er forbudt å utnytte organer, celler eller vev, med intensjonen om å «oppnå økonomisk vinning eller utilbørleg fordel». Det man frykter dersom man tillater kommersiell surrogati er at terskelen for kommersiell utnytting av menneskelige kroppslige funksjoner og deler senkes.

Det må bemerkes at alle saker som omhandler barn skal hensynet til barnets beste alltid ligge stå og tillegges vekt. Som det er redegjort for over gjør hensynet til barnets beste seg gjeldene både på for og mot siden. Retten til barnets beste bør uansett veie tyngre enn voksnes ønske om å bli forelder. Dersom det viser seg at surrogati ikke er en god behandlingsmetode for barnløshet og viser seg å ikke ta hensyn til barnets beste, bør staten avstå fra å legalisere denne formen.

Til slutt kan det også stilles et spørsmål om hvor langt staten og dens myndigheter skal strekke seg for å hjelpe individer i samfunnet med å oppnå drømmen om å stifte en familie med genetisk tilknytning, og danne en familie generelt. Myndighetene har alternativer for personer som ikke kan unnfange selv og ønsker seg barn. Både assistert befruktning (av metoder som er lovlig i Norge etter bioteknologiloven) og nasjonal og internasjonal adopsjon er gode alternativer for par og individer som ikke kan unnfange selv.

6.3.5 Konklusjon

Vilkåret om nødvendighet i EMK artikkel 8 skal forstås som at inngrepet som gjennomføres må utgjøre «a pressing social need».

Det må også bemerkes at i saker som omhandler moralske, etiske eller sosiale spørsmål, slik som surrogati, vil EMD tilkjenne en vid skjønnsmargin når det foreligger fravær av en europeisk konsensus i spørsmålet.¹⁶⁵ Det er per i dag ingen konsensus i Europa om hvordan

¹⁶⁵ Jenny Sandvig. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 9 til EMKN art. 8 ...nødvendig i et demokratisk samfunn..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (hentet 11. april 2024).

surrogati skal reguleres, og EMD og Europarådet har latt det bli opp til hvert enkel stat å avgjøre dette spørsmålet.

Norske myndigheters forbud mot surrogati er dermed «nøvendig» i et demokratisk samfunn og svarer til «a pressing social need», fordi konsekvensen og risikoen ved å legalisere surrogati er større enn innskrenkes av en gruppe menneskers rett til å utøve retten til respekt for privatliv og familieliv.

Retten til respekt for privatlivet og familielivet gir dermed ikke rettslig grunnlag for å legalisere surrogati i Norge.

7 Avslutning

7.1 Oppsummering

Det overordne problemstillingen i denne masteravhandlingen var «*gir retten til respekt for privatlivet og familielivet rettslig grunnlag for å legalisere surrogati i Norge*».

Hensikten med denne masteravhandlingen var å belyse hvorfor surrogati ikke er lovlig i Norge, og særlig om hvilke rettslige hindrer som finnes i den norske lovgivningen.

Avhandlingen har også ment å redegjøre for hva retten til respekt for privatlivet og familielivet og hva denne retten innebærer. I tillegg har hensikten vært å belyse hvordan retten til respekt for privatlivet og familielivet stiller seg i forhold til spørsmål om surrogati.

Til slutt var hensikten med denne avhandlingen å drøfte om forbudet mot surrogati egentlig er et nødvendig inngrep fra myndighetenes side.

Gjennom denne avhandlingen har jeg blant etablert en oversikt over hva som er gjeldende rett vedrørende surrogati i Norge. I avhandlingens kapittel 2 kan får man blant annet en oversikt over at en kvinne ikke kan inngå avtale om å føde et barn for noen andre. Redegjørelsen viser også at etter norsk rett kan foreldreskap kun etableres etter loven, og ikke etter avtale. Som følge av dette vil ikke utenlandske dommer om foreldreskap som er avsagt i forbindelse med surrogatiavtaler i utgangspunktet ikke anerkjennes etter norsk rett, og tilfeller slik som i RG 2009 s. 348 er av de sjeldne tilfellene der foreldreskapet likevel anerkjennes.

Avhandlingen har også vist at vi i Norsk rett har et prinsipp om avtalefrihet, men denne friheten til å inngå avtaler er likevel ikke absolutt og vil kunne begrenses dersom innholdet i avtalen strider med lovgivningen.

Selv om surrogati ikke er lovlig i Norge, vil ikke privatpersoner kunne straffes for å inngå slike avtaler. Det er kun helsepersonell og andre yrkes utøvere som bidrar til å gjennomføre en surrogatiavtale som kan straffes for slike handlinger. Avhandlingen har også vist at det kun er innenlands surrogati som er forbudt, som dermed gjør det mulig for norske par og individer som ønsker å etablere familie å reise til utlandet med hensikt om å inngå en surrogatiavtale der.

Videre har det blitt redegjort for hvor retten til respekt for privatlivet og familielivet er nedfelt og hva denne retten innebærer. Redegjørelsen har vist at retten til respekt for privatlivet og familielivet er vid og i noen tilfeller kan inngå i hverandre. Det viser seg at retten gir uttrykk for så mangt, fra rett til å utfolde seg, sin identitet og skape relasjoner med andre mennesker til en *rett til å velge* å bli far eller mor, enten det gjøres naturlig eller med assistert befruktning. Det er også gjort rede for at retten til respekt for privatlivet og familielivet er ikke absolutte rettigheter, og myndighetene kan dermed gjøre inngrep om de ser at det er «nødvendig i et demokratisk samfunn».

Selv om retten til respekt for privatliv og familieliv gir uttrykk for at individer og par har en rett til å velge å bli foreldre, velge å benytte seg av assistert befruktning og velge å være genetisk tilknyttet barnet sitt, viser det seg at det ikke er en rett til å være. Det er viktig å bemerke seg at rettigheten gir kun et uttrykk for at man har *rett til å velge* som følge av at vi mennesker er autonome, og har en rett til å styre hvordan vi velger å leve.

Avhandlingen har også vist at det er ingen konsensus i verden på hvordan surrogati skal reguleres, enten det gjelder legalisering eller forbud. Det er ingen internasjonale organisasjoner eller instanser/domstoler som oppfordrer medlemsstatene til å legalisere eller forby surrogati. Lovligheten av surrogati i de ulike landene i verden avhenger blant annet av samfunnets og myndighetenes syn på surrogati, kulturelle aspekter og hvordan de tolker retten til respekt for privatlivet og familielivet.

Avhandlingen har også vist eksempler på land der surrogati er legalisert og hvordan disse landene regulerer surrogati. Hvordan disse landene har valgt å legalisere surrogati viser også at det er mulig å regulere forholdet på en slik måte at alle partene blir ivareta. Avhandlingen

har også vist at det er mulig å endre på praktiseringen enten i retning av å innskrenke hvilke former som er tillatt for å beskytte den svakere part slik som India, eller for å utvide tilbudet slik som i Washington.

Til slutt ble det drøftet om myndighetenes forbud mot innenlands surrogati møter vilkårene for inngrep etter EMK artikkel 8 andre ledd. Det ble debattert både for og mot legalisering av surrogati. Drøftelsen viser at myndighetene ikke ønsker å legalisere surrogati og at forbudet er nødvendig fordi en slik ordning vil ikke være til barnets beste, blant annet på grunn av faren for utvikling av menneskehandel, moralske grunner og av hensyn til at barnet kan oppleve vanskelige identitetsproblemer i oppveksten.

7.2 Avsluttende tanker om legalisering av surrogati i Norge

Jeg håper at denne avhandlingen kan bidra til en bedre forståelse av hva surrogati er, hva det innebærer og en forståelse av hvorfor surrogati ikke er lovlig i Norge, og hvordan surrogati i Norge står i forhold til retten til respekt for privatlivet og familielivet.

Forbudet mot surrogati i Norge vil nok ikke med det første endres. Endringer krever tid, og særlig når det gjelder forhold som utfordrer samfunnets verdier og synspunkter og kan være etisk problematisk. Men kanskje med tiden vil også Norge tillate surrogati, enten det er i altruistisk eller kommersiell form. Og kanskje til og med i begge former? Myndighetenes skeptiske holdning er ikke noe nytt. Det er for eksempel bare tre år siden Norge åpnet opp for både eggdonasjon og assistert befruktning til enslige kvinner.¹⁶⁶

Per dags dato tilbyr den norske stat en mulighet for heterofile par, lesbiske par og enslige kvinner å få egne genetiske barn. Den resterende befolkningen som ikke selv klarer å få barn enten naturlig eller ved assistert befruktning har likevel mulighet til å danne en familie ved å benytte seg av adopsjon. Likevel kan det oppleves for noen som diskriminering eller

¹⁶⁶ Debatten om legalisering av eggdonasjon var lenge et tema, og ble først lovlig i Norge i 2021, jf. lovvedtak 104 (2019-2020) Lov om endringer i bioteknologiloven m.v.; Stortinget, «Endringer i bioteknologiloven mv.», <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=77395> (Lest: 20.04.2024)

forskjellsbehandling og sårt at de ikke får oppleve å ha egne (genetiske) barn, og fordi adopsjon i noen tilfeller kan ta lang tid og til og med opptil flere år.¹⁶⁷

Skal surrogati legaliseres i Norge kreves det derfor en endring. Først og fremst i myndighetene og samfunnets syn og holdninger til surrogati. Det må avveies om det faktisk er nødvendig med forbud mot surrogati, og om det faktisk lønner seg når myndighetene likevel tillater nordmenn å benytte seg av utenlandsk surrogati. Det kreves ikke bare en avveining av retten til respekt for privatlivet og familielivet slik som det er redegjort for i denne avhandlingen, men også en avveining av andre bestemmelser, forpliktelser, verdier og hensyn.

Skal surrogati legaliseres i Norge kreves det også en endring i lovverket. Først og fremst i bioteknologiloven, fordi det er den loven som regulerer hvilke former for assistert befruktning som er lovlig å benytte seg av i Norge. Men også barnelova og adopsjonsloven krever en endring, om hvordan fastsettelse av juridisk foreldreskap mellom intenderte foreldre og barnet født ved surrogati skal fastsettes.

Debatten om surrogati bør eller ikke bør legaliseres i Norge har nok en lang vei igjen å gå før det skjer en endring i vårt rettssystem. Uansett hva myndighetene kommer fram til i fremtiden, enten lovgiver velger å åpne opp for legalisering for både kommersiell og altruistisk eller kun for altruistisk, eller om de velger å totalt forby behandlingsmetoden slik at nordmenn ikke kan benytte seg av utenlandsk surrogati, så håper jeg at de har studert og vurdert valget grundig. For er det riktig å ikke legalisere eller total forby i surrogati i Norge, men fremdeles åpne opp for utenlandsk surrogati? Er ikke det å håndtere «problemet» med en «out of sight, out of mind» mentalitet?

¹⁶⁷ Bufdir, «Om adopsjon», <https://www.bufdir.no/adopsjon/adoptere-fra-utlandet/> (Lest: 23.04.2024)

8 Referanseliste

8.1 Norsk rettspraksis

- HR-2020-2732-A
- Rt. 2015 s. 93 (Maria)
- Rt. 2013 s. 588 (Stalker)
- LB- 2017-11322
- LB-2015-171953
- RG. 2009 s. 348

8.2 Norsk lovregister

- Lov 15. april 1687 Kong Christian Den Femtis Norske Lov
- Lov 16. juni 2017 nr. 48 om adopsjon (adopsjonsloven)
- Lov 17. mai 1824 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven)
- Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
- Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven)
- Lov 5. desember 2003 nr. 100 om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. (bioteknologiloven)
- Lov 7. mai 2015 nr. 25 om donasjon og transplantasjon av organ, celler og vev (transplantasjonslova)
- Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova)
- Lov 28. februar 1986 nr. 8 om adopsjon (adopsjonsloven) (OPPHEVET)
- Lov 12. juni 1987 nr. 68 om kunstig befruktning (OPPHEVET)
- Lov 5. august 1994 nr. 56 om medisinsk bruk av bioteknologi (OPPHEVET)

8.3 Norske forskrifter

- Midlertidig forskrift 23. mai 2012 nr. 446 om anerkjennelse av farskap for barn født ved surrogatmor i utlandet (OPPHEVET)

8.4 Norske forarbeider

- Dok.nr.16 (2011-2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven
- Innst.205 L (2012-2013) Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om midlertidig lov om overføring av foreldreskap for barn i Norge født av surrogatmor i utlandet mv.
- Lovvedtak 104 (2019-2020) Lov om endringer i bioteknologiloven mv.
- NOU 2014:9 Ny adopsjonslov, Kapittel 8. Vilkår for adopsjon av stebarn og Kapittel 9. Vilkår for adopsjon av barn unnfanget ved assistert befruktning i utlandet
- NOU 2020:14 Ny barnelov – Til barnets beste
- Ot.prp.nr. 56 (1996-1997) Om lov om endringer i lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova)
- Ot.prp.nr.25 (1986-1987) Om lov om kunstig befruktning
- Ot.prp.nr.64 (2002-2003) Om lov om medisinsk bruk av bioteknologi m.m. (bioteknologiloven)
- Prop. 31 L (2022-2023) Endringer i politiloven og politiregisterloven (PSTs etterretningsoppdrag og bruk av åpent tilgjengelig informasjon)
- Prop. 47 L (2012-2013) Midlertidig lov om overføring av foreldreskap for barn i Norge født av surrogatmor i utlandet mv.
- Prop. 88 L (2016-2017) Lov om adopsjon (adopsjonsloven)
- Prop. 95 L (2012-2013) Endringer i bioteknologiloven (straffebestemmelsen og assistert befruktning til personer med seksuelt overførbare sykdommer)

8.5 Internasjonal rettspraksis

- A.M. v. Norway, Application no. 30254/18, ECHR, 24. March 2024
- Boodoo mot Trinidad og Tobago, CCPR-1996-721, «Views», 2. april 2002.
- Dickson v. The United Kingdom [GC], no. 4436/04, ECHR 2007-V

- Evans v. the United Kingdom [GC], no. 6339/05, ECHR 2007-I
- G. mot Australia, CCPR-2012-2127, «Views», 17. mars 2017, avsnitt 7.2
- Jehova's Witnesses of Moscov and others v. Russia, no. 302/02, ECHR 2010
- Knecht v. Romania, no. 10048/10, 2. October 2012
- Kroon and others v. the Netherlands, no. 1853/91, ECHR 27. oktober 1994
- Marckz v. Belgium, 13. june 1979, Series A no. 31
- Mellet mot Irland, CCPR-2013-2324, 31. mars 2016
- P. and S. v. Poland, no. 57375/08, ECHR 30. October 2012
- Paradiso and Campanelli v. Italy [GC], no. 25358/12, 24. January 2017
- S.H. and others v. Austria [GC], no. 57813/00, ECHR 2011
- Söderman v. Sweden [GC], no. 5786/08, ECHR 2013
- Mennesson v. France, no. 65192/11, ECHR 2014 (extracts)
- Dudgeon v. The United Kingdom, no. 7525/76, 22. October 1981
- Keegan v. Irland, no. 16969/90, 26. May 1994
- Leyla Sahin v. Turkey, no. 44774/98, 10. November 2005
- Sivler and others v. the United Kingdom, no. 5947/26; 6205/73; 7061/75; 7107/75; 7113/75; 7136/75, 25. March 1983
- Artavia Murillo et al. (In vitro fertilization) v. Costa Rica, Inter-Am. Ct. H. R. (ser. C) No. 257 (Nov. 28, 2012)

8.6 Internasjonale konvensjoner og traktater

- American Convention on Human Rights «Pact of San Jose, Costa Rica», 18. juli 1978
- De Forente Nasjoners Pakt 26. juni 1945
- FNs verdenserklæring om menneskerettigheter 10. desember 1948, artikkel 16
- Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (EMK)
- De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter (SP)
- De forente nasjoners internasjonale konvensjon 20. november 1989 om barns rettigheter (BK)

8.7 Andre internasjonale rettskilder og dokumenter

- EMD, «Refusal to register the birth details of a child born abroad through surrogacy not in breach of the right to respect for private life, in so far as a legal parent-child relationship can be established through adoption», 16.07.2020, [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Judgment%20D%20v.%20France%20-%20refusal%20to%20register%20the%20birth%20details%20of%20a%20child%20born%20abroad%20through%20surrogacy%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Judgment%20D%20v.%20France%20-%20refusal%20to%20register%20the%20birth%20details%20of%20a%20child%20born%20abroad%20through%20surrogacy%20(3).pdf) (Lest:12.10.2023)
- European Court of Human Rights, (31.08.2022) «Guide on Article 8 of the European Convention on Human Right – Right to respect for private and family life, home and correspondance», s. 25 flg., https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_8_eng , (Lest: 24.10.2023)
- Menneskerettighetskomiteen, General Comment No. 16 (1988): The right to respect of privacy, family, home and correspondence, and protection of honor and reputation (Art.17).
- Human Rights Committee, «United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: Views adopted by the Committe under article 5 (4) of the Protocol concerning communication No. 2172/2012), 28.06.2017, <https://juris.ohchr.org/casedetails/2220/en-US> (Lest: 31.01.2024)
- Komiteen for barns rettigheter, «FNs Konvensjon om barns rettigheter: Generell kommentar nr. 14 (2013) om barns rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn (art. 4, para. 1), 29.05.2013, https://www.regjeringen.no/contentassets/1376fac2fe2a427389f9f94b52acdefc/crc_c_gc_14_eng_nor.pdf (Lest: 31.01.2024)
- Komiteen for barns rettigheter, «FNs konvensjon om barns rettigheter: Generell kommentar nr. 14 (2013) om barns rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn (art. 3, para. 1)», 29.05.2013, https://www.regjeringen.no/contentassets/1376fac2fe2a427389f9f94b52acdefc/crc_c_gc_14_eng_nor.pdf (Lest: 07.04.2024)
- European Court of Human Rights, «Gestational surrogacy», september 2013, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_surrogacy_eng (Lest: 08.04.2024)
- European Court of Human Rights, «KEY THEME, Article 8, Surrogacy», 31.08.2023, <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/surrogacy> (Lastet ned: 31.01.2024)

- European Court of Human Rights, «Ukraine», Januar 2024, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/cp_ukraine_eng (Lest: 10.04.2024)
- European Court of Human Rights, «Mennesson v. France – Legal summary», Juni 2014, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-9781> (Lest: 02.05.2024)

8.8 Utenlandske lover

Ukrainske rettskilder:

- Family Code of Ukraine, Section III Rights and responsibilities of the mother, the father and the Child, Chapter 12 Establishment of child's origins, article 123 on page 35 <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5d667af64> (Lest: 05.12.2023)

Britiske rettskilder:

- Human Fertilisation and Embryo Act 2008, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/22/contents> , (Lest: 28.09.2023)
- Surrogacy Agreements Act, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/49> , (Lest: 28.09.2023)

Indiske rettskilder:

- The Surrogacy (Regulation) Act, 2021, (No. 47 of 2021), <https://dhr.gov.in/document/acts-circulars/surrogacy-regulation-act-2021> (Lest: 15.12.2023)
- Parliament of India, Raya Sabha, Department-related parliamentary standing committee on health and family life, Report no. 102, One hundred second report on The Surrogacy (Regulation) bill, 2016, <https://cpb-us-e1.wpmucdn.com/blogs.cornell.edu/dist/2/7529/files/2017/08/Indian-Parliament-Report-102-1qs7ole.pdf> (Lest: 17.04.2024)
- Constitution of India article 23 Prohibition of traffic in human beings and forced labour, <https://indiankanoon.org/doc/1071750/> (Lest:17.04.2024)

Mexicanske rettskilder:

- Suprema Corte de Justicia de la Nacion, «Decriminalisation of abortion», Case: Accion de inconstitucionalidad 148/2017, <https://www.scjn.gob.mx/derechos-humanos/sites/default/files/sentencias-emblematicas/summary/2022-05/Summary%20AI148-2017%20HRO.pdf> (Lest: 09.01.2024)
- Accion de Inconstitucionalidad 16/2016. Registro digital: 30503. Undecima Epoca. Fuente: Semanario Judicial de la Federacion. Libro 12, Abril de 2022. Instancia: Pleno

Amerikanske rettskilder:

- «Title 26 Domestic Relations», <https://leg.wa.gov/CodeReviser/RCWArchive/Documents/2019/Title%2026%20RCW.pdf> (lest: 03.10.2023)
- Washington State Legislature, «Chapter 26.26A RCW, Uniform Parantage Act» <https://app.leg.wa.gov/RCW/default.aspx?cite=26.26A> (Lest: 13.02.2024); <https://app.leg.wa.gov/RCW/default.aspx?cite=26.26A&full=true&pdf=true>

8.9 Norske lovkommentarer

- Jenny Sandvig. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 4 til EMKN art. 8 ...familieliv..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (Lest:07.04.2024)
- Jenny Sandvig. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 9 til EMKN art. 8 ...nødvendig i et demokratisk samfunn..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (hentet 11. april 2024).
- Jenny Sandvig. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 8 til EMKN art. 8 ...samsvar med loven..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (hentet 12. april 2024)
- Jenny Sandvig. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 7 til EMKN art. 8 ...inngrep..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (hentet 30. april 2024).
- Kirsten Kolstad Kvalø. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 4 til BKN art. 16 ...privatliv..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (Lest: 03.04.2024).
- Kirsten Kolstad Kvalø. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 5 til BKN art. 16 ...sin familie..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (Lest: 03.04.2024)

- Kirsten Kolstad Kvalø. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 2 til BKN art. 3 1. ledd, [Lovdata.no](https://lovdata.no) (Lest: 07.04.2024)
- Ragnar Nordeide. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 2 til SPN art. 17 ...vilkårlige eller ulovlige inngrep..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (hentet 3. april 2024).
- Ragnar Nordeide. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 3 til SPN art. 17 ...privat- eller familieliv, hjem eller korrespondanse..., [Lovdata.no](https://lovdata.no) (Lest: 03.04.2024).

8.10 Litteraturliste

- Johan Giertsen, *Avtaler*, 3. utgave, Universitetsforlaget 2017
- Arni Hole og Hege Nygård Wetland ved Det kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, «Surrogati – barnas juridiske status etter barneloven og adopsjonsloven – orientering om gjeldende rett og saksbehandling» (24.06.2013), [Surrogati - Barns juridiske status etter bl. og adopsjonsl.pdf](#) (Lest: 20.10.2023)
- Marianna Iliadou, «Surrogacy and positive obligations under the european convention on human rights», 2017, https://www.revistasmarcialpons.es/revistaespanoladerechoeuropeo/article/download/surrogacy_positive_obligations_under_european_convention_human_r/140 (Lastet ned: 10.04.2024)
- Claire Fenton-Glynn, «International surrogacy before the European Court of Human Rights», 17.01.20218, <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/17441048.2017.1385901?needAccess=true> (Lest: 10.04.2024)
- Tor-Inge Harbo, «Forholdsmessighet» artikkel i *Jussens venner* Volum 56, 5. utgave, 07.12.2021, <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3126-2021-05-01> (Lest: 13.04.2024)
- Dag Michalsen, «Komparativ metode og rettslig internasjonalisering», 14.09.2007, <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3061-2007-07-01> (Lest: 14.04.2024)
- Line Tveter, «Bruk og besittelse av narkotika – mot avkriminalisering», 06.05.2019, https://lovdata.no/artikkel/bruk_og_besittelse_av_narkotika_mot_avkriminalisering/2416 (Lest: 16.04.2024)

- Martin Hevia, «Surrogacy, privacy, and the American Convention on Human Rights», august 2018, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6121059/> (Lest: 17.04.2024)
- Norsk Helseinformatikk (NHI), «Ufrivillig barnløshet, infertilitet», 25.03.2022, <https://nhi.no/familie/graviditet/svangerskap-og-fodselse/livsstil/planlegger-graviditet/barnlosket-infertilitet> (Lest: 18.04.2024)
- Surrogacy 360, «Current Law – Surrogacy Regulation by Country», <https://surrogacy360.org/considering-surrogacy/current-law/> (Lest: 18.04.2024)
- Surrogacy 360 «Regulation details in Mexico by State», https://surrogacy360.org/wp-content/uploads/2023/05/Regulation-Details-in-Mexico-by-State_English_3.30.23.docx-.pdf (Lest: 18.04.2024)
- Bioteknologirådet, «Delte meninger om surrogati», 2011, https://www.bioteknologiradet.no/filarkiv/2011/03/genialt_1_2011_surrogati.pdf (Lest: 19.04.2024)
- Alex Finkelstein, m.fl., «Surrogacy Law and Policy in the U.S.: A National Conversation Informed by Global Lawmaking», 2016, https://www.researchgate.net/profile/Angela-Kintominas-2/publication/354891069_Surrogacy_Law_and_Policy_in_the_US_A_National_Conversation_Informed_by_Global_Lawmaking/links/615303c9d2ebba7be7535b99/Surrogacy-Law-and-Policy-in-the-US-A-National-Conversation-Informed-by-Global-Lawmaking.pdf (Lest: 20.04.2024)
- Alf Petter Høgberg og Njål Høstmælingen, «Grunnlovsfesting av retten til privatliv?» i Jussens venner, 06.05.2010, [https://www-idunn-no.mime.uit.no/doi/full/10.18261/ISSN1504-3126-2010-02-02](https://www-idunn.no/mime.uit.no/doi/full/10.18261/ISSN1504-3126-2010-02-02) (Lest: 16.10.2023) side 98-146
- Marius Stub, «§ 102», 13.08.2022, <https://doi.org/10.18261/9788215054179-2021-126> , (30.03.2024)
- World Health Organization, «Infertility», 03.04.2023, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infertility> (18.04.2024)

8.11 Tidligere masteravhandlinger

- Kandidatnummer 47, «Fastsettelse av morskap etter surrogati – med henblikk på enkelte juridiske problemstillinger surrogatibarnet kan stå overfor i et barnerettslig perspektiv», UiB, 11.12.2017, https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/1956/17289/47_JUS399_H2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Lest: 05.10.2023)
- Kandidatnummer 658, «Fødemoravtaler – en kartlegging av etiske og juridiske problemstillinger», UiO, 25.04.2014, https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/39510/1/Lerkerd_Fdemoravtaler---en-kartlegging-av-etiske-og-juridiske-problemstillinger.pdf (Lest: 05.10.2023)
- Karoline Matilde Kristiansen, «Surrogati og familieliv – Intenderte foreldres mulighet til juridisk foreldreskap. En undersøkelse av den rettslige statusen i Norge og EMK art. 8», UiT, JUR-3902, Vår 2023, <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/32082/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Lest: 22.03.2024)

8.12 Andre internettkilder

- «Eggdonasjon» på Livio.no, <https://livio.no/eggdonasjon-2/> (Lest:30.08.2023)
- «Jeg har noen spørsmål om å være surrogatmor» på nettsiden ung.no, 13.20.2020, <https://www.ung.no/oss/389564> (Lest: 29.08.2023)
- «Om menneskehandel og politiets arbeid» <https://www.politiet.no/rad/menneskehandel/om-menneskehandel-og-politiets-arbeid/> (Lest: 26.09.2023)
- «Rundskriv nr. 4 2010. Barn født av surrogatmor i utlandet – registrering i folkeregisteret», 25.06.2010, <https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/rundskriv-retningslinjer-og-andre-rettskilder/rundskriv/barn-fodt-av-surrogatmor-i-utlandet---registrering-i-folkeregisteret/> (Lest: 17.10.2023)
- «Surrogacy in Mexico: Is it possible?» (28.12.2021) <https://www.ingen.es.com/en/news/surrogacy-mexico-is-possible/> (Lest: 03.10.2023)
- «Surrogacy in Mexico», <https://worldcenterofbaby.com/countries/mexico/> (Lest: 02.10.2023)

- «Surrogacy in the USA», <https://brilliantbeginnings.co.uk/surrogacy-in-the-usa/> (Lest: 26.09.2023)
- «Surrogacy in Washington state», <https://www.pinnaclesurrogacy.com/surrogacy-near-me-laws-and-guidelines/washington-state> (Lest: 03.10.2023)
- Academy of Adaption & assisted Reproductions Attorney, «Traditional Surrogacy», <https://adoptionart.org/assisted-reproduction/intended-parents/traditional-surrogacy/> (Lest: 09.10.2023)
- AmericanSurrogacy, «What to Know About Surrogacy in Mexico», <https://www.americansurrogacy.com/parents/surrogacy-in-mexico> (Lest: 10.01.2024)
- Animesh Nagvanshi, «Surrogacy in India – A long journey for the nation», 04.03.2023, <https://timesofindia.indiatimes.com/readersblog/maternitybenefitactboonandbaneforthenation/surrogacy-in-india-a-long-journey-for-the-nation-51172/> , (Lest: 28.09.2023)
- Anna Lelyuk on Mondaq, «Ukraine: Ukrainian Surrogacy Law», 12.11.2012, <https://www.mondaq.com/family-law/205832/ukrainian-surrogacy-laws> (Lest:05.12.2023)
- Arbeiderpartiet, «Uttalelser – Vedtatt på årsmøtet 2020», <https://homonettverket.arbeiderpartiet.no/politikken/uttalelser/> (Lest: 11.10.2023)
- Arbeiderpartiet, «Åpner opp for ikke kommersiell innenlands surrogati», 2019, <https://homonettverket.arbeiderpartiet.no/nyheter/apner-opp-for-ikke-kommersiell-innenlands-surrogati/> (Lest: 11.10.2023)
- Aslak Syse, «Surrogati og foreldreskap» i Tidsskriftet – Den norske legeforening, 30.04.2012, <https://tidsskriftet.no/2012/04/kronikk/surrogati-og-foreldreskap> (Lest: 09.10.2023)
- Bioteknologinemnda, «Bioteknologinemndas uttalelse om surrogati», 23.03.2011, https://www.bioteknologiradet.no/filarkiv/2011/03/2011_03_23_surrogati.pdf (Lest: 06.11.2023), s. 4.
- Bioteknologirådet, «Bør surrogati være tillatt i Norge?», 20.05.2015, <https://www.bioteknologiradet.no/filarkiv/2015/06/Uttalelse-om-surrogati.pdf> (03.11.2023), s. 11 flg.
- Bioteknologirådets uttalelse om surrogati, (20.05.2015), <https://www.bioteknologiradet.no/2015/05/bioteknologiradets-uttalelse-om-surrogati/> (lest: 19.09.2023)
- Bjørn Magne Solvik, «FrP og surrogati», 09.01.2017, <https://www.liberaleren.no/2017/01/09/frp-og-surrogati/> (Lest: 17.10.2023)

- Brev til regjeringen fra surrogatforeningen
<https://www.regjeringen.no/contentassets/52339bf7d8684f3d9a7aa812663da617/surrogati-foreningen.pdf> (lest 29.08.2023)
- Bufdir, «Om adopsjon», <https://www.bufdir.no/adopsjon/adoptere-fra-utlandet/> (Lest: 23.04.2024)
- Carlos Rosado van der Gracht, «Under new rules, Mexico greenlights womb surrogacy», 04.06.2021, <https://yucatanmagazine.com/under-new-rules-mexico-greenlights-womb-surrogacy/> (Lest: 10.01.2024)
- David V. Krekling, «KrF – Surrogati er menneskehandel», 21.04.2010, <https://www.nrk.no/norge/krf---surrogati-er-menneskehandel-1.7048416> (Lest: 16.10.2023)
- Den norske ambassade i Kyiv, Ukraina, «Informasjon om surrogati»
<https://www.norway.no/en/ukraine/for-nordmenn/informasjon-og-bistand-til-nordmenn2/informasjon-om-surrogati2/>, (Lest: 28.09.2023)
- Dr. M. Maclean, «Parenthood should not be regarded as a right», 22.07.2005, <https://adc.bmj.com/content/90/8/782> (Lest: 13.11.2023)
- Erlend Hem, «Surrogat, surrogati og surrogatibarn» i Tidsskriftet – Den norske legeforening, 17.11.2015, <https://tidsskriftet.no/2015/11/sprakspalten/surrogat-surrogati-og-surrogatibarn> (Lest: 17.10.2023)
- FN, «Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter», 11.04.2024, <https://fn.no/avtaler/menneskerettigheter/konvensjon-om-sivile-og-politiske-rettigheter> (Lest: 17.04.2024)
- Gaurang Narayan, m.fl., «The Surrogacy Regulation Act of 2021: A Right Step Towards an Egalitarian and Inclusive Society?», 20.04.2023, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10199460/> (Lest: 14.12.2023)
- Giving Tree Surrogacy & Egg Donation, «Surrogacy in Washington», 21.07.2021, <https://www.givingtreesurrogacy.com/blog/surrogacy-in-washington> (Lest: 19.04.2024)
- Gov.UK, «Human Rights: The UK's international human rights obligations», 30.04.2022, <https://www.gov.uk/government/collections/human-rights-the-uks-international-human-rights-obligations> (Lest: 17.04.2024)
- Growing Families, «Surrogacy in Mexico», <https://www.growingfamilies.org/surrogacy-in-mexico/> (Lest: 04.10.2024)

- Guarang Narayan, «The Surrogacy Regulation Act of 2021: A Right Step Towards an Egalitarian and Inclusive Society?», april 2023,
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10199460/> , (Lest: 28.09.2023)
- Hans Cosson-Eide, m.fl., «Frp vurderer å åpne for surrogati», 09.01.2017,
<https://www.nrk.no/norge/frp-vurderer-a-apne-for-surrogati-1.13312390>
(Lest:16.10.2023)
- Helle Nilse, «En menneskerettighet å få barn?» i nettavisen, 01.06.2012,
<https://www.nettavisen.no/surrogati/en-menneskerett-a-fa-barn/s/12-95-3407117> (Lest 29.08.2023)
- Helse Norge, «Behandling av barnløshet (infertilitet),
<https://www.helsenorge.no/sykdom/ufrivillig-barnloshet/behandling-av-barnloshet/#assistert-befruktning> (Lest: 06.10.2023)
- Helse Norge, «Informasjon til egg- og sæddonorar»,
<https://www.helsenorge.no/undersokelse-og-behandling/egg-og-saddonasjon/> , (Lest: 09.10.2023)
- Helsedirektoratet, «Godkjente metoder for assistert befruktning», 01.02.2021,
<https://www.helsedirektoratet.no/tema/assistert-befruktning/godkjente-metoder-for-assistert-befruktning> (Lest: 23.02.2024)
- Helsedirektoratet, «Tilbud om assistert befruktning i Norge», 04.04.2022,
<https://www.helsedirektoratet.no/tema/assistert-befruktning/tilbud-om-assistert-befruktning-i-norge> (Lest: 13.02.2024)
- Høyre, «Si nei til surrogati, men ikke straffe personer som får utført surrogati i utlandet» under «Bioteknologi», 04.07.2022, <https://hoyre.no/politikk/var-politikk/helse-og-omsorg/bioteknologi/> (lest: 11.10.2023)
- Ida I. Bergstrøm, «Surrogati lager hierarki mellom ulike typer morsroller», (30.07.2014),
<https://kjonnsforskning.no/nb/2014/06/surrogati-lager-hierarki-mellom-ulike-typer-morsroller> (Lest: 28.09.2023)
- IJRC, «Ukraine», <https://ijrcenter.org/wp-content/uploads/2020/02/Ukraine-Factsheet.pdf>
(Lest: 10.04.2024)
- Ingenes, «Surrogacy in Mexico: Is it possible?», 28.12.2021,
<https://www.ingen.es.com/en/news/surrogacy-mexico-is-possible/> (Lest: 09.01.2024)

- Ingrid Splide, «Hvor farlig er det å føde? Det er store forskjeller mellom europeiske land», 18.11.2022, <https://forskning.no/svangerskap/hvor-farlig-er-det-a-fode-det-er-store-forskjeller-mellom-europeiske-land/2109365> (Lest: 03.11.2023)
- J. Bovin, og G. Pennings, «Parenthood should be regarded as a right», 22.07.2005, <https://adc.bmj.com/content/90/8/784> (Lest: 13.11.2023)
- Jagat Prakash Nadda ved Members' reference service larrids, Lok Sabha Secretariat New Dehli, «The Surrogacy (Regulation) Bill, 2016», 28.10.2016, https://loksabhadocs.nic.in/Refinput/New_Reference_Notes/English/The%20Surrogacy%20Bill.pdf (Lest: 13.12.2023)
- Janet M. Hollund, «Ulike former for assistert befruktning» <https://www.babyverden.no/prover/behandling/ulike-former-for-assistert-befruktning/> (Lest: 23.02.2024)
- Janet Molde Hollund, «Surrogati: Hva og hvordan?» på babyverden.no, 26.05.2021, <https://www.babyverden.no/prover/behandling/surrogati-hva-og-hvordan/> (Lest: 29.08.2023)
- Kari Nyheim Solbrække, «Derfor er eggdonasjon så kontroversielt», 01.02.2019, <https://www.forskning.no/bioteknologi-etikk-forskeren-forteller/derfor-er-eggdonasjon-sa-kontroversielt/1287991> (Lest: 16.02.2024)
- Kari Points, «Commercial Surrogacy and Fertility Tourism in India – The Case of Baby Manji», 2015, https://kenan.ethics.duke.edu/wp-content/uploads/2018/01/BabyManji_Case2015.pdf (Lest: 14.12.2023)
- Kjersti Toppe (Senterpartiet), «Surrogati i Norge?», 16.03.2017, <https://www.senterpartiet.no/aktuelt/arkiv/surrogati-i-norge> (Lest: 11.10.2023)
- Kjetil Kolsrud, «Danmark felt i EMD for å nekte adopsjon etter kommersiell surrogati», 07.12.2022, <https://rett24.no/articles/danmark-felt-i-emd-for-a-nekte-adopsjon-etter-kommersiell-surrogati> (Lest: 14.09.2023)
- Kjetil Kolsrud, «Gener gir ikke automatisk rett til foreldreskap for surrogatibarn», 31.07.2020, <https://rett24.no/articles/gener-gir-ikke-automatisk-rett-til-foreldreansvar-for-surrogatibarn> (Lest: 12.10.2023)
- Knut Jørgen Kirkeberg, «Norsk lovgivning om assistert befruktning, surrogati og fosterdiagnostikk sammenlignet med andre europeiske land», 30.01.2023, <https://civita.no/notat/norsk-lovgivning-om-assistert-befruktning-surrogati-og-fosterdiagnostikk-sammenlignet-med-andre-europeiske-land/> (Lest: 22.04.2024)

- Linnea Sandsberg, «Å tillate surrogati i Norge er feil vei å gå» i Aftenposten, (29.06.2022) <https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/0G2gVE/aa-tillate-surrogati-i-norge-er-feil-vei-aa-gaa> (lest: 19.06.2023)
- Lotus Surrogacy, «Surrogacy in Ukraine – Legal Status of Surrogacy in Ukraine», <https://www.lotussurrogacy.com/our-services/surrogacy-in-ukraine/> (Lest: 05.12.2023)
- MedtravelCo, «Surrogacy in Mexico», <https://medtravelco.com/en/surrogacy-in-mexico/> (Lest: 09.01.2024)
- Meg Ledebuhr, «Washington State Legalizes Commercial Surrogacy», 16.03.2018, <https://www.conceiveabilities.com/about/blog/washington-state-legalizes-commercial-surrogacy> (Lest: 19.04.2024)
- Menneskeverd, «Tema: Assistert befruktning», <https://www.menneskeverd.no/tema/assistert-befruktning-ivf/> (Lest: 20.11.2023)
- Nayan Hitesh Patel, m.fl. «Insight into Different Aspects of Surrogacy Practise», (september 2018), <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6262674/> (lest: 14.09.2023)
- NRK, «Meiner surrogati må straffas», 21.06.2022, <https://www.nrk.no/vestland/meiner-surrogati-ma-straffast-1.16011208> (Lest: 16.10.2023)
- Olaug V. Bollestad og Ingvild Kjekol, «Skriftlig spørsmål fra Olaug Vervik Bollestad (KrF) til barne- og familieministeren», 28.06.2022, <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=89880> (Lest: 16.10.2023)
- Olve Moldestad, «Delte meninger om surrogati» i GENialt (nr. 1/2011), (21.03.2011), <https://www.bioteknologiradet.no/2011/03/delte-meninger-om-surrogati/> (lest: 19.09.2023)
- Participant, <https://treaties.un.org/pages/showdetails.aspx?objid=08000002800f10e1> (Lest: 17.04.2024)
- Pernille Filippa Pettersen, «Assistert befruktning», <https://www.babyverden.no/prover/utredning/assistert-befruktning/> (Lest: 13.03.2024)
- Rajat Khosla, m.fl., «International Human Rights and the Mistreatment of Women During Childbirth», desember 2016, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5394989/> (Lest: 09.01.2024)
- Rita D'alton-Harrison, «Mater semper incertus est: who's your mummy?», 23.01.2014, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24457376/> (Lest: 05.04.2024)

- Rødt, «surrogati», <https://roedt.no/surrogati> (Lest: 11.10.2023)
- Sanate Gazette, «Thursday, March 19, 2020/ LXIV/2SPO-31-2593/104638»
https://www.senado.gob.mx/65/gaceta_del_senado/documento/104638 (Lest: 10.01.2024)
- Sandra Lillebø, «Surrogati er forbudt i Norge, og med god grunn» i nettavisen, (21.06.2022), <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/surrogati-er-forbudt-i-norge-og-med-god-grunn/o/5-95-541347> (Hentet: 19.09.2023)
- Sarah Jefford, «Traditional surrogacy», <https://sarahjefford.com/traditional-surrogacy-a/> (Lest: 29.08.2023)
- Sayed Adil Shamin Andrabi ved Indian Council of Medical Research, «Media report (Surrogacy Bill Regulation)»,
https://main.icmr.nic.in/sites/default/files/Surrogacy_bill_Regulation_december_to_january.pdf (Lest: 12.12.2023)
- Selma Jenvin-Steinvåg, «Jeg har to fedre og er født via surrogati. Jeg kan ikke forstå hvorfor det er ulovlig i Norge» i Aftenposten, 16.06.2022,
<https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/Oy66QP/jeg-har-to-fedre-og-er-foedt-via-surrogati-jeg-kan-ikke-forstaa-hvorfor-det-er-ulovlig-i-norge> (Lest: 23.03.2024)
- Senterpartiet, «Kapittel 3: Demokrati, deltagelse og feminisme»,
<https://www.sv.no/blog/arbeidsprogram/kapittel-3/> (Lest: 11.10.2023)
- Sigrid Gausen, «Barna ingen vil snakke om», 09.11.2020,
<https://www.nrk.no/dokumentar/xl/surrogatibarna-ingen-vil-snakke-om-1.15212969> (Lest: 07.03.2024)
- Southern Surrogacy, «Understanding the Differences of Gestational vs. Traditional Surrogacy», <https://www.southernsurrogacy.com/surrogacy-information/gestational-vs-traditional-surrogacy/> (Lest: 09.10.2023)
- Stortinget, «Endringer i bioteknologiloven mv.», <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=77395> (Lest: 20.04.2024)
- Stortinget, «Midlertidige ordninger i surrogatisaker», 13.11.2024.,
<https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/surrogati/tillegg---surrogati/id2001654/> (Lest: 29.03.2024)
- Surrogacy 365, «Ukraine», <https://www.surrogacy365.com/destinations/ukraine/> (Lest: 05.12.2023)
- Surrogacy Laws and Regulations in Mexico», <https://surrogacymexico.mx/surrogacy-law/> (Lest: 02.10.2023)

- Surrogacy Mexico, «Regulations in Mexico – Mexico Surrogacy Law», <https://surrogacymexico.mx/surrogacy-law/> (Lest: 09.01.2024)
- Surrogate.com, «INTENDED PARENTS – All You Need to Know About Completing a Surrogacy in Mexico», <https://surrogate.com/intended-parents/international-surrogacy/surrogacy-in-mexico/> (Lest: 10.01.2024)
- Surrogate.com, «What is traditional surrogacy», <https://surrogate.com/about-surrogacy/types-of-surrogacy/what-is-traditional-surrogacy/> (Lest: 09.10.2023)
- Tammuz Family, «Surrogacy in Mexico», <https://www.tammuz.com/surrogacy-in-mexico-2/> (Lest: 09.01.2024)
- Tor-Erik Widerø, «Den sosiale mor som biologisk mor», i Tidsskriften – Den norske legeforening, 21.08.2017, <https://tidsskriftet.no/2017/08/debatt/den-sosiale-mor-som-biologisk-mor> (Lest: 09.10.2023)
- Truls Petersen på Bioteknologirådet.no, «100 år med sæddonasjon», 05.01.2021, <https://www.bioteknologiradet.no/2021/01/100-ar-med-saeddonasjon/> (Lest: 13.02.2024)
- U.S. Embassy & Consulates in Mexico / U.S. Mission to Mexico, «Surrogacy and art in Mexico», 19.07.2023, <https://mx.usembassy.gov/surrogacy-art-and-dna-testing/> (Lest: 09.01.2024)
- UiO, «Biologi», 11.12.2023, <https://www.mn.uio.no/ibv/tjenester/kunnskap/plantefys/leksikon/b/biologi.html> (Lest: 23.01.2024)
- UiO, «Genetikk», 01.04.2020, <https://www.mn.uio.no/ibv/tjenester/kunnskap/plantefys/leksikon/g/genetikk.html> (Lest: 23.01.2024)
- Unge Høyre, «Ja til surrogati og eggdonasjon», 10.02.2013, <https://hoyre.no/content/uploads/sites/389/2021/02/Ja-til-surrogati-og-eggdonasjon.pdf> (lest: 11.10.2023)
- United Nations, «Surrogacy – Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children», <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-sale-of-children/surrogacy> (Lest: 17.10.2023)
- Venstre, «Frihet og trygghet i nære helsetilbud», 10.08.2023, <https://www.venstre.no/tema/arbeid-velferd/helsetilbud/> (Lest: 11.10.2023)
- Venstre, «Teknologi: Bioteknologi», 17.04.2018, <https://www.venstre.no/tema/teknologi/teknologi-bioteknologi/> (Lest: 11.10.2023)

- William Houghton, «International Surrogacy: Safety Ratings»
<https://www.sensiblesurrogacy.com/international-surrogacy/> (Lest: 26.09.2023)
- William Houghton, «Surrogacy in India», <https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-in-india/> , (Lest: 28.09.2023)
- William Houghton, «Surrogacy in Mexico»,
<https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-in-mexico/> (Lest: 02.10.2023)
- William Houghton, «Surrogacy in the United States»,
<https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-in-the-united-states/> (Lest: 26.09.2023)
- William Houghton, «Surrogacy in UK», <https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-uk/> (Lest: 28.09.2023)
- William Houghton, «Surrogacy in Ukraine»,
<https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-in-ukraine/> (Lest: 27.09.2023)
- William Houghton, «Surrogacy in Washington»,
<https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-in-the-united-states/surrogacy-in-washington/> (Lest: 03.10.2023)
- William Houghton, «The Surrogacy Guide – Surrogacy in Mexico»,
<https://www.sensiblesurrogacy.com/surrogacy-in-mexico/> (Lest: 09.01.2024)
- Woman & Infants, «Sperm donation at a glance»,
<https://fertility.womenandinfants.org/surrogacy-and-donation/sperm-donation> (Lest: 27.02.2024)
- World Health Organization, «Maternal mortality», 22.02.2023,
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/maternal-mortality> (03.11.2023)
- YaleMedicine, «Surrogacy», <https://www.yalemedicine.org/conditions/gestational-surrogacy> (Lest: 17.10.2023)
- Yuri Hibino, «The advantages and disadvantage of altruistic and commercial surrogacy in India», 07.07.2023, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10327345/> (Lest: 17.04.2024)

8.13 Video

- Lisa Tønne (Programleder), «Håpets marked. Episode 2: Surrogati – Drømmen om en baby», 2020, NRK, <https://tv.nrk.no/se?v=MDHP12300219> (sett: 11.04.2024)

